

LOS HECHOS

Kenda Jesús en huamata'moneria ogkadhuahuika'uyate.

**Diosen Nokireg
opudtaj ijta'mona'apoy
mo'manopo'toēapone.
Jesúsa o'mana'uyate.**

1 ¹⁻²Huadi'da Teófilo, do Lucas a'nenda o'nigmadoya'uyne. Kenda Jesús a o'kadhuahuika'uyunig o'manmadikadhuahuika'uyunig aya'da o'nigmadoya'uyne. Kenpa'ti kurudyō huahued eē'ted ke'nen huamata'moneri e'baktie'ea'uyde'te Diosen Nokiregere o'mana'uyate, kenpa'ti kenme'noeteda kurudyō o'hua'uyate, o'nigmadoya'uyne. ³Jesús o'bueydepo nogok nogok once huamata'moneritaj Jesús a o'batiahuay'ea'uyate. Cuarenta huame'noe e'pokte nogok nogok o'batiahuay'ea'po kenomeytaj “doada ijjeý” o'mana'nok daka' o'manopoēa'po kenpa'ti Dios Huairitaj yan'nigpejka' kenpa'ti Diosensi'po mo'ēapone. Jesús a o'manbatia'pakuyate.

⁴Kenoka' Jesús en once huamata'moneri Jesúsere o'nepo, nogiti Jesús a o'mana'po,
—Jerusalénya' huahue' yane'ti'. Iyo yan'nige'. Diosen Nokireg ijta'monapoy. —Diosa ennak. ⁵Juana hue'eya bautiza o'kika'uyunig'a a'ti Diosen Nokirega bautiza mogka'po opudtaj

o'manopo'toēapo. Jesús a ke'nen once huamata'moneritaj o'mana'uyate.

Jesús kurudyō o'behuikuyate.

⁶Onte'ti Jesúsere o'nepo,
—¿Menpa' Romano gobierno huairitaj i'maenapo? ¿Menpa' oy onte'ti judío gobierno huairi toēdik o'ēapet, Huairi? —Jesústaj o'nona'uyate.

⁷—Diosayo'da kurudyō aya'da ka'dik o'e. Kenoka' o'pakpo, o'ka'apo. Opudtaj kenme'noe nopoēahue'dik o'e Diosa. ⁸Diosen Nokireg opudtaj o'huatiakpo opudtaj mo'nopo'toēapone bo'teypaka'apone. Opudtaj 'urua'da montihuapokika'apone. Diosen huaka' montihuapokika'apone. Jerusalén huakka' jak huae'eritaj konig ijkikame'nig konig ijbueyme'nig ijnoyhuadme'nig manbatia'pakika'dik mo'ika'apone. Judeabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti Samariabayo konigti batia'pakdik mo'ika'apone. Kenpa'ti huehuea'da aya'bayoda aya' aratbuttaj konigti mana'dik mo'ika'apone. —Jesúsa o'mana'uyate.

⁹Kenda eade'te huanigpejka'eria en'tiahuayate Diosa kurudyō Jesús taj o'tobehuikuyate. E'sihui'yo e'kudonte onte'ti Jesústaj tiahuayhue'dik

o'ne'uyate. ¹⁰Kurudyo e'behuikde'te Jesúsen huanigpeika'eri kurudyo en'tiahuayate ida onteteyo' botta' huabokerek on'bata'boato'po yudtaj keregda on'otuyate.

¹¹—¿Mena'po kurud bo'tiahuaya'? Jesús kurudyo o'behuikonde, opud e'eya' Jesús e'behuikte, bo'tiahuaynig konigti ya'huarakapet, Galilea huadarieri. —Diosen huata'moneria on'mana'uyate.

**Jesús en huaknopoe'eri
Matías taj on'de'uyate.**

¹²Ote' Olivosa' on'bahua'uy. Jerusaléno meyohue'da on'bahua'uyate. ¹³Huakka' jak Jerusaléno on'tiakdepo jak ayta kutayo kente on'tai'ika' on'behuikuy. Huakka'da o'nepo, Pedro, Jacobo, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Jacobo, Simón cananista kenpa'ti Judas o'nepo. Jacobo Alfeoensi'po o'uyate. Judas Jacoboen huama'buy o'uyate.

¹⁴Aya'ada on'pakpo kirigayo' Diostaj on'tiona'pakika'. Sue'da ettone'beta' on'tiona'pakonhua'uyate. María, Jesúsen inag kenpa'ti Jesúsen huama'buy, o'nyuayate.

¹⁵Kenoka' on'tiona'pakonhua'po huama'buynopoyo Pedro o'bo'uyate. Jesúsen huanigpeika'eri huama'buy o'uyate. Ciento veinte huama'buy en'kupopakte:

¹⁶—A'nenda David Apagba'te oa'po kenda Judas o'kame'nig oa'uyate. Konig Jesústaj taka'taj yan'yokapet Davidtaj Diosen Nokirega o'nopo'toenok, David oa'uy. Buttida Apagba'te o'uyate konigti o'eme'te. ¹⁷Judas oro'ere o'ika'po, oro'ere o'kikame'nig'a ¹⁸dakhuea' e'ka' huakupe o'enok Sacerdote huairitaj o'batahuame'te huadarisi'po on'bakeme'te. Huakupen

o'nennok o'dapopotagonpo huamin aya'da o'orokon'uyate. ¹⁹Ida aya' Jerusalén huae'eria on'tipeen'uyate.

Ken huadarisi'potaj Acéldama on'dikkame'te. Kendik Acéldama mimidari o'e. ²⁰Ken konig Davida Judastaj Salmosba'te o'timadoya'uyate:

Konig jak ekhua'nig ikahue' o'eapo. Kenpa'ti:

Nogbokerekda ke'na e'kika' kake'. David e'batadi'kea'ba'te o'timadoya'uyate.

²¹⁻²²Oy Judas ehue'da o'enok noga oro'ere “Jesús o'noyhuadme'te,” manbatia'pakika'dik ya'eapet. Nogtatida e'dik o'ey. Ke'na oro'ere kenpa'ti Jesúsero o'ika'uy. Jesústaj Juan bautiza egka'te o'ika'uy, kenpa'ti Jesús a e'manmadika'te o'ika'uy kenpa'ti Jesús e'noyhuadde'te oro'ere o'ika'. Nogtatida e'dik o'ey. —Pedro a o'mana'uyate.

²³Botta'taj eretnopoyo on'totiakuyate José Matíaseretaj. Josétaj botta'dik o'dikka'uy Barsabás Justo. ²⁴⁻²⁵Inpa' on'tiona'pakpo:

—On aya'en huanopo'da i'maknokotika'ne, Huairi. Judas dakhuea' o'ka'po nogyoda hua'dik o'epo o'huame'. ¿Be'a ke'na ee'pa'ti ya'eapo? Botta' huabokerek iyo o'ne. ¿Be'tataj i'pak? ¿Be'tataj i'eapo? —On'tiona'pakuyate.

²⁶Konig huanopoe' huid okmo on'en'uyate. O'nendepo on'tiahuaypo, Matías oro'ere Jesústaj huadak hua'a o'manbatia'pakapo, on'nopoe'uy. Jesúsen huamata'moneri Matíasere doce onte'ti o'uyate.

**Diosen Nokirega o'bahuatiakdepo
Jesúsen huanigpeika'eritaj
o'manopo'toe'uyate.**

2 ¹Pentecostés fiesta kenoka' o'me'de'uy. Jesús e'bueyte cincuenta huame'noe o'pokondepo,

Jesúsen huanigpeika'eri egkupopakte
 2 ida konig huaboro' bapoka eapa'
 e'adyakte on'pee'uy. Kurudya'
 e'adyakte on'peepo, aya'ada ken jakyo
 on'bahuadpo on'pee'uyate. 3 Kenoka'
 konig ta'ak e'bakpakonig aya'tada
 o'bakutikotepo, o'pijboepo. 4 Huabada
 Diosen Nokirega o'manopo'toepo,
 nogen nogen aratbuten hua'a nopoehue'
 e'ikada huaboa'da on'baa'pakuyate.
 Konig Diosen Nokirega
 o'manopoea'uyate nogen nogen
 aratbuten hua'ate on'baa'pakuyate.

5 Ken fiestate Jerusalényo huakka'da
 judío aratbut o'nuyate. Diosen
 e'ka'ta' on'pakpo nog jak nog jakya'
 nogbaya' nogbaya' on'batiake'uyate.
 6 Kenda e'bapokpa' utta'da
 o'adyaknigtaj huakka'ada on'peedeipo
 on'kupopakonpo, nogen nogen hua'a
 en'baa'pakte aya'da nogda nogda
 ke'nenda hua'a on'mapeepo diga'da
 on'mamepuke'uyate. 7 On'mamepu'kepo,
 huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿Oro'taj mona'nig menpa' Galilea
 huae'eri aya'da ya'ne? 8 ¿Oro'en
 hua'ate menpapi' ya'nanopoe? 9 Partia
 huadrieri o'ey. Media huadrieri
 o'ey. Elam aratbut o'ey. Mesopotamia
 huadrieri o'ey. Judea huae'eri,
 Capadocia huae'eri, Ponto huae'eri,
 Asia huae'eri, 10 Frigia kenpa'ti Panfilia
 huae'eri, Egipto huae'eri, Africabayo
 idbodte Cirene huae'eri, kenpa'ti esoeri
 Roma huae'eri o'ey. Esoeri Romaya'
 judío aratbut o'nepo kenpa'ti nog
 aratbut e'eadá judío aratbut Diostaj
 on'kika'nig konigti on'kika'uyate.

11 Kenpa'ti Creta huae'eri, Arabia
 huae'eri o'ey. Konig huaboro'da
 Dios o'e. Konig huakka'da o'ka' Dios
 e'batia'pakte oro'en hua'ate ona'nok
 o'peey. —Huayahuaya on'batia'pake'uy.

12 Aya'ada diga'da on'mamepuke'po
 huayahuaya on'batia'pakpo:

—¿In kate ya'et? —On'batia'pakuyate.

13 Nogomey on'tierikpo,
 —O'nokkuda'po, onda'.
 —On'mana'nig'a ken.

Pedroa o'manbatia'pakuyate.

14 Kenoka' Pedro nog once Jesúsen
 huamata'moneriere o'bopo utta'da
 o'mana'po:

—Daka' do'taj men'pee', Judea
 huadrieri kenpa'ti Jerusalén huakka'
 jak huae'eri. 15 Inomey o'nokkuda'
 nama'da mo'nopoene. Okkudahue'
 o'ne. Sikyoedda o'e. Oro' sikyoedda
 okkudahue' o'ika'ne. 16 Opudomey
 o'mapeedenig kenpa'ti oro'taj
 o'batiahuaydenig a'nenda Diosenba'
 huamanbatia'pakeri Joela oa'uyate:

17 Nogok Diosen kene'huaya'
 huame'noete do'hued
 Nokireg huakka' aratbuttaj
 ijbayo'keapoy. Opuden huasi'po,
 huabokerekere ettone'ere Diosen
 hua'a on'manmadikika'apo.
 Huaboa' e'bayorokte Diostaj
 on'tiahuayapo. Huatone'taj
 e'bayorokte ijanopoea'apoy.
 18 Kenoka' do'hued
 huakika'eri huabokerekere
 ettone'eretaj do'hued Nokireg
 ijbayo'keapoy. Do'hued Nokirega
 o'manopo'toenok do'huedyo'da
 on'manika'apo. 19 Kurudyo konig
 tiahuayhued moeonhuahuika'uy
 ijka'apoy. Huadariyo nogda
 nogda ijka'aponok aratbut
 on'tiahuaypo teyda Dios
 o'e nopoe'dik o'neapo. Konig
 e'barak mimi on'tiahuayapo.
 Konig huakka' jak e'mey
 on'tiahuayapo. E'sihui'tone'
 on'tiahuayapo. 20 Nogok
 Cristo oro'en Huairi tiakhued
 ee'ted huakka' on'mepukapo.
 Niokpo yata'sikonapet.
 Ta'tehue' ya'eapet. Puug
 konig mimi bedda o'eapo.

Cristo Huairi e'tiakte Dios huaboro'da o'e yan'nopoeapet. 'Urua'nanada huame'noe ya'eapet. ²¹ Do'taj meknopoepeo, "Betioka', me'nope'yarea', do'taj me'noeanhuahuika', Huairi." Aya'ada kenda mena'nok kennayo bueyhue' o'neonhuahuika'apo.

Kenda Joela Diosenba' huamana'eri o'madoya'uyate.

²² Onte'ti men'pee'. Opuda Israel aratbut do'taj men'pee'. Jesús Nazaret huakka' jak huae'eri o'eme'te. Konig huabokerekada kahue'dik ee'tada 'uruda Jesúsa o'kikame'te. Konig kahued o'neonhuahuika'uy Jesúsanayo Diosa o'tiahuapokpo o'kame'te. Opudada mo'nopeene Jesúsa o'ka'uyinig. ²³ Jesústaj bo'tohua'po cruzte kadarake'po dakhuea' huaka'eritaj bo'yokme'nig'a. Kenda ogka'apo Diosa a'nennanada o'nope'uyate. ²⁴ Huabueytaj e'toeonig ee'tada Diosnayo teynananada o'epo o'noyhuadame'te. Jesústaj huabueyada ka'e'po kenpa'da toehue'dik o'eme'. ²⁵ Kenpa'ti a'nenda Jesústaj Davida in konig o'tia'pakpo:

Do'hued Huairi Dios ontaj ijtiahuayikay. Do'ere o'ika'ne. Do'taj o'tihuapokika'nok me'pukhue' ijikay. ²⁶ Kena'po huakka'da ijdurugpakpo, kentaj durugda ijabatadi'kikay. Konigepo kenpa'ti e'bueyde'te kubarakya' onte'ti ijnoyhuadapoy daka' yoknopoe. ²⁷ Konigepo on Dios do'taj kenpa'da huabueya'da ka'e'po enhue' o'eapone. Keyo e'buey nokireg o'nika' do'taj enhue' o'eapone. Kenpa'ti do'taj o'nen huadi'taj so'parahue'dik o'ia'apone. ²⁸ O'nen kakadhuahuike'po

i'pakpo a'noeanhuahuikaya'po do'taj o'nopea'nede. Kenpa'ti doere i'ika'po do'taj huakka' o'durugpaka'ika'apone.

Kenda Davida a'nennada Jesústaj o'tia'pakpo, o'madoya'uyate.

²⁹ Oro'en adhuea'pane'kudak David a'nenda e'bueyte on'kubarakka'uyate. Oy huame'noete kubarak o'tiahuay'ikay oro'. Buttida ijjay, egomey. ³⁰⁻³¹ David Diosen huamanbatia'pakeri o'epo kenpa'ti "O'nen adhuea' huayayo nogok Cristo o'eapo. Cristo Israel Huairi o'eapo." Diosa buttida ona'uyate. David kenda o'nope'uyate. Konigepo kenda Diosa o'ka'apo o'nopepo, o'batia'pakuyate. Cristo e'bueyde'te Diosa kenpa'da enhue' o'eapo, kenpa'ti so'parahue' o'eapo. Kenpa' David o'batia'pakuyatenig konigda o'eme'. ³² David Jesústaj o'batia'pakuyate. Diosa Jesústaj aya'ada o'tiahuaymey o'noyhuadame'te, kenda oro' opudtaj huadik o'ene. ³³ Kurudyo Jesúsere a'huadikaya'po Diosa Jesústaj o'behuikame'te. Kente ee'te aya'ada Jesústaj nigpeika'dik o'neapo. Jesústaj Diosen Nokireg o'yokuyate. Konig Diosa oa'uyatenigda. Kenda huaboa'da opuda bo'tiahuayinig kenpa'ti mo'peenig. Diosen Nokirega o'ka'. Jesúsa Diosen Nokireg mo'nigta'mona'dene. ³⁴⁻³⁵ David huata' tia'pakhue' o'epo kurudyo huahue' o'uyate. Jesús Diosyo o'hua'apo Davida oa'uyate.

"Diosen huada'kopen yahuad, Huairi. Taka'taj gana yogka'deaponok. Nogok aya'da o'nen takaa mo'nigpeika'apone." Do'hued Huairitaj Diosa oa'uy. Davida oa'uyate.

³⁶ Opud Israelen adhuea' huayayo Jesústaj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a Diosanayo Huairikon Cristotaj o'yahueame'te. Kenda daka'

yan'nopoikati'. —Pedroa 'utta'da o'mana'uyate.

³⁷Pedrotaj Israelen adhuea' huayayoa on'mapeedepo, kenda nama'da o'kamey on'nopoedepo, pai'da on'manopo'uy. Pai'nanada o'nepo, —¿Kate kika'dik o'e, eg'? —Jesúsen doce huamata'moneritaj Pedrotakon on'mana'uy.

³⁸—Diostaj yan'nopo'korea'. Diostaj huaboa'da yan'nigpeika'. Jesucristoa o'paknok bautiza yag'kati'. Jesústaj moknopoenok Diosa o'nen dakhuea' e'ka' mo'nopo'tihueke'apone, bokkahuea'apone. Kenpa'ti Diosen Nokirega mo'nopo'toepone. ³⁹Do'hued Nokireg ijbayokapoy Diosa oa'uyatepo opudtaj bo'yokapone, opuden huasi'potaj, kenpa'ti bideda huae'erita' kenpa'ti nogbayo nogbayo huae'erita' Diosa o'pakpo, ke'nen Nokireg o'bayoke'apo. —Pedroa o'mana'uy.

⁴⁰Kenda o'mana'depo nogiti nogdakon o'mana'po o'maboroaypo:

—In aratbut oyda o'nika'nig'a oknopohue' huae'eri o'nepo dakhuea' ogkika'. Opudnayo konigti kikhue'ada yan'nopo'korea'. —Pedroa o'mana'uyate.

⁴¹Ken, huakka'da Pedrotaj on'peedepo, o'noknopoepepo, bautiza ogka'uyate. Kenme'noeda tres mil Jesústaj huaboa'da o'noknopoepepo, Jesúsua huata'moneriere on'nigpeika'uyate. Diostaj on'nigpeika'po on'batadi'kika'uyate. ⁴²Jesúsen doce huamata'moneria on'manmadikik'a' nok kenomey o'noknopoeedepo aya'da huame'noeda daka' on'mapeika'uyate. Aya'da ontatayo' on'hapika'uyate. Jesús e'buey'uy okkahuehue' o'nepo, on'hapika'uyate. Kenpa'ti Diostaj ontatayo' on'tiona'pakika'uyate.

Konig huaboa' huaknopoe'eria ogkika'uyate.

⁴³Jesúsen doce huamata'moneria kenda tiahuahued o'neonhuahuika'

on'kika'po, Diosa o'batihuapoknok huakka'tada on'bayarea'ika'. Aya' aratbutada on'mamepu'keonhua'uyate.

⁴⁴Aya'da kenomey Jesucristotaj o'noknopoepepo, onteteyo' o'nika'po, huayahuaya on'batihuapokika'uyate. Kenomey katepi' on'toepo nogtaj nogtaj on'bayokika'uyate. ⁴⁵Kenomey katepi' on'toepo, ta'ba jakpi' nogda nogda on'bahuay'ea'uyate. Pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'uyate. ⁴⁶Aya'da huame'noe Diosen jakyo on'kupopakika'uyate. Kenomeyen jakya' huayahuaya on'batobapika'po, durugda on'bape'po huanopo'ada huadak o'noknopoepepo on'hapika'po, ⁴⁷Diostaj durugda o'nepo, dakiti o'nona'ika'uyate. Jesústaj huanigpeika'eria huadak o'ne. Aya'ada huakka' jak huae'eria on'bahuua'ika'uyate. Aya'me'noe Diosa o'batihuapokik'a' nok Jesucristotaj nogomeya huaboa'da o'noknopoepepo, huanigpeika'eriere o'noknopoe'ika'uyate.

E'ketpaktaj Jesucristoa o'paknok Pedroa o'yarea'uyate.

3 ¹Nogok terea' e'huadte Pedroere Juanere Diosen jakyo on'hua'uyate. Kente niokpo e'huadte aratbut on'tiona'pakika'uyate.

²Diosen jak kurute huabokerek e'ketpak o'ika'po, kenda e'si'poe' e'ketpak o'ika'uyate. Diosen akbogpete aya'me'noeda e'ketpaktaj on'totiakika'uyate. Ken akbogpeta o'dikka'ika' "Uruda." Aratbut Diosen jakyo en'kudde'te "Huakupe beyok," kae'po on'totiakika'uyate. ³Diosen jakyo huakuddikte ene'te Pedro Juaneretaj, "Huakupe men'yok," o'mana'uy. ⁴Pedro Juanere e'ketpaktaj on'tiahuahyapo,

—Oro'taj bo'tiahuai'. —O'nona'uy.

⁵Kenda ea'te o'batiahuahyapo, o'manige'uy. Huakupepi' men'yokapone o'nopoepo.

6—Huakupebayo' ijjeý oropi toehue' ijjeý kenda ka'dik o'epo o'ka'apoy. Jesucristo Nazaret huag'eria o'paknok yaupakonpo yabo', yahuae'. —Pedroa e'ketpaktaj ona'uy. 7 Huada'kopen o'ta'koypo o'boa'. E'bode'te hua'i huabopiere o'yareudpo, o'teypakan'uyate. 8 Kenoka' o'kudajpo, o'boato'po o'hua'e. Diosen jakyo Juan Pedroere o'kudpo. O'hua'epo, o'kudajpo, “Dakiti, Dios, huadakda megka'ne,” ona'uyate. 9 O'hua'epo Diostaj dakiti ea'te aya'ada on'tiahuay'uyate. 10 Kentaj on'nokje'po. 11 Uruda akbogpete “Huakupe beyok” o'mana'ika'nok, kentaj on'nokje'po on'mepu'kepo, “Kenpihuay Diosa 'urua'da o'ka',” o'da'uyate.

**Diosen jak kurute o'dikka'uyate
Salomón. Kenta' Pedroa
o'manmadika'onhua'uyate.**

11 Diosen jak kurute o'dikka'uyate Salomón. Kente Juantaj Pedrotare e'dakka'a o'bata'bodhua'po ekhua'ta' pakhue' o'mae'uy. Aya' aratbuta e'dakka'taj on'tipeepo on'mepu'kepo on'baketonyakpo Diosen jak kurute on'kupopakuyate. 12 Huakka'da kenomeytaj en'kupopakte Pedroa o'batiahuaydepo, o'manmadika'po: —¿Mena'po e'yarea'taj mo'mamepu'ke? ¿Menapo oro'taj bo'tiahuaya'? Oro'taj teyda o'nepo on'yarea' nama'da mo'nopoene. Oro' huadakda o'nepo e'ketpaktaj on'yarea' nama'da mo'nopoene, Israel aratbut. 13 Oro'en Diostaj Abraham on'nigpeika'uyate. Isaac Jacobere on'nigpeika'uyate. Ken Diosa ke'nensi'potaj 'urua'nanada o'ka'po Jesús'taj huaboro' huairia o'yahueame'te. Opudanayo kadarake'po Pilatotaj bo'yokme'te. Pilato e'oroka'ta' e'paktada o'pudomeya “Keje” moname'ne.

14 Jesús Diosenyo'da, o'pakpo, 'urua'da Diosenyo'da o'kadhuahuikame'te. Kenpa'da huadaknanada o'ikame'te. “Jesústaj pakhue' o'ey. Dakhuea' huakka'eritaj yaoroka'.” Opu domey Pilatotaj moname'ne. 15 Ken konig Diosen huamanoeanhuahuika'eritaj opuda bo'arakme'nig'a. Huabueyada ee'tada Diosa o'noyhuadame'te oro'ada o'tiahuayme'po oay. 16 Opu da e'ketpaktaj bo'tiahuayikame'ne daka' mokije'ika'ne. Jesús'taj oro' oknopoenok o'yareadde. Kenda bo'tiahuayne. 17 Opu den huairiereada Jesús'taj nopohue' mo'epo nama'da bo'arakme'ne, ijnopoy egomey. 18 Cristo pai'da nopo'edik o'epo Diosen huamanbatia'pakeria o'da'uyatenig kenda Diosa ogkame'. Jesús pai'da o'nopo'epo o'buemye'. 19 Dakhuea' e'ka' yan'batik yan'nopo'korea' Diostaj yanoknopoe'. E'nopo'korea'nayo Diosa dakhuea' e'ka' o'nopo'tihueke'apo kenpa'ti Diosa mo'manopo'durugpaka'apone. Kenpa'ti mo'manopo'teypaka'apone. 20 Kenpa'ti Dios onte'ti opudte Jesús'taj mo'nigta'mona'apone. Ke'na Cristo o'epo opudte huairi o'e. 21 Oy Jesús kurudyo e'dik o'ika'. Nogok Diosa aya'da huaboa'da e'kade'te onte'ti Jesús o'tiakapo. Kenda Diosa oa'uy. Ke'nen huadak huamanbatia'pakeria kenpa' o'da'uyate: 22 “Dios Huairia huamanbatia'pakeritaj o'ta'mona'apo. Opu dtaj mo'nigta'mona'apone. Ke'na onaratbutyo' judío o'epo. Konigti do'taj me'nigta'mona'uyne opudtaj mo'nigta'mona'apone. Aya'da mo'nika'apetnig yan'nigpeikati”. 23 Aya'ada Diosba' huamanbatia'pakeritaj peehue' ee'nayo Diosa kenpa'da o'maenapo. Diosen aratbut ehue'dik o'neapo.” Kenpa' oa'uyate Moisésa. 24 Kenpa' oy oro' o'batiahuayde aya'da Diosenba' huamanbatia'pakeri

on'batia'pakuyate. Samuela Diosen huamanbatia'pakeria huakkuruda kenpa' oa'uyate. Kenpa'ti nogok nogok nogda nogda Diosenba' huamanbatia'pakeri kenpa' on'da'uyate. ²⁵Opudomey Diosen huamanbatia'pakerien adhuea' huayayo mo'epo aya' aratbuttaj huadagnada mo'manigka'apone. Kenda Diosen huamanbatia'pakeriomeya o'manbatia'pakuyate. "O'nen adhuea' huayayoa aya' aratbuttaj 'urua'nanada ya'manigka'apet." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ²⁶Kena'po Diosa Huasi'po o'noyhuada'depo opudtakon daka' kagkike'po o'ta'mona'uyate. Opuda aya'ada dakhuea' e'ka' kan'manopo'kore'po mo'nigta'mona'uyate. —Pedroa kenda o'mananhua'uyate.

Pedro Juanere huakka' judío huairitaj on'batiboa'uyate.

4 ¹Pedro Juanere huakka' aratbut e'mananhua'te judío sacerdotea on'huatiakuyate. Sacerdote Diosen jak huatoq'eri sorotataj huairi on'huatiakuyate. Saduceoa aratbut on'bueypo noyhuadhue'dik o'ne on'batia'pakika'uyate. ²Pedro Juanere aratbuttaj on'manmadika'nok kenpa'ti Jesús e'bueyada o'noyhuadme'tenok aratbut e'bueyada noyhuaddik o'neapo. Kenpa' on'manmadika'nok Saduceomeya on'bahuadiay'uyate. ³On'mahuadiaypo Juantaj Pedrotare on'batohua'po, o'sikaponok sorotataen huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ⁴Huakka'ada Pedrotaj Juantaere on'mape'edepo Huairi Jesústaj o'noknopoe'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopoe'uy. Kenoka' cinco mil huabokerek Jesústaj o'noknopoe'uyate.

⁵Emede'te judío aratbuten huairi ogkupopakpo, huatone' huairi, Apagba' huamadoya'eriere Jerusalényo

ogkupopakuyate. ⁶Kenpa'ti sacerdote huairi Anás o'uyate. Kenpa'ti Anás Caifás huabetere, Juan, kenpa'ti Alejandroere ogkupopakuyate.

⁷"Pedrotaj Juantaere yan'totiak. Nopote yan'maboa'." On'mana'uyate. On'maboadeipo,

—¿Monig bayarea'dik mo'e? ¿Be'ed hua'ate boka'? Yada'. —On'mana'uy.

⁸⁻¹²—Huabokerek e'ketpaktaj huadakda o'ka'mey. ¿Be'a ya'yareame'? ¿Be'ed hua'ate o'kay? Kenda e'nope'ta' e'paknayo daka' yan'pee'. Yan'nope'e'. Aya' Israel aratbut kanoknopoe'. Jesús Nazareteri o'paknok o'yarudme' kenbokerek e'yarede' huadaksoda iyoda o'bo. Ke'na e'ketpak o'ika'uyate. Jesucristotaj hueypa cruzte opuda bo'arakme'ne. Diosa e'bueyde'te o'noyhuadame'te. Jesús konig jak huaka' huid o'e. Huidte jak onhuad. Opud Jesústaj nigpeehue' mo'ikame'po jak huaka' huid mo'enme'te. Jesúste aya' jakda o'bahua'. Aratbutanayo oroen dakhuea' e'ka' nopo'tihuekehue'dik mo'ika'ne. Aratbutanayo onte'ti Diosere noeanhuahuikahue'dik mo'ika'ne. Jesucristoayo'da nopo'tihueke'dik mo'ene. Jesucristoayo'da onte'ti Diosere noeanhuahuika'dik mo'ene. Huakka' jak huairitaj kenpa'ti huatone' huairitaj ijjay. —Diosen Nokirega Pedrotaj o'nope'e'a'nok Pedroa o'mana'uyate.

¹³Pedro Juanere me'pukhue' o'nepo 'urua'da on'mana'nok huakka' huairi on'pe'epo, on'batiahuaypo, "Kenpihuay, ¿Menpapi' urua'da yanahua'? Beroba' nope'ehue' kenpa'ti huairi konig ehue' o'ne." O'nope'epo, Jesúsere o'nika'uy on'nokije'uy. ¹⁴Kenpa'ti e'ketpak on'yareme'te kenteda Pedro Juanere o'bata'bonok, on'tiahuaypo, "dakhuea' ogkame'te," ahue'dik o'nuyate.

¹⁵Pedrotaj Juantaere on'maorokandepo

huairi huaboa'da huayahuaya on'batia'pakpo,

¹⁶—Inomey huabokerektaj kate ka'dik o'e oro'. Konig tiahuahued o'neonhuahuika' ogka'deme'te aya'da Jerusalén huæ'eri on'nopoe. Kahue' o'neme', ahue'dik o'ey oro'. ¹⁷Kenda e'ketpaktaj onka'deme'te huabada nogtaj nogtaj batia'pakhue'dik ka'ne' ighua'da mana'dik mo'ne. “Jesucristotaj batia'pakhue' yane'.” Juantaj Pedrotare mo'nona'nok. —Huairia huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹⁸Onte'ti Pedrotaj Juantaere en'batotiakde'te, “Jesústaj batia'pakhue' yane'. Kenpa'ti Jesúsen hua'a manmadikahue' yane'.” On'mana'uyate.

¹⁹—¿Kate ya'pak Diosa? ¿Be'taj nigpee'dik opudtaj Diostapi'? ¿Menpa' mo'nopoe opud'? ²⁰Kenda o'tiahuayikamey. Kenda oro' o'peikamey manika'dik o'ey. —Pedro Juanerea huairitaj on'mana'uy.

²¹Onte'ti yan'batik ighua'da huairia on'mana'depo, Juantaj Pedrotare on'maoroka'uyate. Aratbuttaj on'makme'pukpo mabitbithue'ada on'maoroka'uyate. E'ketpaktaj o'yarea'nok “Dios huadakda o'e.” Aya'ada aratbuta ona'nok. ²²Ken e'ketpaktaj Diosa o'yareame' cuarenta huabayok yareahued o'noeonhuahuika'uyate.

**Teynopo'da me'pukhue'ada
Diosen huadak hua'a a'manaya'po
Diostaj on'tiona'pakuyate.**

²³Kenoka' Pedrotaj Juantaere e'noroka'dete Pedro Juanere Jesúsen huanigpeika'eritaj on'bahuahua'uyate. Sacerdoteere huatone' huairiere aya' on'mana'nig on'batia'pakuyate.

²⁴Aya'ada huanigpeika'eria on'peedepo, onteteyo' Diostaj on'tiona'pakpo:
—Dios Huairi i'ene. Kurud i'ka'uy. Ote' huadari i'ka'uy. Huahue huaboro'

e'pog i'ka'uy. Kenpa'ti aya'da kurudyo huæ'eri i'ka'uy. Aya'da ote'yo huæ'eri aya'da huadariyo, huahueyo, e'pogyo huæ'eri i'ka'uyate. Oro'en Huairi Dios aya'da ika'uyate. ²⁵O'nenba'te Davida o'nen huanaba'a oa'uy. O'nen Nokireg, Dios Nokireg Davidtaj o'nopoea'nok, o'madoya'uyate:

¿Nog aratbut mena'po Diostaj yan'huadiayika'po yan'maboyika'. Mena'po Israel aratbut nama'da huadik yan'nopoiika'? ²⁶Nogbaya' nogbaya' huairi on'tiakpo on'kupopakpo, nogda nogda jak huairiere on'kupopakpo, Dios Huairitaj kenpa'ti Diosen Cristotaj dakhue'da e'magka'ta' on'eretpakpo.

Kenda Davida o'madoya'uyate. ²⁷In huakka' jakyo konig Davida oa'uyatenigda Jesucristotaj a'magkaya'po ogkupopakme'. O'nen huadakda huasi'po Jesús, kentaj Cristo i'yahuea'po i'ta'mona'uyate. Herodes Huairi, Poncio Pilato Huairiere, nog aratbut, Israel aratbut Jesústaj a'arakya'po ogkupopakme'. ²⁸Kenda ogkame'nig kenda ogka'apo a'nenda i'nopoe'uyate. ²⁹Oy huiyokda orotaj mona'dene, yamapee', Dios Huairi. Oro' o'nen huanaba'taj bo'tihuapok, mo'nopo'teypaka', o'nen huadak hua'a me'pukhue'ada o'mana'apoy. ³⁰Jesús o'nen Huasi'poa 'urua'da kabayere', nogda nogda 'urua'da kake'po aratbut on'tiahuapoy teyda o'e Dios o'noknopoeapo, oro'en Huairi Dios. —Huanigpeika'eria on'tiona'pakuyate.

³¹En'tiona'pakde'te ken jakyo egkupopakte o'iyig'uy. Aya'tada Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate. Aya'ada me'pukhue' o'nepo Diosen huadak hua'a on'manika'uy.

Katepi' entae' ayedda on'tajika'uyate.

³²Aya'da Jesústaj huaknopoe'eri konig katepi' nogtiada aratbut konigti

on'pakika'uy, konigti on'nopoika'uy, konigti ogkika'uy. "In do'hued me'taene." Ahue' o'nepo katepi' entae' ayedda on'taika'uyate. ³³Jesúsen huata'moneria me'pukhue'ada Huairi Jesús e'bueyada o'noyhuadme'te on'batia'pakika'uyate. Diosa o'batihuapoknok nogiti o'noknopopepo huayahuaya nogitinada di' on'maika'uyate. ³⁴Paí'da huaknopoe'eri ehue' o'nuy ta'ba huatoe'eria on'bahuaya'po noga jak on'bahuaya'po huakupe on'totiakpo ³⁵Jesúsen doce huamata'moneritaj huakupe on'bayoknok huakupe on'baedepo paí'da huae'eritaj on'bayoke'ika'uynok nogtiapi' paí'da ehue' o'nika'uyate. ³⁶Kenpa' José o'ka'uyate. Josétaj nogdikkon o'dikka' Bernabé. (Bernabé e'batihuapok huadik o'e.) José levita aratbut o'uy. Chipre huagkuta'mejoy huae'eri o'uy. ³⁷Ta'ba o'bahuaya'uy. Jesúsen doce huamata'moneritaj huakupe o'tohua'po, o'bayokuyate.

**Ananías Safiraere
dakhuea' ogka'uyate.**

5 ¹Nog huabokereknayo o'uyate. Ke'nen dik Ananías o'uy. Ke'nen huatoe o'tayate huadik Safira. Huatoeere ta'ba on'bahuaya'po, ²huatoeereada on'nopopepo sue'da huakupe nogte o'iregapo o'tiokhueypo "In aya' huakupe o'e," da oa'po Jesúsen doce huamata'moneritaj o'bayokuyate. ³—¿Toto'taj mena'po i'nigpeepo Diosen Nokiregtaj da ina'ne? Ta'ba e'bahuaya' huakupe i'posaka'po i'iregapo i'tiokhueyne. ⁴Bahuayahued o'nen ta'ba i'taikame'. E'bahuaya'de huakupe o'nen o'e. ¿Mena'po kenpa' nama'da i'nopoe? "Ken aya'da huakupe i'jyoki," nama'da ia'. Huabokerektaj da onahue' i'ene. Diostaj da ina'ne, Ananías. —Pedroa ona'uy. ⁵Ananías Pedrotaj kenda o'peeondepo o'bueyonpo o'hue'kuy.

Aya'ada kenda huabo'ada on'nokotdepo huakka'da on'mame'puke'uy.

⁶Ken huabo on'huatiakpo asuk o'nogkuta'doka'po, on'tohua'po, on'kubarakka'uyate.

⁷Bapa' hora e'pokde'te ke'nen huatoe o'kudon'uy. Huatoe bekbueyedene nopoehue' o'epo o'kudon'uyate.

⁸—¿Ta'bataj meniga' huakupete mo'bahuaya'? ¿O'nen huatoe oa'de menpa' kenniga'teda huakupete mo'bahuaya'? —Pedroa ona'nok, —Ee', konig do'hued huatoe menetnig kenda oro'taj bo'yokne. —Ettone'a ona'uy.

⁹—Huatoeere Diosen Nokiregtaj da mena'po onpapayo' mo'nopopepo, mona'. Yapee'. Kenomey o'nen huatoe'taj on'kubarakkadpo akbogpete o'nokye'depo ontakon on'tohua'apo. —Pedroa ona'uy. ¹⁰Ida ettone' Pedroen hua'ite o'bueyonpo o'hue'kuy. Huabo on'kudpo e'bueytaj on'tiahuaypo, on'bueytohua'po, huatoeere ontatayo' on'kubarakka'uyate. ¹¹Kenda aya' Jesús'taj huaknopoe'eria on'peedepo, huakka' on'mididuyate. Aya'ada aratbut on'peedepo, huakka'da on'mame'pukuyate.

**Konig tiahuayhued
o'neonhuahuika'uyate
Pedromey ogka'po dakhue'taj
on'bayarea'uyate.**

¹²Ken Jesúsen huata'moneritaj Diosa o'tihuapokpo o'bateypaka'nok 'uruu'da ogkika'uyate. Konig tiahuayhued o'neonhuahuika'uyate ogkika'uyate. Kenpa'ti dakhue'taj on'bayarea'ika'uyate. Aya' huaknopoe'eri Diosen jak kurute Salomónte ogkupopakika'.

¹³Nogomeynayo oknopoe'hue' huae'eria on'me'pukpo huaknopoe'eriere kupopakhue' e'eada Jesúsen huanigpeika'eri huadakda o'ne on'nopoka'uyate. ¹⁴Huakka'

huabokerek huakka' ettone'ere Jesús Huairitaj huaboa'da o'noknopo'e'uyate. ¹⁵Ken, 'urua'da Jesús en huata'moneria ogkika'nok dagte e'digpak e'ketpak nogda nogda on'batohua'po, asukte on'bahueda'uy. Pedro huapokdikte ke'nen huanokirega e'tipokte yan'yareapet. ¹⁶Huakka' jakya' Jerusalén huakka' jak ibodte Jerusalényo on'batiakpo, nogda nogda huakka' jakya' on'batiakpo, aratbut e'digpaktaj on'totiakpo, aratbut toto'a huamanopo'toe'eritaj on'totiakuyate. Diosa aya'tada on'bayarea'uyate. Kenpa'ti toto'taj on'maen'uyate.

**Pedrotaj Juantaere diga'
on'magka'uyate.**

¹⁷Kenoka' sacerdote huairi kenpa'ti saduceo huaknopo'e'eri aya'ada digda on'bahuahuyapo, Jesús en doce huamata'moneritaj digda on'bahuahuyapo, ¹⁸huabakuda' jakyo on'bakuda'uyate. ¹⁹Sikyonayo Diosen huamata'moneria huabakuda' akbogpe okhuikepo o'maoroka'po Jesús en huamata'moneritaj o'maoroka'po.

²⁰—Yan'huati'. Diosen jakyo yan'huati'. Ayoda yan'bopo, huaboda huadikkon huanoeanhuahuika' yan'manmadikika'. —Diosen huata'moneria o'mana'uyate.

²¹On'peedepo Diosen jakyo on'kudpo, sikyoedda eme'te on'kudpo, huaboa'da on'manmadika'uyate. Egkupopakya' on'manmadika'uyate.

Nog jakyo kenteda huairi ogkupopakika' nogomeyere sacerdote huairi on'tiakdepo, aya'da Israel huairitaj kenpa'ti Israel huatone' huairitaj ogkupopakdepo, huabakuda' jakya' Jesús en huamata'moneritaj kan'batotiake'po on'mata'mona'wynig'a, ²²sorotataj onhua'nig'a, Jesús en huamata'moneri huabakuda' jakyo bahuahuyahue' o'nedepo, on'tiakuyate.

²³—Huabakuda' jakyo o'tiakdepo huakiregya' e'tiokkasa' e'ika'. Jak huatoe'eria sorotataj on'tibopo, akbogpe on'tioka'. Akbogpe ekhuike'te ehue' o'ne jakyo. Jesús en huamata'moneri ehue'da o'ne. —Sorotataj on'mana'uyate.

²⁴Diosen jak sorotataj huairi kenpa'ti sacerdote huairi sorotataj on'peedepo, “monig ya'eapet” on'batia'pakuy.

²⁵Kenda en'batia'pakte nogtida huabokerek o'tiakato'po, —Kenomeytaj huabakuda' jakyo mo'bakudame'ne Diosen jakyo on'bopo, onte'ti aratbuttaj on'manmadika'. —Ken huabokereka o'mana'uyate.

²⁶Sorotataj huairi kenda o'peedepo ke'nen sorotataj o'batohua'. Jesús en huamata'moneritaj o'batotiakuyate. Daka'da on'batotiakpo dakhue'da egka'nayo aratbut huida menpa'jiput, on'nopoepo. ²⁷Israel huairi egkupopakyo on'bahuatotiakpo, eretnopoyo on'maboa'uyate. Sacerdote huairi o'mana'nok:

²⁸—Jesús en hua'a manmadikahue' yane'. Ighua'da oame'nig'a nigpeehue' mo'epo, huabada Jerusalén huae'eritaj mo'manmadika'deme'ne kenpa'ti oro'taj Jesús taj bo'arakme' mo'batia'pakme'. —Sacerdote huairia on'mana'uy.

²⁹—Diostayo'da nigpeika'dik o'ey oro'. Huabokereka nogda eda' manigpeehue'dik o'ey.

³⁰Opuđa Jesús taj hueypa cruzte mo'beta'po bo'arakme'nig'a, oro'en huapane'kudaken Diosa e'bueytada o'noyhuadame'te. ³¹Kenpa'ti Diosa kurudyo o'tobehuikepo huada'kopen o'huadame'te. Jesús taj huaboro' huairi o'yahueame'te. Jesús huaboro' huairi o'енок aya'ada kentayo'da nigpeika'dik o'ne. Jesús Diosere onteteyo' huamanopo'yarea'eri o'epo huabokereken dakhuea' e'ka' nopo'tihueke'dik o'ika'apo.

Konigepo Israel aratbut dakhuea' e'ka' nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti Diosa nopo'tihueke'dik ya'maeapet. ³²Aya'da Jesúsa e'ka'te o'tiahuayikamey. Buttida o'ay Diosen Nokirega kenpa'ti Jesústaj buttida o'huaa'. Ke'na Jesústaj on'nigpeika' Diosa ke'nen Nokireg o'bayoke'. —Nog Jesúsen huamata'moneri Pedrorea on'mana'uyate.

³³Huakka' huairi on'kupopakpo Pedromeytaj on'peedeipo, huakka'da on'huadiaypo, e'barakta' on'paknig'a. ³⁴Nogtida fariseo huairi nog huairiomeyere o'uy. Ke'nen huadik o'uy Gamaliel. Gamaliel Moisés e'mana'ba' huamanmadika'eri o'uyate. Ken huadakda o'e aya'ada aratbut on'tinopo'e'uy. Ke'na o'bodpo jak kurute Jesúsen huamata'moneritaj o'maoroka'uyate. Judío huairitaj o'mana'po:

³⁵—Daka' yan'nopeipo, Jesúsen huamata'moneritaj kate o'nogka'apet, Israel aratbut, o'nona'ne. ³⁶Anenda Teudas o'epo “Huaboro' huairi ijjej,” nama'da o'mana'nok huakka'ada kentaj on'nigpeikame'. Cuatrocientosa on'nigpeikame'nig'a nogok Teudastaj o'darakdeme'nok aya'da ke'nen huanigpeika'eri on'bahuame'te. Kenpa'da on'batikuyate. ³⁷Nogok gobierno huairi aratbuttaj e'madika'te Judas Galileayo huae'eri o'uyate. Huakka'ada on'nigpeika' kenpa'ti Judastaj o'darakdenok aya' ke'nen huanigpeika'eri on'bahua'uyate. ³⁸Kena'po in huabokerektaj magkahue' yane'. Yan'maoroka'. Huabokerekada on'pakpo egka'nayo ehue'dik o'neapo. Batikdik o'neapo. ³⁹Diosen e'mana'nayo mabatikahue'dik mo'ene. Kenpa'ti opudomeya Diostaj dakhue'da mogka'apet. —Gamaliela judío huairitaj o'mana'uyate.

⁴⁰Kentaj daka'da on'nigpeedeipo jakyo onte'ti Jesúsen doce

huamata'moneritaj on'batokuddeipo, on'mabitbitdeipo, ona'ti Jesúsa o'kika'nig tia'pakhue' yane' ighua'da on'mana'deipo, on'maoroka'uyate. ⁴¹Jesúsen doce huata'moneri judío huairi egkupopakya' durugteda on'bakhua'po “oro' Jesústaj o'huaa'nok huairia mo'bitbitne Diosa o'paknok.” Durugda on'batia'pakuyate. ⁴²Diosen jakyo aratbuten jakyokon Jesucristotaj on'batia'pakonhuahuika'po, on'manmadika'onhuahuika'uyate.

**Aypo ayhuataj kan'bayokike'po
sietea kan'batihuapokike'po
on'baktie'ea'uyate.**

6 ¹Kenoka' Jesústaj huaknopo'e'eri o'nitakpo griego huaknopo'e'eria hebreo huaknopo'e'eritaj on'bahuaa'po “Aypo e'bayokete oro'omeyen ayhua sue'da aypo on'bae'ika' hebreo ayhuanayo huakka'da on'bae'ika',” griego huaknopo'e'eria on'bahuaa'uyate. ²Kena'po doce Jesúsen huata'moneria aya' huaknopo'e'eritaj on'kupopaka'po, —Apagba' oro' manmadikika'dik o'epo aypo ayhuataj kirigayo' bayokikahue'dik o'ene. ³Siete huama'buy huaknopo'e'eritaj yan'baktie'ea'. Kenomey huadak huaka'eri o'ne aya'ada on'matinopo'e kenpa'ti kenomeytaj Diosen Nokirega 'urua'da o'manopo'tojka' kenpa'ti kenomey huadakda Diosen hua'a on'nope, kenomeytaj yan'baktie'ea' ayhuataj aypo kan'bayokike'po. ⁴Ayhua aypo kan'bayokike'po, opuda sietetaj e'baktie'ea'nayo oroataj Diostaj o'tiona'pakika'apoy kenpa'ti Diosba' o'manmadikika'apoy. —Jesúsen huamata'moneria on'mana'uy.

⁵Kenda Jesúsen huamata'moneria on'mana'nok aya'da on'pakpo Estebantaj on'deipo, Esteban Diosen Nokireg huakka'da o'nopo'toe'uy kenpa'ti Diostaj huakka'da

oknopoe'uyate. Kenpa'ti Felipetaj on'de'uyate. Prócorotaj Nicanortaj, Timóntaj, Parmenastaj Nicolástaj on'bae'uyate. Nicolás nogbaya' Antioquíaya' o'tiakuyate. A'nenda judíoen e'manmadika' o'nigpejka'uyate. ⁶A'ti Jesúsen huamata'moneriyo on'batotiaknok, on'bakutibata'tepo daka' Diosa kabatihupoke'po on'tiona'pakuyate.

⁷Nogiti huakka'da Jesús Huairitaj on'manmadika'uyate. Huaknopoe'eri Jerusalényo huakka'da on'nitakuyate. Huakka'da sacerdote kenpa'ti Jesústaj o'noknopoe'po, on'nigpejka'uyate.

**Estebantaj dakhue' a'huaaya'po
judío huairi egkupopakte
on'tohua'uyate.**

⁸Konig Diosayo'da ka'dik kake'po Diosa Estebantaj 'urua'da o'nopo'toepo o'teypaka'nok Esteban teyda o'kika'uyate. Kenda aratbut tiahuahued on'neonhuahuika' o'kika'uyate. Aratbut en'tiahuayte o'bayarika'uyate. ⁹Esteban nama'da i'manmadikika'ne sue'ada huabokerek on'boypo o'nona'uy. Judíoen huaitake' jakya', o'dikka'uy Esclavos Libertadosyo on'bahuatiakdepo, Cirenebayo huae'eri Alejandríabayo huae'eri Ciliciabayo huae'eri kenpa'ti Asiabayo huae'eri Estebantaj on'boy'uyate. ¹⁰Diosen Nokírega Estebantaj o'nopo'toenok huakka'da o'nopoe'po 'urua'da o'manbatia'paknok nogbayo huae'eria onte'ti katia' onahue'dik o'ne. ¹¹Konigepo da huaa'eretaj da kadepo huakupe on'bayokpo, "Moiséskudaktaj dakhue'da o'batia'pak Estebana. Diostaj dakhue'ada o'huaa'me'. O'peemey." Kenpa' yanhuua' da huaa'eritaj judío esoeria on'mana'uy. ¹²Ken konig nama'da Estebantaj da huaa'eria on'mahuia'nok, huabada Estebantaj

on'huadiaypo judío huatone'ere Diosba' huamanmadika'eriere on'huadiaypo, Estebantaj on'huahua'po, on'toepo, judío huairi egkupopakyo on'tohua'uyate. ¹³Estebantaj da kan'huaa'e'po da huaa'eritaj on'batotiak. Nama'da on'mana'po:

—Esteban Diosen jaktaj dakhue'da o'huaa'ika'. Diosba' Moiséskudak e'madoya'taj dakhue'da o'huaa'ika'. ¹⁴Diosen jak o'sakapo Jesús Nazareteria. Ke'na ea'te o'peemey. Kenpa'ti konig Moisésa o'manmadikadhuahuika'uyunig oro' o'kika'nig kenda Jesús kenpa'da o'maenapo. Moisésen e'manmadika' o'enapo. Kenpa' Esteban e'batia'pakte oro' o'peemey. —Da huaa'eria on'huaa'uy.

¹⁵Aya'da huairi egkupopakya' Estebantaj on'tiahuahuyo, Diosen huata'monierenkokonig on'tiahuahuy'uyate.

Estebana o'mana'onhua'uyate.

7 ¹—¿Buttida menpa' yada'?
—Sacerdote huairia Estebantaj ona'uyunok,
²—Men'pee', eg', men'pee', huairitone'. Oro'en Dios teyda o'kika'. Diosa oro'en onaratbutyo' adhuae'pane'kudak Abrahamtaj o'batia'pakuyate. Abraham Haránbayo huahued Mesopotamiabayo e'ika'te Diosa Abrahamtaj o'batia'pakuyate. ³"Q'nen huadaribaya' o'nen huabetya' yabakhua' nogbayo yahuatí' ijtohua'apopo huadari o'tiahuaya'apone." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁴Ken, Caldea aratbutenbaya' Abrahamomeyo on'bakhua'uy. Harán huakka' jakyo Abraham o'ika'uyate. Nogok ke'nen apag e'bueyde'te inbayo oro' o'ikay Diosa Abrahamtaj o'totiakuyate. ⁵Iyo konig ke'nen huadari katae'po yokhued o'uy Diosa.

Ta'basí'popi' yokhued o'epo, "Huadari katae'po ijyokapoy. On e'bueyte o'nen huasi'potaj o'nen huayayotaj huayayoen huayayotaj huadari ijyokapoy." Diosa ea'te Abraham ke'nen huasi'po toehued o'e'uyate. ⁶"O'nen adhuea' huayayo nogaratbutenbayo on'maehonhuahuika'apo. Nogaratbuta dakhue'da on'magkadhuahuika'apet. Nog aratbuten huanaba' ya'neapet." Dios Abrahamtaj ona'uyate. Cuatrocientos huabayok dakhue'da on'magkadhuahuika'uyate. ⁷"Kenomeytakon castiga ijmagka'apoy. Castiga egkade'te onte'ti on'maoroka'apo. Iyo on'batiakdepo do'hued ogkika'apo." Diosa Abrahamtaj ona'uyate. ⁸Kenda ona'nig eknopoe'nayo huabokereksi'daktaj yabaktega'ika'. Abrahamtaj ona'uynok Abrahamensi'potaj Isaac e'si'poe'de ocho huame'noe ee'te osi'dakokteg'uyate. Isaac kenpa'ti ke'nensi'po Jacobtaj osi'dakokteg'uyate. Jacoben doce huasi'potaj o'basí'dakoktega'uyate, Kenomey oro'en Israal aratbut adhuea'pane' o'nuyate.

⁹Kenomey Jacobensi'po oro'en adhuea'pane' o'nepo kenomeyen huama'buy huasuedtaj on'huadiay'uyate. Josétaj on'huadiaypo Egiptobayo kan'tohue'po huabahuayaeritaj huakupete on'bayokuyate. Ayo huanaba' ee'te huadakda Diosa Joséere o'ika'uyate. ¹⁰José pai'da e'nopo'ete Diosa o'tihuapokpo o'oroka'uyate. Diosa daka' o'tihuapokika'nok kenpa'ti 'uruda o'nopoea'nok Faraón Egipto huairia Josétaj o'pakpo Egiptobayo huairi o'yahuea'uy. Kenpa'ti ke'nen jak huairi o'yahuea'uyate.

¹¹Nogoknada Egiptobayoere Canaánbayoere ta'ba tibohue' o'énok aypobayo' o'nepo huabada diga'da on'kusitokuyate. Oro'en

adhuea'pane'kon aypobayo' o'nedepo. ¹²Egiptoayo aypo on'matoe Jacob o'peedepo oro'en adhuea'pane' o'epo huasi'potaj o'mata'mona'uyate. Ken huakkuruda aypote on'hua'uyate. ¹³Nogok onte'ti aypote Egiptoayo on'hua'uyate. José huama'buytaj o'makie'po, "Do opuden huama'buy ijje'y." O'mana'uyate. Kenoka' Faraón Egipto huairi Joséen onaratbutyo' huaboa'da o'makie'uyate. ¹⁴Jacob ke'nen apagtaj kenpa'ti aya'da ke'nen onaratbutyo', "Yan'tiak," Joséa o'mana'uy. Ke'nen onaratbutyo' setenta y cinco aratbut o'nuyate. ¹⁵Ken Egiptoayo Jacobomey on'hua'uyate. Keyo ke'naere ke'nensi'poere on'matone'pakdepo on'mabuey'uyate. ¹⁶Nogoknada e'bueyen huaaytaj adtenanada on'totiaikonhuahua'depo Siquemyo on'baaybukuyate. Ken kubarakkog a'nennada Abrahama Hamorensi'potaj huakupete o'bake'uyate.

¹⁷Huakka' huabayok o'neonhuahuika'po Jacobkudaken aratbut huakka'da o'nitakpo, huakka'nada o'ne'uyate. E'nitakde'te Abrahamtaj Diosa ona'uyatenigda a'ti o'ka'apo. ¹⁸Kenoka' nog huabokerek Egipto huairi o'e'uyate. Huaboa'da huairi o'epo Josékudak 'uruda o'kika'uyate nopohue' o'uy. ¹⁹Oro'en onaratbutkudaktaj nama' o'magka'po, dakhue'da o'magka'depo, kenomeyen huabokereksi'po yobed kabueye'po en'dik mo'ene. Ken konig o'mana'uyate. Dakhuea'da o'magka'uyate huabo huairia. ²⁰Kenoka' Moisés o'si'poe'uyate. 'Urusi'poda Diosa o'tiahuay'uyate. Apagere inagere huasi'po on'toika'po, bapa' puug on'toe'uyate. ²¹Kenoka' en'dik ee'te on'eandepo Faraón huairien huayobua o'huahuaydepo, o'tohua'po ke'nen jakyo o'toehonhuahuika'uyate.

Konig ke'nen huasi'ponig o'toehnuahuika'uyate. ²²Aya' Egipto aratbuten e'nope' Moisés taj on'manmadika'uyate. Moisés 'urua'da o'manbatia'pakika'po kenpa'ti 'urua'da o'kika'uyate.

²³Moisés cuarenta huabayok o'toedepo ke'nen onaratbutyo' Israel aratbuttaj e'batiahuaya' o'pakpo, o'bahuahua'uyate. ²⁴Egiptoeri huabokereka Israel huabokerektaj dakhuea' egka'te Moisésa o'tiahuaypo Egiptoeritaj o'tihuapokpo o'arakuyate.

²⁵Egiptobaya' ka'batohue'po Diosa o'ta'mona'uy. Do'hued onaratbutyo' yan'monoepet. Moisésa nama'da o'nope'ni'ga ke'nen onaratbutyo' nope'ehue' o'nuyate. ²⁶Eme'te botta' ke'nen onaratbutyo' o'tiahuaypo, en'batuktukte o'batiahuay'uy.

Moisésa e'manoeya'ta' o'pakpo, "Opud huama'buy mo'ene, mo'batuktukapete," o'mana'uyate.

²⁷Ke'na nog huabokerektaj dakhuea'da ogka'po Moisésstakon ondajpo, "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua'?"

²⁸¿Konig 'ikken Egiptoeritaj i'arakme'te do'takon e'araka' i'pak?" Moisésstaj ona'uy. ²⁹Kenda Moisés o'peedepo, nogbayo o'hua'uyate. Nog aratbutenbayo Madiánbayo esoeri o'ehnuahuika'uyate. Keya' botsi'poa' o'si'popakuyate.

³⁰Nogoknanada cuarenta huabayok e'pokde'te aratbut ehue' e'ika'yo Moisés o'ehnuahuika'depo ote' Sinaí 'ibodte Moisés Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate. Mahuaj'huia o'bakpakuyate. Mahuaj'huia e'bakpakyo Diosen huata'moneritaj o'tiahuay'uyate.

³¹Moisés o'tiahuaypo, o'mepuke'uy. 'Uruda a'tiahuaya'po adte o'huahua'po Huairi Diostaj o'pee'uyate. ³²"Dios ijje. O'nen adhuea'pane'en Dios ijje.

Abrahamkudak do'taj menigpeika'uyne Isaackudak Jacobkudakere men'nigpeika'uyne." Diosa oa'nok Moisés o'me'pukonpo huakpisi'potaj tiahuayhue'dik o'uyate. ³³"Iyoda do Dios ijje. In do'eddari o'enek o'nen hua'iot yakiroka'. ³⁴Do'hued aratbut Egiptoyo o'nepo, huadigda dakhuea' on'magka'nok Egipto aratbuta on'magka'nok e'bahuikonhuahua'te ijmapeey. A'baktohua'ya'po ijhuaraki. Yatiakpo Egiptobayo o'ta'monapone." Dios Huairia Moisésstaj ona'uyate.

³⁵Moisésstaj pakhue' o'nepo "¿Oro'en huairi kenpa'ti oro'en huamanoeya'eri ee'taj be'a mena'uy bokapetea' huamananhua'?" Ona'uyate. Moisés kenomeyen huairi huaj' Diosanayo o'ta'mona'uy. Moisésa ka'bakbatohue'po o'ta'mona'uy. Diosen huata'moneria huakpisi'po e'bakpakya' o'ta'mona'uyate.

³⁶Egiptoyo kenpa'ti e'pogte o'dikkika' e'pog huabed konig Diosyo'da ka'dik o'eni'g konig tiahuayhued o'neonhuahuika'nig Moisésa o'kika'uyate. O'kika'depo Egiptoya' oro'en aratbut o'bakbatohua'uyate. Aratbut ehue' e'ika'yo cuarenta huabayok o'matounhuahuika'uyate. Keya'kon konig Diosyo'da ka'dik o'eni'g o'kika'uyate. ³⁷"Konig Diosa be'ta'mona'uyne konigti opud e'huajikaya' nogtatida Diosa o'ta'mona'apo. Kentaj yan'nigpeikati." Kenda Moisésa Israel aratbuttaj o'mana'uyate. ³⁸Aratbut ehue' e'ika'yo Israel aratbutere Moisés o'ika'uyate. Ote' Sinaíte Diosen huata'moneria kentaj o'batia'pakonhuahua'nig, kenda Moisésa o'nigpeedepo oro'en adhuea'pane'takon o'mana'uyate. Diosen huanounhuahuika' hua'a oro'en adhuea'pane'taj o'mana'uyate.

³⁹Oro'en adhuea'pane'kudaknayo Moisésstaj e'nigpeeta' pakhue' e'ne'tada

Egiptoꝑo e'kumejta' on'pakuyate.

⁴⁰Moisés ote'te o'unhuahuika'nok Moisésen huama'buy Aaróntaj on'ona'po: "Moisés meyon ya'e nopoehue' o'ey oro'. Moisésa mo'batotiakme'ne Egiptobaya'. Oro'taj siro e'ketka' dios monigka', huakkuru oro'taj bo'tohue'po." Aaróntaj on'ona'uy oro'en adhuea'pane'.

⁴¹Kenoka' oro vacapa' diostaj e'ketka' ogka'uyate. Ogka'depo kenomeyen 'uhua konig oveja on'nigbatiaraka'po oro e'ketka' vacataj on'bayokuyate. 'Uruda o'kay nama'da on'nopoepo on'durugpakuyate. ⁴²Siokpo oro'en dios mo'tae' on'da'nok kenpa'ti siokpotaj o'deretpaknok Diosa o'bakhua'uyate. Diosen huamanbatia'pakeria o'madoya'uyatenig bo'tiahuayika':

A'nenda aratbut ehue' e'ika'yo bohua'epo, cuarenta huabayok mo'unhuahuika'uy. Huakka' 'uhua mo'batiaraka'po mo'bakpakika'uynig'a. ¿Be'taj monigkiket? Kenda do'taj kahue' mo'ika'ne. ⁴³Konig nog aratbuten e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Moloc. Kentaj a'tiona'pakikaya'po boka'uyate. Kenpa'ti nog siokpo e'ketka' dios boka'uyate. Ke'nendik Renfán. Kentaj a'tiona'pakikaya'po boka'uyate. E'ketka' dios Molocen jaksi'poyo opuda bo'tohua'ika'uynig'a. Kenpa'ti siokpo e'ketka' dios Renfántaj opuda bo'tohua'ika'uynig'a. Oro'en dios i'ene o'eretpaki mona'ika'po kena'po Diostaj kurudyo nigpeehue'da nama'da bo'kika'uyate. Konigepo opuden jakya' Babilonia huakka' jakyo adteda opudtaj ijmata'mona'apoy. Opudtaj Babiloniayo on'batohua'apo.

Opud Israel aratbuttaj Apagba' huamanbatia'pakeria kenpa' o'madoya'uyate.

⁴⁴Aratbut ehue' e'ika'yo oro'en adhuea'pane' o'neonhuahuika'po huasi'dak jak Diostaj on'nigtoe'ika'uyate. Diosa huidte o'manigmadoya'uyate. Jakyo ken huid on'tounhuahuika'uyate. Konig Diosa o'nopoēa'uynig Moisésa jak o'ka'uyate. Huasi'dak jakya' sacerdote Diostaj on'tiona'pakika'uyate. ⁴⁵Nogok Moisés e'bueyde'te adhuea'pane'en huabatohua' huairi Josué o'uyate. Diosen huasi'dak jak on'tohua'po, kenda huadari Diosa o'bayoknok on'bahua'uyate. Diosa nog aratbutaj Israel aratbut ehue'taj o'maen'uyate. Indariya' on'hua'po huasi'dak jak on'tohuae'ika'uyate. Nogok nogok on'toeonhuahua'uyate. David huairi huaēok huasidak jak on'toe'ika'uyate. ⁴⁶David Diostaj o'nigpeēika'nok Davidtaj o'pakuy Diosa. Huaboro' jak Diostaj e'nigkata' o'pakuy. David Jacoben Diostaj e'nigkata' e'pakada, ⁴⁷kahue' o'uyate. Davidensi'poa Salomón Diosen jak o'ka'uyate. ⁴⁸Dios Huairi kurudyo huaē'eri huabokerekada huaboro' jak e'ka'yo, ikahue' o'ika'. Kenpa' Diosba' huamanbatia'pakeria o'madoya'uyate:

⁴⁹Kurudyo huairien huahuadte ijhuadikay. Huadariyo do'hued hua'ibo o'e. Jak do'taj nigkahue'dik mo'ene. Jakyo tayhue' ijikay. ⁵⁰Aya'da ijka'uynig. ¿Menpa' mo'nopoē?

Kenpa' oa'uyate. Diosba'te o'madoya'uyate.

⁵¹Diosen e'ka'ta' pakhue' mo'ika' opudomey. Konig aratbut Diostaj oknopoehue'da o'nika' konig opuden huanopo' mo'ika'ne. Diosenba'taj peehue'dik mo'ika'ne. Diosen Nokiregtaj e'peeta' pakhue' mo'ika'ne. Konig opuden adhuea'pane'

o'nuyate konigti opuda mo'ika'ne.

⁵²Opuden adhuea'pane' aya'tada Diosenba' huamanbatia'pakeritaj dakhuea'da on'magkika'uyate.

"Diosen 'urunanada o'tiakde," en'mana'tada huamanbatia'pakeritaj on'barakika'uyate. Oykon Diosen 'urunanada huairi e'tiakdetada bo'kupopakpo da bo'huaa'po bo'titohua'po bo'arakme'ne opuda.

⁵³Diosen huata'moneria Diosba' mo'ba'yokuyatenig'a Diosenba' opuda mo'bae'de'uynig'a nigpeehue' mo'ika'ne. —Estebana judío huairiomeytaj o'mana'uyate.

Esteban o'buey'uyate.

⁵⁴Kenomey judío huairi Estebantaj on'peede'po huakka'nada on'huadiaypo Estebantaj diga'da on'huadiay'uyate.

⁵⁵Estebannayo Diosen Nokireg o'nopo'toenok kurudyo o'tiahuaypo Dios 'urueyda o'tiahuaypo Jesús Diosere onteteyo' e'bote o'tiahuay'uyate.

⁵⁶—Men'pee', kurud ekhuike' o'ē. Ken Huabokerek Diosa o'ta'mona'uyate, Diosen Huasi'po o'epo Diosere e'bote ijtiahuay. —Estebana o'mana'uyate.

⁵⁷'Utta'da on'basagkea'udpo on'peokba'tepo, on'huakupopakponpo, ⁵⁸huakka' jakya' Estebantaj on'toorokdepo, on'pa'ea'uyate. Huida huapa'ea'eria huaok Saulotaj me'tatoepo on'bayoka'uyate. Saulo tone'bokerek o'uy.

⁵⁹En'pa'ea'te Estebana o'tiona'pakpo: —Do'hued nokiregtaj bee', Huairi Jesús. —Ona'uyate. ⁶⁰O'ikudata'tepo, —Ine dakhuea' me'nogka'ngitaj yabakkahuea', Huairi. —'Utta'da o'tiona'pakdepo o'bueyon'uyate.

Saulo Jesús en huanigpeika'eritaj o'magkadhuahua'.

8 ¹Saulokon kan'arake' o'nopo'e'uyate. Kenme'noetada

huaboa'da Jesús en huanigpeika'eritaj diga'da on'magkadhuahua'uyate Jerusalényo. Huanigpeika'eri nogyon nogyon on'mamon'uyate. Judea huadaribayo kenpa'ti Samaria huadaribayo on'mamon'uyate. Jesús en doce huamata'moneriyo'da mamonhue' o'ne'uyate. ²Dioštaj huapakeria Estebantaj on'kubarakka'uyate. Huakka'da on'bahuikpo on'kubarakka'uy. ³Jesús en huanigpeika'eritaj dakhuea'da o'magka'po Sauloa, nog jakyo nog jakyo o'kudpo, huabokerek ettone'ere huanigpeika'eritaj o'batohua'ika'uyate. Huabakuda' jakyo o'bakuda'ika'uyate.

Samaria huakka' jakyo Jesucristotaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

⁴Jerusalénya' on'bakmonpo, nogyon nogyon on'bahu'a'po, Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate. ⁵Samaria huakka' jakyo Felipe o'hua'uyate. Konig Cristo o'ka'onhuahua'uyate kenda o'manbatia'pakpo, ⁶aratbut ogkupopakpo daka'da on'mapeeonhua'uyate. Konig aratbut tiahuyahued o'neonhuahuika' Felipe o'ka'nok on'tiahuay'uyate. ⁷Huakka'tada toto'a aratbuttaj e'manopo'toetada Felipe toto'taj o'maoroka'po o'manopo'yarea'nok 'utta'da on'baokoyonpo on'mamon'uyate. E'ketpaktaj kenpa'ti huakkettaj o'bayarea'onhua'uyate. ⁸Keya' huakka' jakyo huakka'da on'durugpakuyate.

⁹Kenda huakka' jakte huabokerek o'uyate. O'dikka' Simón. Anenda tidig o'kika'nok aya'ada on'tomepuke'ika'uyate Samaria hua'e'eri. "Huairi ijjej," nama'da oa'nok, ¹⁰aya'ada huanaba' huairierea on'peepo, —Kenbokerek konigti Dios, teyda o'ē. —Aya'ada on'batia'pakika'uyate.

¹¹ Simón tidig ogkika'po nama'da o'manopo^{ea} nok kentaj on'nigpeunhuahuika'uyng'a.

¹² Aya'da Dios Huairitaj e'peede'te kenpa'ti Jesucristoen huadak hua'a Felipe e'manbatia'pakte aratbut o'noknopo^{edepo} huabokerekere ettone'ere bautiza ogka'uyate.

¹³ Simón kenpa'ti oknopo^euyate. Simóntaj bautiza egkade'te Felipeere o'huae'ika'uy. Konig kahued o'eonhuahuika'uyate Felipe e'kika'te o'tihuaypo, o'mepuke'uyate.

¹⁴ Samaria hu^{ae}'eri Diosen huadak hua'a e'nigpeede'te Jerusalényo Jesúsén doce huamata'moneri on'matipe^{edepo} Pedrotaj Juantaere Samariayo on'mata'mona'uyate.

¹⁵ Samaria huakka' jakyo Samariaeri huanigpeika'eritaj on'mationa'pakpo "Diosen Nokirega yamanopo'toe'." On'mationa'pakuyate. ¹⁶ Kenomeytaj Diosen Nokirega nopo'toehued bautiza ogka'de'uyatenig'a. ¹⁷ Ken on'tiona'pakdepo Pedro Juanere on'batibata'tepo Samariaeritaj Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate.

¹⁸⁻¹⁹ Jesúsén doce huamata'moneria e'tiba'ta'tete Diosen Nokirega e'manopo'toete, Simóna kenda o'tiahuaydepo,

—Doa e'tiba'ta'te betapi' Diosen Nokirega huamanopo'toehua' kenda do'taj e'yoknayo huakupe on'yokapone. —Simóna o'mana'nok.

²⁰ —Nama'da i'nopo^{enig} o'nen huakupeere on'ere ehue'dikda i'ene. Diosen Nokireg huakupete yokdik me'ene nama'da i'nopo^e.

²¹ Diostehuapa' o'nennopo' dakhue'da i'epo oro'ere in o'kikay kikhue'dik i'ene. ²² Dakhuea' e'ka' yanopo'korea', Diostaj daka' yationa'pak, "Do'huednopoa dakhuea'da ijnopoikay. Menopo'tihueke'. Bekkahuea'." Yationa'pakti'. ²³ Konig hu^{ahu}'

pai'onignanada i'ene. Dakhuea' i'kika'po batikhue'dik i'ene. Ijnopo^{ey}. —Pedroa ona'uyate.

²⁴ —Dakhue' Diosa megka'apone o'nona'ne. Diosa kenda kahue' ka^e'po. Diostaj me'tiona'pak. —Simóna ona'uyate.

²⁵ Ken, Juan Pedroere konig Jesucristo o'kikuyatenig on'manbatia'pakonhua'depo kenpa'ti Diosba' on'mananhua'depo Jerusalényo huabo'a da on'hua'uy. On'hua'po nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo Samariabayo on'mata'unhua'po kenda Jesucristoa o'ka'onhua'uyatenig on'manbatia'pakonhua'uyate.

Huabokerek Etiopía huadari hu^{ae}'eri Felipetaj o'pe^{edepo} Jesucristotaj o'nopo'korea'uyate.

²⁶ Nogok Felipetaj Diosen huata'moneria ona'po, —Yabodpo Gaza huakka' jakyon yahuati'. Jerusalénya' Gaza huakka' jak dagte yahuati'. —Diosen huata'moneria ona'uy. Ken dagte sue'da aratbut e'nahue'yo. ²⁷ Ken Felipe o'bodpo o'hua'. Ken dagte o'hua' Etiopía huadari hu^{ae}'eri huabokerek ode'uy. Ke'na bakdejhue'dik o'uy. Ke'na Etiopía ettone' huairien huakupe huato^{ge}'eri o'uyate. Diostaj a'tiona'pakya'po Jerusalényo o'hua'udhuahua'uyate. ²⁸ O'kumejdepo dagte 'uru carro caballoa huatohua'te o'huadpo Isaíasa o'madoya'uyatenig Diosba' o'bona'pakuyate.

²⁹ —'Uru carro caballoa huatohua'te yahuahua'. Carrote yahua'. —Diosen Nokirega Felipetaj ona'uy. ³⁰ Ken Etiopíataj o'huaketdepo Isaíasba' e'bona'pakte Felipea o'pe^{edepo}, —Beroba' i'tiahuayng menpa' i'nopo^{enka}'. —Felipea ona'uyate. ³¹ —Ehue', nopo^{nkahue}' ijjej. Do'taj konig o'e onahue' ee'nayo

nopoenkahue'dik ijjeý. Doere carroyo yahud. —Felipetaj ona'uy.

³²In Diosba'te o'bona'pakpo,

Konig ovejataj a'arakya'po on'tohua'ika' konigti kentaj a'arakya'po yan'tohua'apet. Konig oveja e'kupie'te sagkiahue' o'e. In huabokerek konigti oveja konig soata'da ya'eapet. ³³Ke'na dakhuea' kahue' ee'pi' kentaj yan'tierekapet yan'tisupu'eapet kenpa'ti yanarakapet. Kentaj huakka'ananada o'noknopoeapo, be'a sigpi' ya'nopoeapet. Kentaj yan'arakapet.

Kenda Diosba' o'bona'pakuyate.

³⁴—¿Betaj o'tia'pakuyate Isafas

Diosen huamanbatia'pakeria?

¿Huata'dapi' ya'tia'pakuyet?

¿Nogtadapi' yaa'uyetpi'? —Kenpa' Etiopía huairia Felipetaj ona'uy.

³⁵Kenda Diosba'te huaboa'da e'bonapakde'te Felipea o'nopoea'po kenda Jesús a o'kika'uyinig daka' onmadika'po ³⁶dagte on'hua'po mayakote on'edepo,

—In hue'ey o'e. ¿Do'taj bautiza ogkahue'dik o'e? —Etiopía huakupe huairia ona'uy Felipetaj.

³⁷—Jesucristotaj daka' eknopoe'nayo bautiza ogka'dik o'ene. —Felipea ona'nok,

—Jesucristo Diosen Huasi'po o'e, yoknopoeý. —Huairia ona'uy.

³⁸Carrotaj yabatika'. Huairia ona'po, mayakoyo Felipeere huairiere on'kotpo. Felipea huairitaj bautiza ogka'uyate.

³⁹Ken en'behuike'te Diosen Nokirega Felipetaj o'tohua'uyate. Diosen Nokireg o'tohua'nok huairi Felipetaj onte'ti tiahuayhue'da o'e'uy. Durugnada o'hua'uyate. ⁴⁰Huakka' jakyo Azoto Felipetaj o'enuyate. Felipe nogyo nogyo huakka' jakyo o'hua'epo kenda Jesucristo o'kikuyate kenda huadak hua'a o'manmadika'uyate.

Cesarea huakka' jak dagte o'hua'depo nog jakyo nog jakyo huadak hua'a o'manmadikanhua'uyate. Nogok Cesarea huakka' jakyo o'tiakuyate.

Saulo huaboa'da o'nopo'korea'uyate.

(Hch. 22.6-16; 26.12-18)

9 ¹Saulonayo Jesús en huanigpeika'eritaj o'bahuadiaypo, “Oknopoebatiakhue' ee'nayo ijbaarakapoy,” o'ika'po sacerdote huairitaj o'hua'po, ²“Damasco huakka' jakyo ijhua'apoy Damasco huaitake' jak huairitaj menigmadoya', Jesús en huanigpeika'eritaj kabae'po be'tihuapoke' Jerusalényo ka'batohue'po.” Sacerdote huairitaj Sauloa ona'uyate. ³Ken, Damascoyo o'hua'depo, Damasco meyhue'da e'ede'te kurudya' Saulotaj huakjey idada huabada o'ta'teon'uyate. ⁴Barakte o'koton'uyate.

—Saulo, Saulo, dakhuea' mekgadhua'ne. —Saulo o'peepo,

⁵—¿Be'a i'e Huairi? —Sauloa ona'uyate.

—Jesús ijjeý. Do'taj dakhuea'da mekgadhua'ne. Huata'da pai'da i'nopo'e'a'ne.

⁶Saulo o'me'pukpo o'iriga'po, —¿Do kate kake' i'nopoe, Huairi? —Yabo'. Huakka' jakyo yakudpo keyoda yanige'. Kenda ka'dik i'eapo mona'apone. —Jesús Huairia Saulotaj ona'uyate.

⁷Sauloere huabokerek on'hua'uyinig'a diga'da on'me'pukuy. Hua'anayo e'peeada Jesús en huaso' tiahuayhue' o'nuyate. ⁸Ken Saulo o'bodepo ekpoeada o'mabopo tiahuayhue'dik o'uyate. On'ta'koypoda Damascoyo on'tohua'uyate. ⁹Bapa' huame'noe o'uy keyo. Mayhue' bapehue' o'eonhua'uyate.

¹⁰Ken Damascoyo huabokerek o'ika'uyate. Jesús en huanigpeika'eri o'epo ke'nen huadik Ananías o'uy. E'yorokya' Jesús Huairia ona'po,

—Ananías. —Ona'uy.

—In ijjeý, Huairi. —Ananías ona'uy.

¹¹—Yabo'. Ken dag on'dikkika'

Butukda yahuati'. Keyo, Judasen jakyo, “¿Meyon ya'e Saulo, Tarsoyo huae'eri?” Yanati'. Keya' Saulo Diostaj o'tiona'pakonhua'. ¹²Ananías o'kudonpo kakpoyare'po be'tibata'tepo, Saulo antaj o'bayorokpo be'tiahuaydene.

—Jesús Huairia Ananíastaj ona'uyate.

¹³—Jerusaléno Saulo o'nen 'urunanada huanigpeika'eritaj dakhuea'da o'magkadhuahuame'te. Huakka'ada kenda monbatia'pakme'ne, Huairi. ¹⁴Kenpa'ti iyo sacerdoté huairien beroba' ya'totiakmetpo aya'da Jesústaj huanigpeika'eritaj batohua'dik o'e.

—Ananías ona'uyate Jesús Huairitaj.

¹⁵—Yahuahuati'. Nog huadaribayo nog aratbuttaj nog huadari huairitaj kenpa'ti Israel aratbuttaj kenda ijkadhuahuika'mey ka'manbatia'pakonhuahue'po kentaj ijjemey. ¹⁶Kenda aratbut Saulotaj dakhuea'da o'nogkadhuahua'aponig Saulotaj ijnopo'e'apoy. Konigepo yahuahuati'. —Jesús ona'uyate.

¹⁷Ken Ananías o'peede Saulotaj o'huahua'uyate. Ken jakyo Saulo ee'te o'kuddepo Saulotaj o'tibata'tepo,

—Saulo huama'buy, dagte e'tiakte Huairi Jesús behuatiakme'te ke'na on'taj kakpoyare'po me'ta'mona'ne kenpa'ti Diosen Nokireg on'taj kanopo'toe'po me'ta'mona'ne. —Ananías ona'uyate.

¹⁸Ananías kenda enade'te idada onte'ti tiahuaydik o'un'uyate. O'bodpo o'hua'po bautiza ogka'uyate. ¹⁹Ken o'bape'depo onte'ti notey o'uy. Kenteda Damascoyo huanigpeika'eriére sue'da huame'noe o'ika'uyate.

Damascoya' Saulo

o'manbatia'pakonhua'uyate.

²⁰Ken judíoén huaitake' jakya' Jesucristotaj

o'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Diosen Huasi'po o'e. O'mana'ika'uyate.

²¹Aya'da kentaj on'peedepon' mepu'kepo,

—iKenpihuay! ¿Menpa' Jerusaléno in huabokerek Jesúsén huanigpeika'eritaj diga'da o'magka'ikame'te? ¿Menpa' in huabokerek kenpa'ti iyokon ya'tiakme'te Jesúsén huanigpeika'eritaj a'batohuaya'po Jerusaléno sacerdoté huairitaj a'bayokya'po huabakuda' jakyo a'kuda'yapo? —On'huahua'uyate.

²²Saulonayo nogiti nogiti 'urua'da o'manbatia'pakpo judío aratbuttaj daka' o'manopo'e'po, Diosa Jesústaj o'ta'mona'uyate daka'da o'manopo'e'uyate. Saulo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'paknok judío Damascoya' onte'ti kateapi' ena' nopoehue'da o'nyuate.

Judío aratbuta e'arakta' e'tipaktada Saulo o'bakmon'uyate.

²³Huakka' huame'noe e'pokde'te, “Saulotaj mon'arak.” Judío aratbuta soatayo' on'batia'pakuy. ²⁴Judío aratbut Saulotaj e'arakta' on'paknig be'api' Saulotaj o'nona'uyate. A'arakya'po huame'noe kenpa'ti sikyo huakka' jakta e'tiokbirik akbogpete judíomey o'nokboika'nig'a. ²⁵Ken sikyo Jesúsén huanigpeika'eria jak e'tiokbirikyo on'tohua'po Saulo oktigitone'yo jak e'tiokbirik kurute ojkuaya' o'nonhuaraka'po kamone'po o'nonhuaraka'uyate. Ken konig Saulo Damascoya' o'makmon'uyate.

Saulo Jerusaléno o'unhuahua'uyate.

²⁶Ken, Saulo Jerusaléno okyedepon Jesúsén huanigpeika'eriére ee'ta' e'paktada aya'da on'mididpo Jesúsén huanigpeika'eri ehue' o'e o'noknopo'e'uy. ²⁷Bernabénayo

Saulotaj me'pukhue' o'epo Jesúsen huata'moneritaj o'tohua'uyate. Damasco dagte Saulo o'hua'po Jesús Huairitaj o'tiahuayme'te. Kenpa'ti konig Jesúsá Saulotaj o'batia'pakme'te. Kenpa'ti konig Damascoyo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhuame'te. Kenda daka'da Bernabéa o'manbatia'pakuy. ²⁸Ken, Saulo Jesúsen huata'moneriere o'ika'po. Jerusalényo on'hua'epo 'urua'da Jesústaj o'manbatia'pakonhua'uyate. ²⁹Kenpa'ti judío aratbut o'nepo griego hua'a huaa'eri o'nenok kenomeytaj kenpa'ti Saulo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakuynok Saulotaj e'arakta' on'pakuynig'a. ³⁰Kenda huaknopoe'eri huama'buy on'peedepto Cesarea huakka' jakyo on'tohua'uyate. Keya' Tarso huakka' jakyo Saulotaj on'ta'mona'uyate.

³¹Kenoka' huabada Judea huadaribayo Galilea huadaribayo Samaria huadaribayo Jesúsen huanigpeika'eritaj onte'ti dakhuea' magkikahue' o'nuyate. Nogitinada 'urua'da Jesústaj o'noknopoeonhuahua'uyate. Dios Huairitaj on'pakpo daka'da Diosen ogkika'uyate. Diosen Nokirega o'batihuapoknok huakka'da Jesúsen huanigpeika'eri o'nitakuyate.

Jesucristo Eneastaj o'yarea'uyate.

³²Kenoka' nogyo nogyo Pedro o'bata'huade'onhua'uyate. Jesústaj huaknopoe'eri huama'buyte o'hua'uyate. Kenpa'ti Lida huakka' jakyo o'hua'uy. Lidayo huaknopoe'eri huama'buytaj o'mata'e'uyate.

³³Keyo Eneastaj o'huahuay'uyate. Eneas huabokerek e'ketpak o'unhuahua'uyate. Ocho huabayok aytate onpahuedonhuahuika'uyate.

³⁴—Jesucristoa be'yarea'ne. Yabodpo, asuk yaudpo yahua', Eneas. —Pedroa ona'uyate.

Eneas kenda o'peedepto idada o'bodu'uyate. ³⁵Ken aya'da Lida huag'eri kenpa'ti aya'da Sarón huakka' jak huag'eri e'ketpak e'yarea'te on'tiahuaypo Jesústaj on'nopo'korea'po toto'taj huahueritaj kenpa'ti tidigtaj kenpa'da o'nenonpo Jesús Huairitayo'da on'nigpeika'uyate.

Pedroa o'tiona'paknok Dorcas e'buey e'egda o'noyhuaduyate.

³⁶Kenoka' Jope huakka' jakyo ettone' o'uyate. Huanigpeika'eri o'epo ke'nen huadik Tabita o'uy. Griego hua'a on'dikkika' Dorcas. Ke'na kenpa'da huadakda o'kika'po nog aratbuttaj o'tihuapokika'uyate. ³⁷Kenoka' Dorcas dakhue' o'epo o'buey'uyate. On'so'koyoa'depo jak kutahueta' e'bakariyo on'sohueda'uyate. ³⁸Lidaya' Jope meyhue'mon o'uy. Pedro Lidayo o'e Jesúsen huanigpeika'eria on'tipeedepto botta' huabokerek on'ta'mona'po:

—Ida Jopeyo yatiak. —O'nona'uyate.

³⁹Ken Pedro kenomeyere o'tiakpo okyedepto jak kutahueta' e'bakariyo on'tobehui'kuyate. Kentada e'buey e'huedyo on'tohua'uyate. Aya'da ayhua on'bahuikpo ogkupopakpo ettone'en huaok Dorcasa o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po kenpa'ti ettone' opiot o'manigkika'nig Pedrotaj on'tiahuaya'po. Dorcas bueyhued o'epo huakka' yudtaj o'nigkikame'te. ⁴⁰Pedro aya'tada jak kurute o'maoroka'depo huikudate o'huadpo o'tiona'pakuyate. Ettone'bueytaj o'tiahuaypo,

—Yabo', Tabita. —Pedroa ona'uyate.

Ken Tabita o'mabodpo, Pedrotaj o'tiahuaypo o'upakon'uyate. ⁴¹Huabata' o'ta'kuypo o'boa'uyate. "Yan'bakud." Ayhuataj Jesúsen huanigpeika'eritakon Pedroa o'mana'nok, on'bakuddepto ettone' e'noe'kon o'batiahuaya'uyate. ⁴²Jope huakka' jakya' aya'ada huabada

kenda on'peedeпо huakka'ada Jesús Huairitaj o'noknopoe'uyate. ⁴³Simón si'dak jabukka' huakka'eriере Pedro o'ika'po sue'da huame'noe o'ika'uyate Jope huakka' jakyo.

Cornelio nog aratbut ee'pi'
Jesucristoen huadak hua'a Pedroa
e'manbatia'pakde'te Diosen
Nokirega o'manopo'toe'uyate.

10 ¹Ken Cesarea huakka' jakyo Cornelio o'ika'po sorotataj huairi o'uyate. Cornelio huakka' sorotataj o'mata'mona'ika'uyate. Ke'nen sorotata'a on'dikkika' Italiano. ²Ken Diosta' o'pakika'po Diostaj o'nigpeika'po kenere ke'nen huatoeere ke'nen huama'buyere ke'nen huatioere ke'nen huaidpoere ke'nen inagere Diostaj on'nigpeika'uyate. Pai'da judío aratbuttaj o'bayokika'uy. Diostaj o'tiona'pakika'uyate. Kenda Cornelia o'kika'uyate. ³Huame'noe huadukyo e'huadte konig e'yorokyanig Diosen huata'moneria e'huakudte Cornelia o'tiahuayde'te.

—Cornelio. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁴Kornelio Diosen huata'moneritaj okpoepo huakka' o'me'pukpo,

—¿Kate, Huairi? —Cornelia ona'uyate.

—Daka'da Diostaj i'tiona'pakika'. Pai'da aratbuttaj i'bayokika'nok Diosa on'taj okkahuehue' meene.

⁵Jope huakka' jakyo o'nen huanaba' yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ⁶Nog Simón huasi'dak jabukka' huaka'eriере o'ika'. Ke'nen jak e'pog ope o'ika'. Kenda ka'dik i'epo Simón Pedroa mena'apone. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁷Kenoka' Diosen huata'moneri e'huade'te botta' ke'nen huanaba'taj nogtida ke'nen huadi'da sorotataj “Yan'tiak,” o'mana'uyate. Ken sorotataj

Diostaj huaknopoe'eri o'uy. ⁸Ken aya'da o'tiahuaydenig o'peedenig o'mana'depo huakka' jakyo Jopeyo o'mata'mona'uyate.

⁹Eme'te dagte on'hua'po Jopeyo on'huatiakpo sue'da bidtemon ene'te Pedro jak ojkute o'behuikpo tokhuad e'huadte a'tiona'pakya'po o'behuikuyate. ¹⁰Keya' aypota' o'epo e'bape'ta' e'pakte noga e'nigmanhuadanig ¹¹kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakuyate Pedroa o'tiahuay'uyate. ¹²Cuperinatone'yo dubayo huae'eri huadariyo huae'eri botta' botta' hua'i huatoe'eri o'nepo barakyo huae'eri o'nepo bihuibeta' o'nepo bakoy kenpa'ti o'nepo, kenomey judío aratbut bapehue'dik o'nyuayate.

¹³—Yabo', Pedro, yaarak, yaarakpo yape'. Kurudya' ena'te o'pee'uy.

¹⁴—Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik ijje. Moisésa o'mana'uyatenok, bapehue' ijjkamey. —Pedroa ona'uyate.

¹⁵—“Ken huaen bape'dik mo'ene.” Diosa huaboa'da oa'nig “Bapehue'dik ijje.” Ahue' yae'. Onte'ti kurudya' ena'te Pedroa o'pee'uyate. ¹⁶Bapa'a' konigti Pedro e'peede'te cuperina onte'ti kurudyo on'behuikuyate.

¹⁷Ken en'tobehuikonde'te, mena'po cuperinataj Diosa be'tiahuaya'ne, Pedroa e'nope'te Cornelioen huanaba' o'mata'moname'tenig o'nokyedepo, Simónen jakyo o'nokyedepo, “¿Meyon ya'e Simónen jak?” Simónen jak kurute on'bopo on'mana'uyate. ¹⁸Huanaba' o'nokyedepo “¿Menpa' in jakyo ya'ika' Simón Pedro?” 'utta'da onda'uyate.

¹⁹Kenda Pedro e'yorokyanig o'tiahuayde o'nope'depo Diosen Nokirega ona'po,

—Yapee', bapa' huabokereka bo'ukne. ²⁰Yabodpo, yahuarak, me'pukhue' ya'epo kenomeyere yahuati' on'te

ijbatotiakmey. —Diosen Nokirega Pedrotaj ona'uyate.

²¹Ken Pedro huabokerek e'nahue'yo o'huarakonpo,

—Do'taj on'ukne. ¿Mena'po bo'tiak?

—Pedroa o'mana'uyate.

²²—Cornelio capitána

mo'ta'moname'ne. Ke'na huadakda o'ë. Diostaj o'nigpeika'. Ke'na huadakda o'ë aya'ada judío aratbuta o'noknopoe'ika'. “Pedrotaj o'nen jakyo yatotiak kenda e'manmadika' a'peeya'po yatotiak.” Diosen huata'moneria Corneliotaj oname'te. —Cornelioen huanaba'a o'nona'uyate.

²³Pedro huanaba'taj o'batokudnok keyo on'tay'uyate. Eme'te kenomeyere Pedro o'hua'po kenpa'ti Jopeyo huæ'eri huama'buy kenere onhua'uyate.

²⁴Eme'te Cesarea huakka' jakyo on'tiakuyate. Keya' Cornelioere Cornelioen onaratbutyo ke'nen huabet kenpa'ti ke'nen huadi' ogkupopakpo Pedrotaj o'nonmabopo. ²⁵Kenoka' Pedro Cornelioen jakyo ekye'te Cornelio o'huarokpo Pedrotaj o'ikudata'tepo konig Diostaj on'ikudata'tika'nig konig o'ka'uyate. ²⁶Pedroa ona'po:

—Yabo'. Dios ehue' ijje. Huabokerek on onigti ijje. —Pedroa ona'uyate.

²⁷Ken o'boddepo on'batia'pakondepo jakyo o'kudpo huakka' aratbut egkupopakte o'bahuahuay'uyate.

²⁸O'bahuahuaydepo Pedro o'mana'po:

—Do judío aratbut ijje. Judío aratbuttaj Moisésa mona'nok nog aratbutere kupopakhue'dik mo'ene. Kenomeyen jakyo kudhue'dik mo'ene. Nog aratbutere kupopakdik mo'ene. Ikken Diosa e'yorokyanig huabo'ada me'nopoeame'ne. ²⁹Kena'po o'nen huanaba' “Yatiak,” menoname'nok sigpi' mana'pakhue'ada ijtiakmey. Mena'po men'totiak, mena'. —Pedroa Corneliotaj ona'uyate.

³⁰—Nog adikken terea' e'huadte konig oy terea' e'huadte konig Diostaj ijtiona'pakikay ijtiona'pakmey. Idada huabokereka be'tibome'ne. Senogda o'otpo, ³¹“Cornelio Diosa e'tiona'pak me'peika'ne. Kenpa'ti pai'da aratbuttaj i'bayokikame'tenok Diosa okkahuehue' o'ëpo. ³²Jopeyo huanaba' yamata'mona', Simón Pedrotaj kan'duke'po Simón si'dak jabukka' huaka'erien jakyo o'ika'. Ke'nen jak e'pogtone'te o'ë.” Senogda yudtaj o'otpo huabokereka ennak ³³ida on'taj kan'totiake'po ijmata'mona'mey. 'Urua'da kenda i'nigpeepo on i'tiakdenok oy iyoda oro' o'ëne. Diosa e'tiahuayte aya'da Diosa menuyetnig e'peeta' o'paki. —Cornelioa Pedrotaj ona'uyate.

Cornelioen jakya' Pedroa o'manbatia'pakonhua'uyate.

³⁴—Aya'da aratbuttaj konigti Diosa o'pakika'po e'bae'ta' o'pakika'. Judío aratbuttaj nog aratbuteretaj o'pak huaboa'da ijnopoe. ³⁵Nogbayo nogbayo aratbut Diostaj e'nigpeenayo kenpa'ti huadakda ogkika'nok Diosa kenomeytaj o'pakpo bae'dik o'ë. ³⁶Jesucristotaj huadak hua'a Diosa Israelen adhuae' huayayotaj o'manopoea'uyate. Jesucristotaj huaknopoe'eritaj o'manopo'noeya'ika'. Jesucristo aya'enda Huairi o'ika'. ³⁷Juana yan'nopo'korea', bautiza yagka' e'manbatia'pakika'de'te Jesucristoen huadak hua'akon huakkuruda Galilea huadaribaya' on'topakonpo nogok aya' Judeabayo on'manbatia'pakika'uyate. Opu domeya kenda daka' mo'nopoe. ³⁸Jesús Nazareteria aya'da kakike'po Diosen Nokireg Jesússtaj o'yokuy Diosa, Diosen Nokireg Jesússtaj o'teypaka'uyate. Opuda mo'nopoe. Jesús huadakda o'kika'po o'bayarea'ika'po kenomeytaj toto'a o'manopo'toenok toto'taj

o'maenika', Diosa o'tihuapoknok Jesúsa o'kadhuahuika'nig opuda mo'noꝓe. ³⁹Judeabaya' kenpa'ti Jerusalénya' aya'da Jesúsa o'kikame'nig oro'a o'tiahuayikamey kenpa'ti judío aratbuta Jesústaj hueypa cruzte on'beta'po on'darakme'nig'a ⁴⁰bapa' huame'noe eme'te Diosa Jesústaj o'noyhuadame'te. Oro'taj Jesús bo'tiahuay'eame'ne. ⁴¹Jesúsa aya' aratbuttaj batiahuay'eahue' o'eme'. Oro'tayo'da bo'tiahuay'eame'ne. Oro'taj Jesúsen a'manbatia'pakaya'po Diosa boktie'ea'uyn. Jesúsa e'noyhuadde'te kenere oro' o'bape'mey kenpa'ti hue'ey o'mai'mey. ⁴²Huabueyeria huanoe'eria huadak dakhue'pi' ogkika'uyate. Dakhuea' huaka'eritaj castiga kamagke'po, huadak huaka'eritaj Diosere kamanoeanhuahuike'po Diosa Jesústaj oe'uyate. Kenda yan'manbatia'pakonhuahuikati' Diosa mona'uyn oro'taj. ⁴³Aya'tada Jesústaj o'noknoꝓeꝓo on'nigpeika'nok Diosa dakhuea' e'ka' ya'bakkahuea'apet. Kenpa' aya'ada Diosen huamanbatia'pakeria on'batia'pakuyate. —Pedroa Corneliomeytaj o'manbatia'pakuyate.

Nog aratbuttaj judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'toe'uyate.

⁴⁴Pedroa aratbuttaj e'manbatia'pakte Pedrotaj daka' huapee'eritaj Diosen Nokirega ida o'manopo'toe'uyate. ⁴⁵⁻⁴⁶Nog aratbut judío ehue'taj Diosen Nokirega o'manopo'toenok kenpa'ti nogda nogda hua'a o'da'pakpo 'urua'da o'e Dios, huaboro'da o'e Dios, huadakda o'kika' Dios on'batia'paknok judío huanigpeika'eri Pedroere on'tiakdenig'a kenda on'peepo on'mepuke'uyate.

⁴⁷—Konig oro'taj Diosen Nokirega mo'manopo'toe'po inomey nog aratbuttaj Diosen Nokirega

o'manopo'toedenok. Inomeytaj bautiza ogkahue' yae', ahue'dik mo'ene. —Pedroa o'mana'depo.

⁴⁸—Jesucristoa o'paknok bautiza mogke'. —Pedroa o'mana'uyate. Bautiza e'magkade'te “Iyo sue'da huame'noe yae'ika'.” Pedrotaj Corneliomeya o'nona'nok kenteda Pedro o'unhua'uyate.

Nog aratbuta Jesucristotaj huaboada o'noknoꝓeꝓo Jerusalényo judío huaknoꝓe'eritaj Pedroa o'manbatia'pakuyate.

11 ¹Judío aratbutnayo Apagba'taj o'nigpeonhuahuikame'te. Oyda nog aratbutada Diosen huadak hua'a huaboada o'noknoꝓeꝓo on'nigpeedeme'te. Kenda Jesúsen doce huamata'moneria aya'da huama'buyere Judeaya' on'matipee'uyate. ²Jerusalényo onte'ti Pedro ekyede'te sue'ada judío aratbut Pedrotaj kenda dakhue'dikda o'nona'uyate. Nog aratbuttaj huasi'dak oktegdik o'nika' huanopo'e'eria. ³—¿Mena'po nog aratbuttaj i'bahuahueame' i'mata'unhuame' kenpa'ti nog aratbutere i'bapudhuame'? —Dakhuea'da i'kame'te Pedrotaj o'nona'uyate.

⁴Kenomeytaj aya'da konig o'eme' Pedroa o'manbatia'pakpo:

⁵—Jope huakka' jakyo ijjeꝓo e'tiona'pakte konig e'bayorokonig ijtiahuaymey kurudya' cuperinatone' huakubogpita' e'tinuku'e' huabite on'huarakme'. Do ehuaete meyhue'da on'huarakame'. Ken konig e'yorokonig ijtiahuaymey. ⁶Daka' ijtiahuaypo dubayo huae'eri botta' botta' hua'i o'neme' barako huae'eri o'neme' bakoy o'neme' bihuibeta' o'neme' ijbatiahuaymey. ⁷“Yabo' Pedro, yaarakpo yabape'.” Kurudya' ena'te ijpeemey. ⁸“Keje', Huairi, ken huaen bapehue'dik o'ene. Pehue'da ijikamey.” Yona'mey.

⁹On'te'ti kurudya' Jesús'a mena'po: Ken huaen "bape'dik mo'ene." Diosa huaboa'da oa'nok "bapehue'dik o'ene," ahue' yae'. Kurudya' mename'ne.

¹⁰Ona'ti ona'ti bapa'a' kurudya' konigti ijpeemey. Ijpeedepo kurudyo onte'ti aya'da on'behuikonme'te. ¹¹Aya'da en'behuikonde'te ken jakte ijjunhua'uy bapa' huabokerek o'nokyedeme'. Cesarea huakka' jakya' huairia o'mata'moname'te. ¹²"Me'pukhue'ada yahuati'. Kenomeyere yahuati'." Diosen Nokirega me'ta'moname'ne. In seis huama'buy Jesús'en huanigpejka'eri doere o'huamey. Huairien jakyo o'kudmey. ¹³Ken huairia ke'nen jakya' Diosen huata'moneritaj o'tiahuayme'te. "Jopeyo yamata'mona'. Simón Pedrotaj kan'totiake'. ¹⁴Ontaj o'nen huabeteretaj o'batia'pakapo. Opu dakhuea' e'ka'taj Diosa nopo'tihueke'dik mo'epo o'manopo'yarea'po onte'ti Diosere mo'noeahuahuika'apone. Pedroa opudtaj o'batia'pakapo." Diosen huata'moneria huairitaj o'bopo oname'te. ¹⁵Ken, do'hua huaboa'da e'manbatia'pakde'te Diosen Nokirega o'batikotepo o'manopo'toeme' konigti oro'taj huakkurada mo'nopo'to'e'uyne. ¹⁶"Hue'eya' Juan bautiza egkapi' opudtanayo Diosen Nokirega mo'nopo'to'eapone." Kenda Jesús Huairia moname'ne, kenda ona'ti ijnopounmey. ¹⁷Kenoka' Jesús Huairitaj oro' o'nigpejka'demey Dios Diosen Nokireg bo'yokdeme'ne. Konigti Diosa o'pakpo nog aratbuttaj Diosen Nokireg o'bayokme'te, "O'nen Nokireg bayokhue' yae', Dios." Ahue'dik ijjemey. —Pedroa o'mana'uyate.

¹⁸Kenda judío aratbut on'peedepo dakhue' hua'a o'nokbatikon'uy. —Huadakda i'e, Dios. Nog aratbut kenpa'ti Diostaj nopo'korea'dik o'ne kenpa'ti Diosere onte'ti noeonhuahuika'dik o'neapo. —Judío huaknopoe'eri huama'buya oda'uyate.

Antioquía huakka' jakya' nog aratbut huakka'ada Jesús'taj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

¹⁹Kenoka' judío aratbuta Estebantaj on'arakdepo huaboa'da Jesús'en nog huanigpejka'eritakon on'magka'nok on'mamon'uyate. Jesús'taj huaknopoe'eri nogyon nogyon on'bahua'uyate. Fenicia huadariyo on'hua'uyate. Chipre huagkuta'mejyo on'hua'uyate. Antioquía huakka' jakyo on'hua'uyate. Keyo aya'da Jesús'a o'kadhuahua'uyate. Kenda on'manbatia'pakika'uyate. Judío aratbuttayo'da on'manbatia'pakika'uyate. ²⁰Jesús'en huaknopoe'eri Chipre huagkuta'mej huae'eri kenpa'ti Cirene huakka' jak huaknopoe'eriere Antioquía jakyo on'hua'uyate. Kenda Jesús o'kadhuahua'uy kenda on'manbatia'pakonhua'uyate. Aya'tada on'manbatia'pakonhua'uyate. Judío aratbuttaj nog aratbuttakon kenda Jesús'a o'kadhuahua'uy on'manbatia'pakonhua'uyate. Kan'nopo'yare'po on'manbatia'pakika'uyate. ²¹Huaknopoe'eria on'manbatia'pakonhua'nok Diosa teyda o'batihuapoknok huakka'ada Jesús'taj huaboa'da on'nopo'korea'depo o'noknopoe'uyate. Nog aratbutadakon Jesús'taj on'nigpee'uyate. Huabokereken eknopoika'nayo o'nenonpo Jesús Huairienkon o'noknopoka'uy.

²²Kenda Jerusalénya' huanigpejka'eri on'peedepo Antioquíayo Bernabétaj on'ta'mona'uyate. ²³Ken okyedepo Diosa 'urua'da o'manopo'tihuekea'depo o'manopo'durugpakame'te. Kenda Bernabé o'tiahuaydepo durugnada o'epo "Jesús Huairitaj daka'da yan'nigpeeunhuahuikati'," Antioquía

huaknopoe'eritaj o'mana'uyate.

²⁴ Bernabé huadakda o'epo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Jesústaj daka'da o'nigpeika'po o'manbatia'pakonhuahua'nok huakka'ada Jesústaj huaboa'da o'noknopoe'uyate.

²⁵ Nogok Bernabé Saulotaj a'ukya'po Tarso jakyo o'hua'uyate. O'huahuaypo Antioquíayo o'tohua'uyate. ²⁶ Jesús en huanigpeika'eriere o'neonhuahua'po huakka' huaknopoe'eritaj on'manmadika'onhuahua'uyate, nogbayoktida on'manmadika'onhuahua'po. Keya' Antioquíaya' huakkuruda Jesús en huaknopoe'eritaj cristianos on'madikka'uyate.

²⁷ Kenoka' Jerusalénya' Antioquíayo sue'ada Diosen huamanbatia'pakeri on'hua'uyate. ²⁸ Agabo o'bodpo, o'manbatia'pakpo, "Aya' huadariya'da aypo ojpai'ere ehue'da o'epo." Diosen Nokirega o'nopoea'nok Agaboa o'manbatia'pakuyate. Kenoka' Claudio Roma huairi ee'te huabada aypo ojpai'ere ehue' o'uyate. ²⁹ Judea huama'buytaj huakupe mon'manigta'mona' Antioquíaya huaknopoe'eri o'da'po ke'na sue'da o'toepo sue'da kata'mone', ke'na huakka' o'toepo huakka' kata'mone'. ³⁰ Huakupe on'huedea'depo kan'tohue'po Saulotaj Bernabétaj on'mata'mona'po, Judea huanigpeika'eri huairitaj kan'bayoke'po huakupe on'ta'mona'uyate.

Jacobotaj on'arakuyate kenpa'ti Pedrotaj ogkudá'uyate.

12 ¹ Kenoka' Antioquíaya huanigpeika'eria Judea huama'buytaj huakupe on'ta'mona'uyate. Kenoka' Herodes Roma huairi Jerusalényo o'epo ke'nen sorotataj Jesús en huanigpeika'eritaj

huaboa'da dakhuea'da on'magka'po, sue'tada on'magka'uyate.

² Jacobotaj kan'arake'po sorotataj o'mata'mona'nok siroa Jacobotaj on'arakuyate. Jacobo Juanen huama'buy o'uyate. ³ Jacobotaj en'arakte judío huairi durugda o'nenok Herodes kenda o'pepedepo Pedrotakon o'kudá'uyate. Biahue' pan huape' fiesta ee'te Pedrotaj ogkudá'uyate. ⁴ Pedrotaj en'kudade'te meyahuedda botta' botta' sorotataj on'tiokika'po, sikyoed nog kupoada on'tiokika'po, bisik nog kupoakon on'tiokika'po, sikyo nog kupoakon on'tiokika'po. Judío en fiesta e'pokde'te a'araka'po aratbutpoya' ijtoorokapoy Herodesa o'nopoe'uy. ⁵ Huabakudá' jakyo sorotataj Pedrotaj daka'da en'tiokikapi' Jesús en huanigpeika'erianayo on'pakpo on'tiona'pakonhua'po. Pedrotaj ka'tihuapoke'po Diostaj on'tiona'pakonhua'uyate.

Huabakudá' jakya' Diosa o'oroka'uyate Pedrotaj.

⁶ Ken sikyo o'epo, eme'te aratbut kan'tiahuaye'po Herodes Pedrotaj oroka'dik ee'tada botta' sorotataa Pedrotaj nopoyo onhueda'po on'totay. Botta' sirobia on'ba'tidukupo Pedrotaj. Kenpa'ti akbogpete nogomey sorotataj huatioka'eri o'nepo. ⁷ Jakyo ijhuiti ehue' Diosen huata'moneri o'bo. Huabakudá' jakyo jeyda o'epo Diosen huata'moneri Pedrotaj huapidta' o'deydeypo o'maboa'po,

—Idada yabo'. —Ona'nok.

Ken sirobia e'ba'tiduku' otkikuonka'uy.

⁸ —Baka'bia teya' yatagpotinuku', hua'iot yaoton. —Diosen huata'moneria ona'uyate.

Pedroa e'otde'te,

—Huaot yaotonpo, do'taj betahua'.

—Diosen huata'moneria ona'uyate.

⁹Ken Diosen huata'moneritaj o'tahua'po huabakuda' jakya' Pedro o'ro'okpo. Diosen huata'moneria me'oroketpi' buttidapi' ijjet nopoehue' o'epo ijyrokidapi' Pedro o'nopo'epo. ¹⁰Huakkuru sorotataj huatioka'eritaj o'timononpo nogta'kon o'matimononpo siro jakhui'kayte o'neato'uy. Siro jakhui'kay adpen huakka' jak o'e. Onda ekhuike'te o'norokuyate. Kurute o'tohua'po adta'mon Diosen huata'moneria Pedrotaj okhua'uyate.

¹¹—Huabakuda' jakya' Diosen huata'moneria do'taj me'oroka'dene, huaboa'da Pedroa o'nokotdepo, Herodes Huairitaj kenpa'ti judio aratbuta do'taj menarakapeya'po do'taj katioke'po Diosa ke'nen huata'moneri menigta'mona'dene, buttida o'e. —Pedroa huanopoya'da o'nopo'e'uyate.

¹²Kenda Pedro o'noponhua'po Maríaen jakyo o'hua'uyate. María Juan Marcosen huaye o'uy. Maríaen jakyo huakka'da on'kupopak Diostaj on'tiona'pakonhua'po. ¹³Akbogpeta' Pedroa o'mana'po Rode mune'yoa akbogpete o'huatiakpo beati yaetapo o'huatiakuy. ¹⁴Pedro oa' okia'po huakka'da o'durugpakonpo okhuikehue'ada o'korudpo o'ketpo, “Kurute Pedro o'e,” o'mana'uyate.

¹⁵—Nama'da ia. —E'nona'te “buttida ijjay,” Rode o'mana'uyate.

—Pedro ehue' o'e. Ke'nen huata'moneri o'eta. —Ona'ti o'nona'uy.

¹⁶Ken konig en'batia'pakte Pedroa menigokhuike' o'mananhua'uy. Kenoka' o'nokhuike'depo Pedrotaj on'tiahuaypo on'mame'pukeonuyate. ¹⁷Pedroa o'batepo yan'batik o'mana'po. Diosa huabakuda' jakya' me'oroka'ne, Pedroa o'manbatia'pakpo,

—Jacobotaj kenpa'ti huama'buytaj konig ijmanbatia'paki kenda yan'manbatia'pakti'. —Pedroa o'mana'depo nogyon o'bakhua'uyate.

¹⁸Emede'te, “¿Pedro men ya'e? ¿Be'a yatiku?” Huayahuaya huabakuda' jakya' sorotataj on'me'pukpo diga'da on'batia'pakuyate. ¹⁹“Pedrotaj yan'ukpo yan'totiak.” Herodesa e'mana'te huahuayhue' o'nenok, “¿Menpa' ya'monate?” Sorotataj o'mana'po, “Sorotataj yan'arak.” Herodesa o'mana'uyate. Nogok Herodes Judea huadariya' o'hua'uyate. Cesarea huakka' jakyo a'ikaya'po o'hua'uyate.

Herodestaj ida o'bueya'uyate.

²⁰Kenoka' Tiro huakka' jak aratbuttaj kenpa'ti Sidón huakka' jak aratbuttaj Herodes o'mahuadiay'uyate. Herodes huairien huadariya' Sidón aratbuttaj Tiro aratbuttere aypo o'bayokika'uyatenok. Sidón aratbuttere Tiro aratbuttere Herodeste on'bahuahua'nig'a, huairitaj kudhued Blastotaj on'huahuaypo on'batia'pakuyate. Blasto huairien jak huato'e'eri o'uyate “Oro'taj mo'tinoeye.” Huairitaj monigbatia'pak. Tiro aratbuttere Sidón aratbuttere o'nona'uyate. ²¹Ken huame'noete mene'batia'pak. Herodesa oa'me'po ken huame'noete Herodes huairien 'uruda huaok o'otpo huairien huahuadte o'huaddepo. Tiro aratbuttaj Sidón aratbuttere o'manbatia'pakuyate.

²²—Ke'na o'manbatia'paknig “Huabokerek ehue' o'e. Ke'na Dios Huairi o'e.” —'Utta'da on'mana'uyate. ²³“Diosyo'da huadakda o'ika'.” Herodesa ahue' o'enek ijhuiti ehue' Diosen huata'moneria dakhue' o'ean'uy. Morokdu'ada o'pe'po o'bueya'uyate.

²⁴Nogya' nogya' Jesús Huairitaj on'manbatia'pakonhua'nok huakka'da huaboa'da on'nigpee'uyate.

²⁵Ken, Bernabé Sauloere Jerusalényo pai'da aratbuttaj huakupe on'bayoke'depo dakuapa ogkaddepo

Juantaj on'tohua'po Jerusalénya' on'kumejdepo. Antioquíayo onhua'uyate. Juan on'dikka'uyate Marcos.

**Bernabé Sauloere nogbayo
nogbayo Jesús en huadak
hua'a a'manbatia'pakikaya'po
huaboa'da on'bahuae'uyate.**

13 ¹Ken Antioquíayo Jesústaj huaknop^oe'eri ogkupopakika'po Diosen huamanbatia'pakeri o'nyuayate. Kenpa'ti huamanmadika'eri o'nyuayate, Bernabé o'epo, Simón o'epo, Lucio o'epo, Manaénere Sauloere o'nepo. Simón on'dikka'uyate Negro. Lucio Cirene huakka' jak hu^ae'eri o'uy. Herodes Galilea huadaribayo huairiere Manaénere on'kerekuayate. ²Diostaj on'batadi'kea'po Diosa e'tiona'pakte me'p^ee'po bapehue' o'nunhua'nok, —Bernabé Saulotaere yan'mata'mona'. Nogy^a' nogy^a' Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakonhuahuike'po yan'mata'mona'. —Diosen Nokirega o'mana'uyate.

³Diostaj aya' on'tiona'pakdepo kenpa'ti bapehue' ee' on'batikdepo Bernabétaj Saulotaere on'batibata'tepo Jesucristoen huadak hua'a kan'manbatia'pakike'po on'mata'mona'uyate.

**Chipre huagkuta'mejya' Bernabé
Sauloere Jesús en huadak hua'a
on'manbatia'pakuyate.**

⁴Ken Diosen Nokirega Bernabétaj Saulotere o'mata'mona'denok Seleucia huakka' jak e'pogte o'nokye'uyate. Keya' Chipreyokon huagkuta'mejyo kusi'pete o'nokteg'uyate. ⁵Salamina huakka' jakyo e'pog dagkotte on'betdepo judíoen huaitake' jakyo Jesucristoen huadak hua'a on'manbatia'pakato'uyate. Juana

huatihuapokonhua' on'tohua'uyate. ⁶Huaboro' huagkuta'mejyo huabada on'huae'depo Pafos huakka' jakyo o'nokye'uyate. Keya' Barjesús judío aratbuttaj on'huahuay'uyate. Barjesús tidig huakika'eri o'epo da huamanbatia'pakeri o'epo Diosen huamanbatia'pakeri ijje ya nama'da oa'ika'uyate. ⁷Barjesús gobernador huairiere o'ika'po gobernador huairi Sergio Paulo huakka'da o'nopoika'uyate. Apagba' e'peeta' o'pakpo “Bernabé Saulotere yan'totiak.” O'mana'uyate. ⁸Tidig huaka'eritaj on'dikka'uyate Elimas. Saulotaj Bernabétaere manigpeehue' ya^e. Nama'da on'mana'. Gobernador huairitaj ona'uyate. Kenda oknop^oehue' ya^e. Ona'uy. ⁹Ken Saulotaj on'dikka'uyate Pablo Diosen Nokirega huakka'da o'nopo'toenok Barjesústaj buttida daka'da o'tiahuaypo,

¹⁰—Nama'da huaa'eri i'ene. Dakhuea' i'kika'ne. Toto'ensi'po i'ene. Huadak e'kika' eretpakhue' i'ika'ne. “Diostaj e'nigpee' dakhue'da o'e.” Nama'da i'ika'ne. ¹¹Oy Dios Huairia ontaj sue'pi' dakhuea' megka'apone. Ekpobig i'epone. Sue'da huame'noe niokpo tiahuayhue'dik i'etuapone. —Pablo Barjesústaj ena'te kenokda okpobig o'unpo sikkiregda o'mabodpo tiahuayhue'dikda o'unpo be'api' men'ta'koypo men'tohue'po o'baukuy. ¹²Kenda gobierno huairi o'tiahuaydepo, Dios Huairied e'manmadika'taj o'me'pukepo Dios Huairitaj huaboa'da oknop^oe'uyate.

**Pablo Bernabéere Pisidia huadariyo
Antioquíayo jakyo o'nunhua'uyate.**

¹³Pablo Pafos jakyo kusi'petone'yo on'bakudpo huaboro' e'pog o'nokteppo Perge jakyo o'nokye'uyate. Perge Panfilia huadariyo o'e. Juannayo Pergeya' o'bakkorepo Jerusalényo

o'hua'uyate. ¹⁴Nogok Perge jakya' o'norokpo, Pisidia huadariyo on'hua'po. Pisidia huadariyo nog Antioquia jakyo o'nokyey'uyate. Keyo okmapie'ahuaddikte judío aratbuten huaitake' jakyo on'kudpo on'huaduyate.

¹⁵Ken Moisésba' o'bona'pakdepo kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakba' o'bona'pakdepo huaitake' jak huairia Pablotaj Bernabétere on'mana'po:

—Aratbut egkupopakte e'manmadika'ta' e'paknayo monmadika', eg'. —Huaitake' jak huairia on'mana'uyate.

¹⁶Ken Pablo o'bodpo eda'te yan'batik o'batepo,

—Yan'pee', Israel aratbut. Kenpa'ti yan'pee' nog aratbutada Diostaj huanigpeika'eri. ¹⁷Israel aratbuten Dios oro'en adhuae'pane'taj o'baktie'ea'uyate. Egipto huadaribayo nog aratbutenbayo oro'en adhuae'pane' e'neonhuahuikaya' Diosa o'maitaka'uyate. Kenpa'ti Egipto aratbuten huadariya' Diosa teynanada o'epo o'maoroka'uyate. ¹⁸Nog huadariyo on'bahuae'onhuahua'uyate. Sue'da aratbut e'nahue'yo cuarenta huabayok on'bahuae'onhuahua'po keyoda Diosa daka'da o'matog'onhuahua'uyate. ¹⁹Ken, Canaán huadariyo nogda nogda aratbut o'neonhuahua'ika'po, ken huadariyo siete gobierno en'matog'ika'te Diosa oro'en adhuae'pane'taj Canaán huadari a'bayokya'po Canaán huadari aratbuttaj Diosa o'tihuapoknok oro'en adhuae'pane'a on'baarakpo aya'tada on'baarak'uyate. ²⁰Ken cuatrocientos cincuenta huabayok ee'ted noga noga huamanoeya'eri huairi on'kudika'po Israel aratbuttaj on'matoeonhuahuika'uyate. Ta'pote Samuel Diosen huamanbatia'pakeri huairi o'uyate. ²¹Kenoka' oro'en adhuae'pane'a gobierno huairi on'eretpakpo “Beyok.” Diostaj

o'nona'uyatenok. Diosa Saúl, Israel huairi o'manigyahuea'uyate. Saúl Cisensi'po o'uyate. Benjamín aratbut o'uyate. Cuarenta huabayok Saúl Israel aratbuten huairi o'unhuahuika'uyate.

²²Nogok Diosa Saúl huairi ee' okkaypo o'enpo Davidtaj Israelen huairi o'yahuea'uyate. “David Isafensi'po huadakda o'kika'. Do'taj be'nopo'durugpaka'ne. Aya'da ijpakika'nig o'kika'apo.” Diosa Davidtaj o'tia'pakuyate. ²³Nogtiada David adhuae' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayoa Israel aratbuttaj o'manopo'yarea'apo onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apo. Diosa o'mana'uyate. Jesús kenda huabokerek o'e. ²⁴Jesúsa manmadikahued ee'ted Juana aya'da Israel aratbuttaj o'mana'po: “Yan'nopo'korea' yan'nopo'korea'po bautiza yagka'.” Juana o'mana'uyate. ²⁵Juana o'mananhuahuika'depo, o'kuhuitdeapo nogiti o'mana'po: “Diosen Cristo o'e. Do'taj moknopoeng'a Cristo ehue' ijje. A'ti o'epo a'ti bo'huatiakapone. Ke'na huadakkanada o'e. Donayo dakhue'da ijje.”

²⁶Opuadtaj o'nona'ne, egomey. Opuad Abrahamen adhuae' huasi'poed huayayo huasi'poed huayayo mo'ene. Kenpa'ti opudomey Diostaj huame'pukeriomeytaj o'nona'ne. Diosa mo'nopo'yarea'apone onte'ti kurudyo mo'noeanhuahuika'apone, opudtehuapa' yanoknopojkati'. ²⁷Ken Jerusalén jak huag'eri kenpa'ti kenomeyen huairi Jesústaj oknopogehue' o'neonhuahuika'uyate. Dios Jesústaj o'ta'mona'uyate oknopogehue' o'ne'uyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete Diosen huamanbatia'pakerienba' on'mona'pakpo oro'en judío huairia on'peika'nig'a nopoenkahue'da o'nika'uyate. Konig Diosen huamanbatia'pakeria onda'ika'uyatenig

konigda Jerusalén jak huae'eria
huairiere dakhuea' o'nogka'uyate.
Kan'arake'po Jesústaj on'bayokuyate.

²⁸ Jesús kenpa'da huadaknada
o'ika'po sigpi' dakhuea' kahue'
o'ika'nok "dakhuea' o'kika'," huahuaa'
nopoehue' ee'pi' "Yaarak, yaarak."
Pilatotaj o'nona'uyate. ²⁹ Jesústaj
aya'da yagkapetnigtaj Apagba'te
on'timadoya'uyate. Aya'da kenda
ogka'depo e'bueyde'te hueypa
cruzya' on'huaraka'po on'tohua'po
kubarakyo on'hueda'uynig'a ³⁰ Diosa
e'bueytada o'noyhuada'uyate.

³¹ Galileaya' Jerusalén jakyo
Jesúsen huanigpeika'eria
Jesúsero on'huae'ika'uyate. Jesús
e'noyhuadde'te kenomeytaj Jesús
o'bahuahuyonhua'uyate. Nog
huame'noe nog huame'noe Jesús
men'tiahuayde'po o'bahuahua'uyate.
Oy Jesústaj arabuttaj
on'manmadikika'.

³² Opuda kan'nopo'durugpake'po
oro'a on'nigbatia'pakne. "Do'hued
Huasi'potaj ijnoyhuada'apoy."
Diosa oro'en adhuae'pane'taj
o'mana'uynok oro'a o'nonbatia'pakne.
³³ Kenda Diosa o'mana'uyatenig oy
oro'taj mo'nigka'deme'te Jesústaj
o'noyhuadame'te. Oro' kenomeyen
a'neneriens'po o'ene. "On do'hued
Huasi'po me'taene. Oy o'noyhuada'ne."
Apagba' salmo botta'a'te kenda
o'madoya'uyate. ³⁴ "Konig 'urunanada
o'ka'apone" Jesústaj e'huaada
Davidtaj Diosa ona'uyate. Kenda
oa'uyyo Jesús buey parahue'dik kae'po
o'noyhuadame'te. ³⁵ Kenpa'tion nog
salmote oa'po: "O'nen 'urusi'poda
huadi'nanada o'enok so'parahue'dik
kae', Apag Dios." Apagba'te kenpa'
oa'. ³⁶ Ken a'nennada David Diostaj
o'nigpeika'po Israel arabutten gobierno
huairi o'unhuahuika'uyate. Nogok
o'buey'uyate. Ke'nen apagkudakere

ontayo' ogkubarakka'uyate.
Kubarakya' David o'para'uyate.
³⁷ Jesústayanayo Diosa o'noyhuada'nok
parahue' o'eme'te. ³⁸ Jesústaj
opudomeya' eknopoe'nayo Diosa
dakhuea' e'ka' okkahuea'dik mo'ene
yan'nopoikati', egomey. ³⁹ Moiséstaj
opuda mo'nigpeika'nok Diosa
nopo'tihuekehue' mo'ika'ne. Oynayo
aya'ada be'api' Jesústaj o'noknopoe'nok
Diosa kenomeyen dakhuea' e'ka'
o'manopo'tihueke'apo.

⁴⁰⁻⁴¹ Diostaj huatierikeria yan'tiahuay'.
Diga'da mo'mame'pukpo
mo'mabueyapone. Opud
e'manoete konig tiahuayhued
o'neonhuahuika'uyate 'urua'da
ijka'apoy. Kenda opuda
oknopoe'hue' mo'ea'pone.
Kenda e'manbatia'pakika'tada
oknopoe'hue' mo'ea'pone.

Kenda Apagba' huamanbatia'pakeria
a'nenda o'mana'po, keyoj, daka'da
yan'nopoepo konigti kahue' yane'.
—Kenda Pabla o'mana'uyate.

⁴² Ken Pablomey judío en
huaitake' jakya' e'norokde'te "Nog
okmapie'ahuaddik huame'noete
iyo onte'ti yan'kumej nogiti konigti
Jesústaj monbatia'pak." Pablotaj
o'nona'uyate. Judío ehue' nog arabut
kenpa' o'nona'uyate. ⁴³ Ken judío en
huaitake' jakya' arabut o'norokdepo
huakka'mon Pablotaj Bernabétaere
on'batahua'po, judío arabut
o'nepo kenpa'ti nog arabut konigti
judío arabut e'dik o'nepo Diostaj
on'nigpeika'po on'tiona'pakika'po.
"Dios huadi'da mo'enok daka'da
yan'nigpeika'. Jesústaj yanoknopoepo
batikhue' yanika'." Pablo Bernabéere
on'mana'uyate.

⁴⁴ Nog semanakan okmapie'ahuaddik
ee'te aya' huakka' jakyo huae'eria
ogkupopakuyate. Diosen huadak
hua'a Jesústaj e'peeta' on'pakpo

on'kupopakuyate. ⁴⁵Kenoka' huakka' aratbut Pablota' a'peya'po egkupopakte judío aratbuta on'tiahuaydepo, digda on'bahuahuaypo, "Nama'da o'mana'." Pablota' on'hua'po, Pablota' dakhuea'da on'bahuauyate. ⁴⁶Pablo Bernabéere me'pukhue'ada 'urua'da on'mana'po:

—Opud judío aratbuttaj huakkuru Diosen huadak hua'a Jesústaj manmadika'dik o'nenig'a opudnayo e'peeta' pakhue' mo'epo onte'ti Diosere e'noeonhuahuika'ta' pakhue' mo'enok nog aratbuttaj Jesúsen huadak hua'a o'manmadika'apoy. ⁴⁷In konig Dios Huairia oro'taj mo'ta'mona'uyne:

Judío aratbut ehue' huae'erite on'ta'monapone. Konig huakjey onyahuea'dene mona'po. Aya' aratbuttaj aya' huadariyo huadak hua'a kan'manopo'e'a'e'po onte'ti Diosere manoeanhuahuika'dik kan'manopo'e'a'e'po on'ta'monapone.

—Pabloa o'mana'uyate.

⁴⁸Kenda nog aratbuta on'peepo on'durugpakpo kenda Diosen e'manmadika' 'uruda o'e. On'batia'pakuy. Kenomeytaj onte'ti Diosere o'manoeanhuahuika'apopo Diosa o'baktie'ea'uyate. Jesústakon o'noknopoe'uyate. ⁴⁹Ken huadaribayo huabada Diosen huadak hua'a Jesústaj on'manbatia'pakonhua'uyate. ⁵⁰Kenoka' judío aratbut Pablota' Bernabéeretaj diga'da on'mahuadiaypo ettone' huairi Diostaj huationa'pakika'eritaj kenpa'ti huakka' jak huabokerek huairitaj judíomey on'huamahui'ia'uyate. Pablo Bernabéere dakhue'da ogka' on'bahuau'nok aratbut Pablota' Bernabéeretaj on'magka'po kenomeyenbaya' on'maen'uyate. ⁵¹Pablo Bernabéere on'bakhua'depo hua'i sorok on'nonokbitbitan'uyate.

Aratbut huakka' jakya' dakhuea'da ogka'denok kan'nokote'po on'nonokbitbitan'uyate. Huakka' jakyo Iconioyo on'hua'uyate. ⁵²Ken, Jesústaj huaknopoe'eri Antioquíaya' Diosen Nokirega huakka'da o'manopo'toenok durugda o'nika'uyate.

Pablo Bernabéere Iconio huakka' jakya' Jesústaj huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

14 ¹Ken Iconio huakka' jakyo Pablo Bernabéere o'nepo judíoen huaitake' jakyo onokteyo' on'kudonpo Jesúsen huadak hua'a 'urua'da on'manbatia'paknok huakka'da Jesústaj huaboa'da o'noknopoenka'po, o'noknopoe'uyate. Huakka'da judío aratbut kenpa'ti huakka'da nog aratbutada Jesústaj o'noknopoe'uyate. ²Judío oknopoe'hue'da o'nepo nog aratbuttaj nama'da on'manmahui'a'po dakhue'dikda a'manopo'e'aya'po. ³Konigepo Pablo Bernabéere keyo o'neonhuahua'po Dios di'da o'epo Jesústaj mo'nigta'mona'uyate. Kenda me'pukhue'ada on'manbatia'pakonhua'uyate. Jesús Huairia o'paknok aratbuttaj Pablomeya on'bayarea'onhua'uyate. E'bayarea'te on'tiahuaypo buttida on'batia'pak aratbuta on'nopoe'uyate. ⁴Iconioya' sue'da huakka' Pablota' Bernabéetaere on'pakuy. Nog sue'da huakka'mon aratbut kenomeytaj pakhue' o'nepo judío huairitaj on'pakuyate. ⁵Kenoka' judío aratbutere nog aratbutere huakka' jak huairiomeya Pablota' Bernabétere mon'batidi'ke kenpa'ti mon'bapa'ea' soatayo' on'bahuau'uyate. ⁶Kenda Pablo Bernabéere huaboa'da on'peepo on'mon'uyate. Licaonia huadaribayo on'mon'uyate. Keyo Listra huakka' jakyo kenpa'ti Derbe huakka' jakyo on'mon'uyate, ⁷Keya' Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakonhua'uyate.

**Listra huakka' jakya'
Pablotaj on'pa'ea'uyate.**

⁸Listra huakka' jakyo huabokerek huakket o'huadika'po hua'ehue'dik o'uyate. Kenda e'si'poe' o'epo kenteda o'huadonhuahuikame'te. Hua'ehue'da o'ika'uyate. ⁹Pablo e'mana'te huabokerek huakket o'peedeponoknopopepo. Diosa yarea'dik me'ene oknopodeenig Pabloa oknokotpo Diosa o'yarea'apo o'nopopepo ¹⁰utta'da ona'po, —Yabo'. Huada'kobopipen butuka'yabo'. —Pabloa ona'uyate. Ken huabokerek e'yareadte idada o'bodpo huaboa'da o'hua'uduyate. ¹¹Pabloa huakketaj o'yarea'nok Licaonia aratbut on'tiahuaydepo kenomeyen hua'ate 'utta'da on'basagkia'udpo:

—Kenomey dios o'ne. Aratbuten huaso' o'nunpo kurudya' oro'omeytaj mo'nighuarakdene. —Licaonia aratbut 'utta'da on'basagkia'uyate.

¹²Licaonia aratbuten dios Júpiter kenpa'ti Mercurio. Bernabé dios Júpiter o'e, on'batia'pakuy. Pabloa huamana'eri o'epo dios Mercurio o'e. On'batia'pakuyate. ¹³Listra huakka' jak huakudte eatiokye'da dios Júpiteren jak o'uyate. Júpiter jak sacerdote vaca huakhuenere o'batotiakdepo Pablotaj Bernabétaere a'yokya'po e'nigarakta' e'pakada. ¹⁴Jesúsen huata'moneri Bernabé Pabloere kenoka' kenda sacerdote nama'da yaka'apet on'nopopepo kena'po opiot on'huis'uyate. Aratbut egkupopakyo on'kudonpo 'utta'da o'mana'po:

¹⁵—¿Mena'po opudā kenpa' boka'? Huabokerek opudonigti o'ey. Diosa ehue' o'ey. Kenda bokika'nig dakhue'nanada o'e. Batikdik mo'ene. Dios Huanoeonhuahuikeritayo'da yan'nopo'korea'po yan'nigpeika'. Diosa kurud o'ka'uyate. Ote' huadariere e'pog o'ka'uyate. Aya'da kurudyo huae'eri,

aya'da huadariyo o'ika'nig aya'da huakupayo huae'eri huahueyo huae'eri e'pog huae'eri oka'uyate. ¹⁶A'nenda aya'da a'neneria katepi' on'pakpo ogkika'uyate. Diosa “Kahue'dik yanika' manahue' o'uyate. ¹⁷Dios huadakda o'e. Aratbuta kan'nopoi'ke'po 'urua'da Diosa oro'taj bo'tihuapokonhuahuika'ne. Oro'taj ehui' mo'nigta'mona'ika'ne aypo mo'nigkerek'a'ika'ne, aypo bo'yokika'ne kenpa'ti oro'taj mo'nopo'durugpaka'ika'ne. —Pabloa Bernabéerea 'utta'da on'mana'uyate.

¹⁸Kenpa' en'mana'pi' kenomey dios o'ne Listra aratbuta nama'da on'nopopepo vaca e'nigarakta' o'deretpakpo o'darakay'uyng'a.

¹⁹Ken Antioquía huakka' jakya' kenpa'ti Iconio huakka' jakya' sue'da judío aratbut on'batiakdepo nama'da huaa'eri o'epo Pablotaj yan'darak on'mana'nok huakka' aratbuta Pablotaj huida on'pa'ea'depo o'bueyde on'nopopepo huakka' jak kurute on'totokuyate. Kenteda o'nen'uyate. ²⁰Jesústaj huaknopoe'eria Pablote en'tikupopakte Pablo o'bodpo onte'ti huakka' jakyo o'kuduyate. Eme'te Bernabéere on'bakhua'po Derbe huakka' jakyo on'hua'uyate.

²¹Derbe huakka' jakyo, “Jesúsa nopo'tihueke'dik mo'ene, onte'ti kurudyo noeanhuahuika'dik mo'ene,” on'manbatia'paknok huakka'da huaboa'da Jesucristotaj o'noknopopepo on'nigpee'uyate. Nogok Listra Iconio kenpa'ti Antioquíayo on'kume'uyate.

²²Listra Iconio Antioquíayo Pablo Bernabéere huanigpeika'eritaj daka'da yan'nigpeika' on'mana'po. “Jesústaj daka'da yan'nigpeeonhuahuika'. Batikhue' yanika'. Nogiti nogiti opudtaj Jesústaj oknopoe'hue' huae'eria dakhuea' o'magka'aponok pai'nanada mo'nopo'unhuahua'po Dios Huairiens'po mo'eapone. Diosere

mo'ika'apone." On'manmadika'uyate.
²³Nogyo nogyo Jesúsen
 huanigpeika'eriyo' ogkupopakpo
 huanigpeika'eritaj huamatoe'
 huairi on'baktie'ea'uyate. Kenpa'ti
 Dios ka'pee'po bapehue' o'nepo
 on'manigtiona'pakpo: "Inomey
 huanigpeika'eritaj huamatoe'eri
 huairitaj daka' yamatoe', Dios Huairi."
 On'manigtiona'pakuyate.

**Antioquía Siriabayo ona'ti Pablo
 Bernabéere on'kume'uyate.**

²⁴Nogok Pisidia huadaribayo
 onpokonhua'po Panfilia
 huadaribayo o'nokyepo. ²⁵Perge
 huakka' jakyo Jesúsen huadak
 hua'a on'manbatia'pakdepo Atalia
 huakka' jakyo on'hua'uyate.
²⁶Keya' kusi'petone'yo on'kuddepo
 onte'ti Siriabayo Antioquíayo
 o'nokteppo. Keya' a'nenda Jesúsen
 huaknopoe'eria Pablotaj Bernabéeretaj
 on'mata'mona'uyate. On'mata'mona'po,
 "Jesúsen huadak hua'a aratbuttaj
 on'manbatia'pakapo. Kenomeytaj daka'
 yamatoika', Dios." on'tiona'pakuyate.
 Pablo Bernabéere aya'da on'kuhuitdepo
 ona'ti on'kume'uyate. ²⁷Antioquía
 huakka' jakyo o'nokyedepo Jesúsen
 huanigpeika'eritaj on'kupopaka'depo,
 "Oro' nog jak nog jakyo Jesúsen
 huadak hua'a o'manbatia'pakika'po
 Diosa 'urua'da bo'tihuapokika'ne.
 Diosa nog aratbut Jesústaj
 huaknopoe' o'batihuapokikame'."
 Pablo Bernabéerea kenda
 on'manbatia'pakuyate. ²⁸Pablo
 Bernabéere huanigpeika'eriere huakka'
 puug o'nunhua'uyate.

**Jerusalén huakka' jakyo
 Jesúsen huaknopoe'eri
 huairi ogkupopakuyate.**

15 ¹Kenoka' Judea huadari
 huaje'eri Judeaya' Antioquía

jakyo on'batiakuyate. Huama'buy
 huanigpeika'eritaj huaboada
 on'manmadika'po, konig Moisésa
 o'mana'uyate huabokereken huasi'dak
 oktegdik mo'ene. Okteghue' ee'nayo
 Diosa nopo'koreahue' mo'eapone.
 Huaboada on'manmadika'uyate.
²Kenda on'manmadika'nok
 Pablo Bernabéere Judea
 humanmadika'eriere huayahua
 nogpa' nogpa' e'ka'taj ighua'da
 on'mana'uyate. Be'a buttida yaa'
 nopogehue' o'nenok Jerusalén huakka'
 jakyo Jesúsen huata'moneritaj
 kenpa'ti huanigpeika'eri huairitaj
 kenda kan'batia'pake'po Pablotaj
 Bernabéeretaj kenpa'ti sue'da
 Antioquía huanigpeika'eritaj
 on'mata'mona'uyate.

³Ken Antioquía huanigpeika'eri
 on'mata'mona'nok on'hua'uyate.
 Fenicia huadaribayo kenpa'ti Samaria
 huadaribayo on'pokonhua'depo
 on'manbatia'pakonhua'uyate.
 Nog aratbuta konig kenomeyen
 adhuae'pane' nama'da ogkika'uynig
 konigti ogkika'po, Diostakon
 a'nigpeikaya'po kenpa'da
 on'batikuyate. Kenda 'urua'da
 on'manbatia'pakonhua'nok
 huama'buya on'peedepo huakka'da
 on'durugpakuyate.

⁴Pablo Bernabéere Jerusalényo
 e'nokyede'te aya' huaknopoe'eri
 Jesúsen doce huamata'moneri
 huanigpeika'eri huairiere durugda
 on'matoepo on'madokoe'uyate.
 Ken nog huakka' jakyo nog
 huakka' jakyo Diosa o'tihuapoknok
 Jesústaj on'manmadika'onhua'nok
 huakka'da on'nigpeeme'. Pablomeya
 on'batia'paknig'a, ⁵sue'da fariseo
 aratbut Jesústaj o'noknopoe'mepo
 on'bodpo on'mana'po:

—Nog aratbutada huanigpeika'eritaj
 huabokereken huasi'dak oktegdik

o'nika'. Kenpa'ti Moisésenba' nigpeika'dik o'ne. —Fariseo aratbut huanigpeika'eria on'mana'uyate.

⁶¿Diostaj kan'nopo'kore'po menpa' nog aratbuta Moisésen e'mana'taj nigpeika'dik ya'ne? Jesús en doce huamata'moneri huanigpeika'eri huairierea ogkupopakpo huayahuya on'mananhua'po. ⁷Ken huakka'da en'batia'pakonhuade'te Pedro o'bodpo o'mana'po:

—Nog aratbut judío ehue'taj Jesústaj kanoknopo'e'po “Jesústaj huadak hua'a nog aratbuttaj yamanbatia'pak,” a'nenda Diosa do'taj bektie'epo mename'ne. Kenda mo'nopo'ene, egomey. ⁸Diosa aya' aratbuten huanopo' o'makie'ika'. Nog aratbuttaj o'bae'po oro'taj o'manopo'ea'uyne. Konig oro'taj a'nenda Diosen Nokireg boyo'keme'ne konigti nog aratbuttakon o'bayokeme'. ⁹Konig Diosa oro'taj di' mo'ene konigti nog aratbuttaj di' o'maepo. Nogomey Diostaj o'noknopo'enek Diosa o'manopo'tihuekeme'. ¹⁰Diosa nog aratbuttaj o'manopo'tihuekeme', mena'po opudata oknopo'ehue'dik mo'ika'. Ken Moisésa o'mana'po o'madoya'uyate. Kenda oro'en adhueva'pane' kikhue'dik o'nika'uyate. Oro'kon kikhue'dik o'ene. Konigepo kenda Moisésa o'mana'uyate nog aratbuttaj manikhue' yanika'. ¹¹Dios oro'taj di' mo'epo, katetehue'da mo'nopo'tihuekepo onte'ti kurudyo mo'noeanhuahuika'apone konigti Dios nog aratbuttaj di' o'maepo katetehue'da o'manopo'tihuekepo, onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo. —Pedroa o'mana'uyate.

¹²Ken aya'da egkupopakada on'tia'pakbatikon'uy. Bernabétaj Pablotaere on'mape'e'uyate. Konig tiahuahued o'neonhuahuika'nig Diosa oro'taj o'tihuapokpo nog aratbuttaj o'kadhuahua'po kenpa'ti

o'bayareamey. Pablo Bernabéerea on'manbatia'pakonhua'uyate. ¹³Kenoka' en'manbatia'pakbatikde'te Jacoboa o'mana'po:

—Do'taj men'pee' egomey. ¹⁴Diosa nog aratbuttaj judío ehue'taj huaboa'da o'manopo'tihuekedeme'te Diostaj men'nigpeike'po Diosa o'baeme'te. Simón Pedroa kenda monbatia'pakdene.

¹⁵Ken konig ya'eapet Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate:

¹⁶A'nenda David huairien aratbut Diostaj daka'da on'nigpeika'uyate. Nogok Daviden adhueva' huayayoa Diostaj nigpe'ehue'da o'nyuate. Nogok ijkumejapoy, Diosa o'mana'po, Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'aponok. Onte'ti Diostaj on'nigpeika'apo.

¹⁷Aya'ada nog aratbuta Diostaj ukdik ka'nike'po Daviden aratbuttaj ijmanopo'korea'apoy. Nog aratbuta do'taj oknopo'ika'dik menika'.

¹⁸Ken konig Dios Huairia o'manopo'ea'uyate.

Kenda Diosba'te o'madoya'uyate.

¹⁹Inomey nog aratbut Diostaj on'nopo'korea'depo Diostaj on'nigpeika'nok, “Moisés Diosba' e'mana' nigpeika'dik mo'e.” Oro' ahue'dik o'ey. Ijjay. ²⁰“E'ketka' diostaj pakhue' yanika'po kenpa'ti vacaen e'ketka' diostaj e'yokde' ken huaen bapehue' yane. Nogen huato'e'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'po huahueya' e'ta'kot huaen bapehue' yanika'. Huamimipi' bapehue' yanika'.” Kenyo'da nog aratbut huaknopo'eritaj monigmadoya'. ²¹A'nenda kenpa'ti oyda nogya' nogya' huakka' jakya' Moisésenba' on'bonapakika' okmapie'ahuaddikte huaitake' jakya'. —Jacoboa o'mana'uyate.

²²Ken Jesúsen doce huamata'moneri huanigpēeri huairiere aya'da huanigpēika'eri ere 'uru'a'da Jacobo oa' on'nopōepo, "sue'da oro'en huanigpēika'eritaj mon'mata'mona'. Antioquíayo Pablo Bernabéere botta' mon'mata'mona'." O'nuyate. Judas Barsabástaj on'ta'mona'uyate. Silastaj kenpa'ti on'ta'mona'uyate. Silas Barsabásere huairi o'ne'uyate. ²³Ken beroba' e'madoya' on'manigta'mona'uyate.

"Oro' Jesúsen doce huamata'moneri huanigpēika'eri huairiere kenpa'ti huama'buyere opudtaj on'dikta'mona'ne, on'nigmadoya'ne. Opud nog aratbut Judío ehue' huama'buy mo'ene. Antioquí huakka' jak hūika'eri mo'ene. Kenpa'ti Siria huadaribayo hūika'eri mo'ene. Kenpa'ti Cilicia huadaribayo hūika'eri mo'ene. ²⁴Sue'da oro'en huama'buy huabokereka bo'huahuame'te opudtaj nama'da huadik monmadikame'te. Huabokerekensi'dak oktegdik mo'ene. Konig Moisés o'mana'uyate nigpēika'dik mo'ene. Kenpa' yan'manmadika' manahue' o'emey oro'. ²⁵Botta' oro'en huaknop̄e'eri huadi'da huama'buytaj Bernabéere Pabloere opudomeytaj e'ta'mona'ta' o'pakpo onokteteyo' Silastaj Judastere o'baktie'ea'de. ²⁶Pablo Bernabéere Jesucristotaj on'nigpēepo nog huakka' jakya' nog huakka' jakya' keya' aratbut on'huadiaypo e'barakta' on'pakpo Jesúsen huadak hua'a on'manmadikame'te. ²⁷Ken, Judas Silaseretaj o'mata'monay. Kenda opudtaj o'nigmadoya'ne konigti kenomey 'uru'a'da mona'apone. ²⁸Aya'da Moisésa o'mana'uyate oro'nayo manahue' o'nene. Kenda opud kika'dik mo'ene oro'ere Diosen Nokiregere o'nopōepo oro'a o'nona'ne. ²⁹Huaen e'ketka' diostaj e'yokde'

ken huaen bapehue' yanika'. Konigti mimi bapehue' yanikati'. Kenpa'ti e'huerenonuku'po e'buey huaen bapehue' yanika'. Nogen huatōe'taj bakdejhue' yanika'. Kenpa'da o'nona'ne. Kenda e'nigpēika'nayo huadakda bo'kika'po. Kenpa'da o'nigmadoya'ne."

³⁰Antioquíayo on'mata'mona'denok on'hua'uyate. Aya'tada huanigpēika'eritaj on'bakupopakandepo beroba' e'nigmadoya' on'bayokuyate. ³¹Kenoka' huama'buy beroba' on'tiahuaypo on'bona'pakdepo beroba'te 'uru'a'da on'maboroayme'tenok huakka'da on'madurugpakuyate. ³²Judas Silasere Diosen huamanbatia'pakeri o'nepo huama'buytaj 'uru'a'da on'maboroaypo on'manmadika'onhua'nok ken huama'buya Diosen daka'da ogkika'uyate. ³³Ijhue'mon keyoda' o'neonhuahua'depo Antioquí huama'buya. Jerusalén huaknop̄e'eritaj on'mata'mona'uyate. ³⁴Silasnayo ehua'ta' pakhue' o'epo huahue' o'uyate. ³⁵Pablo Bernabékon huahue'da Antioquí huakka' jakyo o'nepo nogomeyere Jesús Huairien huadak hua'a on'manbatia'pakonhuahua'po on'manmadika'onhua'uyate.

**Jesúsen huaknop̄e'eritaj
a'maboroaya'po Pablomey onte'ti
huaboa'da on'hua'uyate.**

³⁶Nogok Pabloa Bernabétaj ona'po: —Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo aya' jakya' oro' o'manmadika'uyunig keyo bohua'. Mobata'huade. Jesúsen huadak hua'a menpa'ti daka' yan'nigpēiket kenda monopōe. —Pabloa ona'uyate.

³⁷Juan Marcostaj Bernabéa e'tohua'ta' e'paktada ³⁸Pablonayo e'tohua'ta' pakhue' o'epo. Panfilia huakka' jakya' o'bakkumejme'nok

Juana Pablomeyere nogyo nogyo Jesúsen huadak hua'a a'manbatia'pakya'po huahue' o'eme'nok Pabla e'tohua'ta' pakhue' o'uy. ³⁹Huakka'da huayahua on'mahuadiayudpo konigti pakhue' o'nepo nogyon nogyon on'bakhua'uyate. Bernabé Marcostaj o'tohua'po huaboro' kusi'peyo Chipre huagkuta'mejyo o'nokteg'uyate. ⁴⁰Pablonayo Silastaj oe'uyate. Diosa kabatihupoke' huama'buya on'tiona'pakdepo on'mata'mona'denok on'bakhua'uyate. ⁴¹Pablo Siria huadaribayo ohua'epo Cilicia huadaribayokon o'hua'epo, "Jesucristotaj daka'da yan'nigpeika'." Nogya' nogya' huanigpeika'eritaj on'maboroay'uyate.

Pabloere Silasere Timoteo o'huae'uyate.

16 ¹Pablo Silasere huakkuru Derbe huakka' jakyo on'hua'depo konogyonda Listra huakka' jakyo on'hua'uyate. Timoteo Jesústaj huaknopoe'eri o'epo Listrayo o'ika'uyate. Ke'nen inag Jesústaj oknopoe'eri judío aratbut o'uyate. Timoteoen apag judío aratbut ehue' o'uyate. ²Listra huakka' jakyo huanigpeika'eria kenpa'ti Iconio huanigpeika'eria Timoteo huadakda o'e on'batia'pakika'uyate. ³Pablo Timoteotaj nogyon nogyon e'tohua'ta' o'pakpo keyo Timoteoen apag nog aratbutda o'e judío aratbut on'noopenok huadiayhue' me'nepo Pabla Timoteotaj huasi'dak okteg'uyate. ⁴Nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo on'hua'epo kenda Jerusalén huaknopoe'eri huairi Jesúsen huata'moneriere on'maname'nigda Pablomeya on'mananhua'uyate. ⁵Ken huanigpeika'eri ogkupopakika'po nogiti nogiti Jesústaj daka'da on'nigpeepo aya'da huame'noeda

nogakon Jesústaj huaboada o'noknopounhua'uyate.

Pabla Macedoniabayo huae'eritaj konig e'yorokea'nig o'tiahuay'uyate.

⁶Asia huadaribayo Jesúsen huadak hua'a manbatia'pakhue' yane'. Diosen Nokirega Pablotaj ona'nok Frigia huadaribayo kenpa'ti Galacia huadaribayo on'hua'epo ⁷Misia huadaribayo o'nedepo Bitinia huadaribayo ehua'ta' on'pakuynig'a "Huahue'dik mo'ene." Jesúsen Nokirega o'manopoea'uyate. ⁸Konigepo Misia on'pokonpo huaboro' e'pogte Troas huakka' jakyo on'huarakuyate. ⁹Keya'da sikyo Pablo konig e'yorkyanig huabokerektaj o'tiahuaynig, ken huabokerek Macedonia huadaribayo huae'eri o'bopo, ona'po:

"Oro'edbayo Macedoniayo yatiak. Oro'taj bo'tihuapok." Ona'uyate. ¹⁰Konigepo Macedoniayo aktegya'po oro' o'bahuedea'uy. Jesúsen huadak hua'a kan'manbatia'pake'po Diosa mo'ta'mona'ne oro' o'nopoe'uy.

Filipos huakka' jakyo Pablo Silasere o'nika'uyate.

¹¹Troas huakka' jakyo kusi'petone'yo o'kudondepo Samotracia huagkuta'mejyo o'hua'uy. Eme'te Neápolis huakka' jakyo oktegedepo okye'uy. ¹²Keya' Filipos huakka' jakyo o'hua'uy. Kenteda huakka' Roma aratbut o'nika'uy. Kenteyo Macedonia huadaribayo Filipos hueretda huakka'da jak o'uyate. Keyoda sue'da huame'noe o'unhua'uy. ¹³Okmapie'ahuaddik huame'noete huakka' jak kurute o'orokpo, huahuekubog aratbut keyoda on'tiona'pakika' keyo o'hua'uy. Ettone'ere egkupopakite oro' o'huadpo ettone'taj Jesúsen huadak hua'a

o'manbatia'pakonhua'uy. ¹⁴Nogtida ettone' Lidia o'uyate. Lidia huakka' jak Tiতিরায়ো হুয়ে'eri o'uyate. Ke'na tela huabed huabahuaya'eri o'ika'uyate. Kenpa'ti Diostaj o'pakpo o'tiona'pakika'uyate. Pablo Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok Diosa Lidiataj o'nopo^{ea}'nok Lidia huaboa'da Jesústaj oknopo^e'uy. ¹⁵Lidiataj kenpa'ti aya'da Lidiaen jak hu^{ae}'eritaj bautiza o'magka'uy. Bautiza egkade'te oro'taj mona'po:

—Do Jesús Huairien huanigpeika'eri o'e o'na daka' e'nopo^e'nayo do'hued jakyo yan'tiakpo yanika'. —Lidia moname'ne. Konigepo ke'nen jakyo o'ika'uy.

¹⁶Nogok kenteyo huakka' jak kurute hu^{ah}uete en'tiona'pakika'yo o'hua'po mune'yotaj o'dejmey. Mune'yo nog aratbuten huanaba' o'uyate. Toto'a mune'yotaj o'nopo'to^e'nok mune'yo huanopoada o'nokotika'uy. Konig o'eapo mune'yoa e'batia'paknayo mune'yo huairien hu^{at}ato^e'taj aratbut huakupe on'yokika'po konig o'neapo e'nopo^e'ta' on'pakpo huakupe on'yokika'uy. ¹⁷Pablotaj oro'eretaj bo'tahua'po,

—Inomey huabokerek Dios kuruderien huanaba' o'nepo onte'ti kurudyo noonhuahuika'dik mo'ene on'manbatia'pak. —Mune'yoa 'utta'da o'mana'uyate.

¹⁸Huakka' huame'noe konigti 'utta'da o'manika'nok nogok Pabla o'diatayupo o'huakorudpo,

—Jesucristo o'paknok mune'yoya' yakorok, toto', yonay. —Pabla ona'nok toto' o'orokuy.

¹⁹Huakka' huakupe onte'ti ehue'dik me'taeapone mune'yoen huairi on'nopo^edepo Pablotaj Silastaere on'bata'kuyyo huakka' jak eretnopoyo Roma huairite on'batohua'uy. ²⁰Huakka' jakyo huairitaj on'totiakdepo,

—Oro'en huakka' jakyo hu^{ae}'eritaj inomey judfo huabokerek dakhuea'da on'magka'po ²¹kenda on'manmadika'nig oro' Roma aratbut o'epo pe^{eh}ue'dik kenpa'ti kikahue'dik o'ey. —Mune'yoen huairia nama'da on'mana'uy.

²²Ken huakka' aratbut egkupopakya' on'pe^edepo Pablotaj Silaseretaj i^{gh}ua'da on'bahu^{aa}'po “Huaot yan'bakkiroka'. Hueypia yan'mabitbit.” Huairia on'mana'uy. ²³Ken, diga'da on'mabitbitdepo huabakuda' jakyo on'bakuda'depo, “Daka' yan'mato^eti'.” Huabakuda' jak huato^e'eri huairitaj o'nona'uy. ²⁴Kenda huabakuda' jak huairi o'pe^edepo adyonda o'bakuda'uyate. Monhue'dika' hueymeyente o'baibeta'uyate.

²⁵Nopote sikyo Pablo Silasere on'tiona'pakonhua'po en'batadi'keadhua'te nog e'bakuda' on'mape^e'uyate. ²⁶Ijhuiti ehue' huakka'da o'iyegpo. Huabakuda' jak diga'da o'iyegpo aya'da o'bakhuikea'uy. Aya'da sirobia huabakuderitaj e'tiduku' o'bakkujuyate. ²⁷Huabakuda' jak huairi o'mabodepo aya'da jak e'bakhuikea' o'tiahuayo aya'da ebakuda' on'mamonate o'nopo^epo huata' a'arakya'po siro o'utukon'uy.

²⁸—Keje' huata' arakhue' yae'. Aya'da iyoda o'ey. —Pabla 'utta'da ona'uyate.

²⁹Ken huabakuda' jak huairia “huakjey e'beta' menigtotiak,” o'mana'po, ida o'kudonpo. Huakka' o'me'pukepo o'iriga'po Pablotaj Silastere huikudate o'batihuaduyate. ³⁰Kenoka' Pablotaj Silaseretaj o'matorokpo,

—Dakhuea' ijikamey, a'nopo'yareaya'po kate ka'dik ijje, huairiomey. —Huabakuda' jak huairia o'mana'uyate.

³¹—Jesucristo Huairitaj yaknopo^e'. Onere o'nen huabetere on'nigpe^{en}ok

Diosa o'manopo'yarea'apo. —Pablo Silaserea o'nona'uy.

³² Jesucristo Huairien huadak hua'a huairitaj ke'nen huabetterekon o'manbatia'pakbed'uy. ³³ Sikyo o'epo huabakuda' jak huairi hueypia mimia e'mabitbitme' o'batihuekea'uy. Pablo Silasere huairitaj ke'nen huabettaj ken sikyoda bautiza o'magka'uyate.

³⁴ Bautiza e'magkade'te jakyo huairia o'batokudpo Pablotaj Silastaere aypo o'batobape'uyate. Huairi ke'nen huabetere Diostaj on'nigpeedepeo durugda o'ne'uyate.

³⁵ Sikyoedda huakka' jak huairi sorotataj huabakuda' jakyo on'mata'mona'po, "Pablotaj Silastere yan'maoroka'." Huabakuda' jak huairitaj ya'nona'. ³⁶ Kenda e'nona'te huabakuda' jak huairi o'peedepeo Pablotaj o'mona'po,

—Opudtaj kan'oroke'. Huakka' jak huairia mena'ne. Konigepo opuda dakteda hua'dik mo'ene. E'mana'tada.

³⁷ —Romano huae'eri ee'tada huairia oro'taj peehued huakka' aratbut bakpote sorotataj hueypia mo'bitbitme'ne. Huabakuda' jakyo bo'kudame'ne. Oyda iregireg e'oroka'ta' mena'po bo'tipak. Keje', ke'nada kan'tiakpo aratbut bakpote mo'oroke'. —Pabloa huakka' jak huairien sorotataj o'mana'uyate.

³⁸ Konig Pablo sorotataj o'mana'nig sorotataj huakka' jak huairitaj on'hua'depo konigda on'mana'uy. Pablo Silasere Roma huae'eri o'nenok huakka' jak huairi kenda on'peedepeo on'me'pukpo ³⁹ huabakuda' jakyo on'hua'uy. "Nama'da ogkame'ne, motinoey' oro'taj." Pablotaj Silastaere on'mana'po on'mato'orokonpo, "Huakka' jakya' yanhuati'." On'mana'uyate.

⁴⁰ Huabakuda' jakya' o'norokdepo Lidiaen jakyo on'hua'uy. Jesúsen huanigpeika'eritaj on'manbatia'pakpo on'maboroaydepo on'bakhua'uyate.

Tesalónica huakka' jakyo huakka'da dakhuea' huaka'eria egkupopakya' Pablotaj Silastere dakhuea' on'huaa'po ighua'da on'bahuua'uy.

17 ¹ Ken Pablo Silasere on'hua'po, Anffpolis huakka' jakyo on'pokonpo kenpa'ti Apolonia huakka' jakyo on'pokonpo on'hua'po Tesalónica huakka' jakyo o'nokye'uyate. Tesalónicayo judíoen huaitake' jak o'uyate. ² Konig Pablo o'kika'nig judíoen huaitake' jakyo o'kuduyate. Okmapie'ahuaddik huame'noete bapaa'tea' Apagba' o'manmadika'uyate. Judío aratbutataj nog aratbuttaere o'manmadika'uyate. ³ Pablo Apagba' o'bona'pakpo, Cristo buey'dik o'epo kenpa'ti nogok noyhuaddik o'epo o'manmadika'po,

—Jesústaj kenda o'tia'pak. Jesústaj on'arakuyate. Diosa o'noyhuada'uyate. Jesús Diosen Cristo o'enk Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate. —Pabloa o'mana'uyate.

⁴ Ken, huakka'amon judío aratbut on'peedepeo huaboa'da Jesucristotaj o'noknopoepo Pablomeyere o'nika'uyate. Kenpa'ti nog aratbutada huakka'ada Diostaj huapakeri on'peedepeo Jesústaj huaboa'da on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate. Kenpa'ti huakka' ettone' konig huairi on'nopepeo huaboa'da Jesústaj on'nigpeika'po Pabloere o'nika'uyate. ⁵ Nog judío aratbut Jesucristotaj oknopoehue' huae'erinayo Jesúsen huanigpeika'eritaj dig on'bahuahuaypo dakhuea' huaka'eri dagte baahue' huae'eritaj on'batotiakdepo on'kupopaka'depo "Pablotaj Silaseretaj ighua'da yan'bahuua'po dakhuea'da ogkika' utta'da yan'dokoy'." Digda on'bahuahuaypo on'bahu'uyate. Kenda ondadhua'po huakka'da aratbuta on'peedepeo on'bahu'po.

Huakka' aratbuttaj a'bayokya'po Pablotaj Silaseretaj o'dukpo Jasónen jakyo on'kudon'nig'a. ⁶Keyo bahuahuyhue' o'nepo Jasóntaj nog huanigpeika'erieretaj on'bata'koypo huakka' jakyo huairitaj on'batohua'uy. 'Utta'da o'nona'po:

—Nogbayo nogbayo Pablo Silasere aya' aratbuttada on'manmadika'nok nogded on'maknopoea'. Kenpa'ti iyodakon on'tiakme'. ⁷Jasón ke'nen jakyo o'matome'te. Roma huairi e'mana' kenomey pakhue' o'nepo, nog gobierno huairitone' o'e on'batia'pakpo ke'nen huadik Jesús o'e on'batia'pakpo. —Judío aratbuta digda on'bahuahuyapo 'utta'da oda'uyate.

⁸Huakka' aratbut huakka' jak huairiere kenda on'mapeedepo digda on'mahuadiay'uyate. ⁹Jasónere nog aratbutere huairitaj huakupe on'bayoknok huakka' jak huairia Jasónomeytaj on'maenon'uyate.

Pablo Silasere Berea huakka' jakyo Jesúsen huadak hua'a on'manbatia'pakuyate.

¹⁰Sikyo Jesústaj huanigpeika'eria Pablotaj Silaseretaj idada on'mata'mona'po Berea huakka' jakyo on'mata'mana'uyate. O'nokyedepo daka' a'manbatia'pakya'po judíoen huaitake' jakyo on'hua'uyate. ¹¹Bereaya' judío aratbut huadaknopoda o'nepo huadak hua'ataj e'peeta' on'pakuyate. Tesalónica aratbutnayo huadak hua'ataj e'peeta' pakhue'da o'nuyate. Pablotaj Silastaere daka'da on'mapeeohuahua'po aya' huame'noeda kenda on'manmadikika'nig menpa'ti buttida hua'a ya'etapo a'nopoeya'po Apagba' e'madoya' on'bonapakika'uy. ¹²Konigda o'enok huakka'da Jesústaj o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti nog aratbuttada griegio Jesústaj

o'noknopoe'uyate. Huakka'ada on'nigpeepo huakka' konig huairi ettone'akon Jesústaj on'nigpee'uy. Kenpa'ti huakka' huabokereka on'nigpee'uyate. ¹³Ken judío aratbut Tesalónica huakka' jakyo on'tipeepo, Bereayo Pablo Diosen huadak hua'a o'manbatia'pak on'tipeedepo keyoda on'tiakuyate. On'tiakdepo Pablotaj Silaseretaj dakhue'da ighua'da on'bahuaa'po huakka' aratbuttaj on'mamame'pukea'uy. ¹⁴Ken idada Jesústaj huanigpeika'eria Pablotaj e'pogyo on'ta'mona'uyate. Berea huakka' jakyo Silas Timoteoere on'yahue'uyate. ¹⁵Nog huabokerek huama'buya Pablotaj Atenas huakka' jakyo on'tohua'po o'nokyedepo onte'ti Berea huakka' jakyo on'kume'uyate. Silastaj Timoteoeretaj ida kan'tiake'. Pabla o'manigdikta'monen'uyate.

Atenas huakka' jakyo Pabla Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uyate.

¹⁶Kenoka' Pabla Silastaj Timoteoeretaj o'manigunhuahua'po Atenas huakka' jakyo. Keyo huakka'da e'ketka' dios on'toenok o'tiahuaypo, o'mepuke'uy. ¹⁷Konigepo judíoen huaitake' jakyo o'manbatia'pakpo, judío aratbut nog aratbutere Diostaj on'paknok kenomeytaj Pabla huadak hua'a o'manbatia'pakuyate. Huakka' jak eretnopoya' aratbut e'ne'ya' Pabla o'manbatia'pakuyate. ¹⁸Epicúreos huamanmadika'erien huanigpeika'eri o'nepo kenpa'ti estoicos huamanmadika'erien huanigpeika'eri o'nepo Pablotaj huaboa'da on'huaa'po, —In huabokerek katea' monet. —Sue'ada on'huaa'uy.

—Nog aratbuten diostaj o'batatia'pak on'nopey. —Nogomeya' on'batia'pakuy. Pabla Jesústaj o'manbatia'pak kenpa'ti Diosa aratbuttaj onte'ti

kurudyo o'manoeanhuahuika'apo.
Pabloa o'manbatia'paknok kenda
on'batia'pakuy. ¹⁹Ote' Areópagote
Pablota on'tohua'uy. Kenteda huairi
on'kupopakika'po Pablota on'nona'po:

—¿Kate huabodik onmadika' oro'taj?

¿Menpa' oro' kenda nopoe'dik o'e?

²⁰Nogpa'da on'batia'pakne. Konig
o'e oro'tehuapa' e'nopoe'ta' o'paki.

—Pablota on'nona'uyate.

²¹Aya'da Atenas huakka' jakyo
huae'eri kenpa'ti nog arabutabeta'
keyoda o'nika'uy. Katepi' huabodik
e'batia'pakte diga'da e'mapeeta'
on'eretpakika'po kenda on'nona'nok.

²²Ote' Areópagoyo huakka'
huabokerek egkupopaknopoyo Pablo
o'bopo o'mana'po:

—Opuden dios e'ketka'taj huakka'
bo'pakne ijnopoe'y, Atenas huairiomey.

²³Kenoka' ijhua'epo nogyo nogyo
opuden e'ketka' dios ijtiahuayikay.
Opud e'ketka' diostaj bo'pakpo
bo'huahua'ika'. Nogyon dios e'ketka'
huanhuada' ijtiahuaymey, “dios
okiahue'ya o'enigta huanhuada'.” Ken
huanhuada'te e'madoya' ijhuahuaymey.
Kenda Diostaj opuda bo'paknig
okiahue' mo'enok ka'noknopoe'po
ijbatia'pakapoy.

²⁴Dios aya'da huadari ote'ere
o'kuyate. Aya'da huadarite huae',
aya'da ote'yo huae', huahueyo huae'
Diosa o'kuyate. Dios kurud huairi o'e.
Dios huadari huairi o'e. Dios arabutata
jak e'nigka'yo ikahue' o'ika'. ²⁵Diosa
aya'da o'toenok Diostaj oro'a sigpi'
tihuapokhue'dik o'ene. Diosanayo
aya'tada arabutataj o'manoea'ika'.

Aya'tada o'mahuekpoa'ika'. Kenpa'ti
aya'tada katepi' o'bayokika'. Kenda
Diosayo'da o'kika'.

²⁶Huakkuruda Dios nogtida
huabokerek o'ka'uyate. Nogok
Diosa o'itaka'depo aya'da arabutata
nogtiedda mimi o'ne. Nogyon nogyon

o'mata'mona'uyate. Kendariyoda
huaika' o'mata'monea'uyate. Ken
huabayok arabutata yan'noeapet a'nenda
Diosa o'mana'uyate. ²⁷Arabutata
Diostaj kadukike'po kenpa'ti Diostaj
kanoknopoe'ke'po Diosa aya'tada
mogkuyate. Dios oro'taj ibodteda
o'ika'. ²⁸Diosa oro'taj mo'noea'ika'ne.
Diosa oro'taj bo'tihuapoknok
o'hua'e'ikay. Diosa oro'taj mo'toenok
o'ikay. “Oro' Diosensi'po o'ey.”
Opuden huanopoe'eria oda'uyate.
²⁹Oro' Diosensi'po, ee'nayo oro'en
Dios dios e'ketka' ehue'dik o'e. Oro
huaba'a e'ketka' dios Dios ehue'dikda
o'e. Siro e'ketka' huid e'ketka' dios
Dios ehue'dikda o'e. Huabokerekada
konig on'nopoe'po on'pakpo dios
e'ketka' ogkika'. ³⁰A'nenda arabutata
Diostaj nopoe'hue'da o'nepo nama'da
ogkika'uyate. Diosa diga' castiga
ogkahue' o'maika'uy. Oynayo
aya'tada nogya' nogya' dakhuea' e'ka'
nopo'korea'dik yane'. Diosa o'mana'de.
³¹Diosayo'da ken huame'noe
ya'epetnigtaj oknopoe'uyate.
Kenme'noete aya'tada Cristoa daka'
o'mapeedepo castiga o'magka'apo.
Nogtida huabokerek Cristotaj Diosa
oktie'uyate. Diosen Huasi'po buttida o'e
a'nopoe'ya'po Diosa o'noyhuada'uyate.
—Pabloa o'mana'uyate.

³²Huabokerek e'bueyte Diosa
o'noyhuada'uyate Pabloa e'manade'te
kenda on'peedepo, sue'ada
en'tierektada nogomeya' o'nona'po:

—Kenda i'manbatia'paknig e'peeta'
nogok o'paki. —Noga Pablota
on'nona'uyate.

³³Ken Pablo o'bakhua'uy. ³⁴Sue'ada
Pablota on'peedepo Jesús'taj
o'noknopoe'po Pablota on'tahua'uy.
Nogtia'da ken huadika Dionisio
Pablota on'tahua'uy. Dionisio Areópago
huae'eri o'uy. Kenpa'ti ettone' ken
huadik Dámaris Pablota on'tahua'uy.

Kenpa'ti nogomeya Pablotaj on'tahua'uy.

Pablo Corinto huakka' jakyo

o'ika'onhua'po Jesucristoen huadak hua'a o'manbatia'pakonhua'uyate.

18 ¹Nogok Atenas huakka' jakya' Pablo o'bakhua'uyate. Corinto huakka' jakyo o'hua'uyate. ²Okyedepo judío huabokerek o'huahuay'uyate. Ke'nen huadik Aquila o'uy. Nogbayo Ponto huadaribayo Aquila o'si'poe'uyate. Huaboa'da huatoqere Italia huadaribaya' on'tiakme'te. Ke'nen huatoq huadik Priscila o'uyate. Roma Huairia Romaya' o'maorokame'te. Judío aratbuttaj o'maorokame'tenok Aquila Priscilaere Romaya' on'tiakdeme'te. Ken a'tahuadeya'po Pablo o'huahua'uyate. ³Aquila huatoqere jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'nuyate. Pablo konigti jaka huaka' huasi'dak huaka'eri o'epo kenomeyere onyayo' ogkika'uyate. ⁴Aya'da okmapie'ahuaddik huame'noete judío huaitake' jakyo Pablo o'hua'ika'uyate. Keyo judío aratbuttaj nog aratbuteretaj huadak hua'a o'manbatia'pakpo o'manmadikika'uyate. Jesucristo buttida o'e o'maknopoea'uyate. ⁵Macedonia huadaribaya' Silas Timoteoere en'tiakde'te Pablo huasi'dak jaka e'ka' kenpa'da o'batikuy. Aya' huame'noeda Pabloa Jesúsén huadak hua'a kenpa'da o'manmadikika'uyate. "Jesús o'e Cristo, Diosa kurudya' o'ta'mona'uyate." Pablo judío aratbuttaj daka'dakon o'mana'ika'uyate. ⁶Kenoka' judío aratbuta huaboa'da Pablotaj e'batikata' on'pakpo dakhue'dikda on'huaa'nok Pablo huak on'todtodon'uyate kenpa'da o'hua'apo a'manopoeaya'po, —Kenda opuda bo'kika'po kenpa'da mo'bueyapet. Do nama'da ahue'

e'ika'tada peehue' mo'ika'po kenpa'da mo'bueyapet. Oyda nog aratbutteda ijhua'apoy. —Pabloa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁷Huaitake' jakya' o'orokdepo Justoen jakyo o'hua'uyate. Huabokerek nog aratbutda o'epo Diostaj di'da o'ika'uy. Justoen jak judío huaitake' jak onteteyo' o'taika'uyate. ⁸Kenpa'ti Crispo judío huaitake' jak huairia Jesússtaj huaboa'da oknopoe'uyate. Ke'nen huabeta aya'ada Jesússtaj o'noknopoe'uyate. Kenpa'ti huakka'da Corinto huakka' jak huae'eri Jesúsén huadak hua'a on'pepo huaboa'da Jesússtaj o'noknopoe'uyate bautiza on'magka'uyate. ⁹Ken sikyo e'yorokte Jesús Huairia Pablotaj ona'po: —Mididhue' yae'. Batikhue'da nogiti huadak hua'a yamanbatia'pakonhuahuika'. ¹⁰Onere ijjenok, aratbut ontaj dakhue' ogkahue'dik mo'ene kenpa'ti huakka'da in huakka' jakya' do'taj o'noknopoe'apo. —Jesús Huairia on'uyate.

¹¹Ken Corintoyo nogbayoktida o'epo seis puugkon Pablo o'nuhuahuika'po Corinto aratbuttaj Diosén hua'a o'manmadika'onhuahua'uyate.

¹²Kenoka' Acaya huadaribayo Galión gobierno huairi o'uyate. Corinto jak Acaya huadaribayo o'uyate. Judío aratbuta ogkupopakdepo Pablotaj digda onhuahuaypo huairite on'tohua'uyate.

¹³—Konig Moisésa o'mana'uyatenig opudomey judío Diostaj nigpeikahue'dik mo'ene. Nogda Diostaj nigpeika'dik mo'ene. Pabloa nama'da o'mana'ika'. —Judío aratbuta gobierno huairitaj nama'da on'huaa'uyate.

¹⁴Pabloa batia'pakhued Galión huairia o'mana'po: —Yan'pee', opud judío aratbut. In huabokerek o'bere o'barakpi' do'taj ena'nayo nigpee'dik o'nene. ¹⁵O'nen

huadik o'nen e'manmadika' e'peeta' pakhue' o'nene. Opudada yan'nopoepo yagka'. Doa kahue'dik ijjej. —Galión huairia o'mana'uyate.

¹⁶Huairien jakya' huairia o'maen'uyate. ¹⁷Roma huairien jak kurute Sóstenes judíoen huaitake' jak huairitaj nog aratbuta on'bitbituyate. Galión Roma gobierno huairia e'tiahuayada sohuata' o'uyate.

Antioquía huakka' jakyo Pablo onte'ti o'kumejdepo, onte'ti a'manmadikaya'po o'hua'uyate.

¹⁸Corinto huakka' jakyo Jesúsén huanigpeika'eriére Pablo o'ika'po, sue'da huakka' huame'noe o'ika'depo, huanigpeika'eritaj ijhuaya' o'mana'depo Priscila Aquilaere o'bakhua'po Siria huadaribayo kusi'petone'te on'bakhua'uyate. Cencrea huakka' jakyo e'hua'te kusi'petone'yo huahued o'nepo, “Diestaj ijnigka'apoy,” oa'po kuserena'da Pablo o'kupiud'uyate. ¹⁹Efeso huakka' jakyo o'nokyedepo Priscila Aquilaere keyo o'maenondepo. Judío huaitake' jakyo Pablo o'kudpo judío aratbuttaj 'uruda o'manmadika'nok, ²⁰“Huahue' yae'.” Oro'ere huakka' huame'noe yaunhua.” Enna'tada Pabloanayo, “ehue', hua'dik ijjej,” o'mana'uy. ²¹A'hua'deya'po o'mana'po:

—Jerusalényo Apag Diestaj fiesta on'nigka'apo. Keyo fiestayoy e'dik ijjej. Diosa e'paknayo opudtaj kumejdik ijjeapoy. —Pabloa Efeso aratbuttaj o'mana'uyate.

Ken kusi'petone'yo o'kuddepo Efeso huakka' jakya' okhua'uyate. ²²Cesarea huakka' jakyo o'betdepo Pablo Jerusalényo dagte o'hua'uyate. Jesúsén huaknopoe'eritaj egkupopakte o'mabaaka'epo Antioquía huakka' jakyo o'hua'uyate. ²³Antioquía sue'da huakka' huame'noe o'edepo

onte'ti o'hua'uyate. Onte'ti Galacia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po kenpa'ti Frigia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po, Jesúsén huaknopoe'eritaj daka' o'manopoeanhua'uyate. O'maboroaypo nogiti nogiti eknopoe' o'batihuapokuyate.

Efeso huakka' jakyo Apolos Apagba' o'manbatia'pakonhuahua'uyate.

²⁴Kenoka' Efeso huakka' jakyo judío huabokerek okye'uyate. Ke'nen huadik Apolos o'uy. Alejandría huakka' jak huae'eri o'uy. Apagba' 'urua'da huamanbatia'pakeri o'uyate kenpa'ti Apagba'taj huadakda o'nopoika'uyate. ²⁵Apolosa Jesús Huairitaj ya'tipeeteda oknopoe'epo o'eretpakpo Jesússtaj durugteda o'manbatia'pakonhua'uyate. Kenda Jesúsá o'ka'uyate daka'da o'manmadika'uyate. Aya'da nopogehue' o'uy'nig'a kenyo'da Juana kenda Jesússtaj o'manmadika'uyate kenpa'ti konig Juan bautiza ogka'uyatenig kenyo'da o'nopoe'uy. ²⁶Apolos judíoen huaitake' jakyo me'pukhue' o'epo huaboada o'manbatia'pakpo Jesússtaj sue'da e'nopoada o'manmadika'uyate. Kenoka' Aquila Priscilaere on'peedepo behahue'yo huata' on'tohua'po. Aya'da Jesúsá o'kika'uyatenig daka'da Apolostaj o'nonmadika'uyate. ²⁷Nogok Acaya huadaribayo Apolos e'huata' o'paknok Jesúsén huanigpeika'eria e'tihuapokta' on'pakpo beroba' on'manigmadoya'uyate. Acaya huadari huaknopoe'eri Apolostaj huadakda kan'nigpee'po beroba' on'manigmadoya'po kenbate beroba' on'ta'mona'uyate. Okyedepo Jesússtaj huanigpeika'eritaj o'manmadika'po huakka'da huaknopoe'eritaj o'batihuapokuyate. ²⁸Judío

aratbut oknop_oehue' hu_ae'eritaj
Jesúsen huadak hua'a 'urunanada
o'manbatia'pakonhua'po Jesús
Diosen Cristo o'e'uyate. Kurudya'
o'ta'mona'uyate. Apagba' o'bona'pakpo
Jesús hueretda Diosen Cristo o'uyate
o'manop_oea'nok judíoa nama'da ia'
onahue'dik o'nepo atokhue'da o'nuyate.

**Efeso huakka' jakyo Pablo o'epo
Jesúsen o'manbatia'pakonhuahua'po
o'manmadika'uyate.**

19 ¹Kenoka' Apolos Corinto
huakka' jakyo e'unhuahuika'te
Pablo Efeso dagte o'te o'pokonpo
Efesoyo okye'uyate. Keyo Jesús'taj
huaknop_oe'eritaj o'bahuahuay'uyate.

²O'mana'po:

—¿Jesús'taj huaboa'da moknop_oedepo,
Diosen Nokireg menpa' mo'nopo'toe'?'
—Pabloa o'mana'uyate.

—Diosen Nokireg'taj sigpi' p_eehue'da
o'ikay. —Efeso huaknop_oe'eria
o'nona'uyate.

³—¿Kateta' moknop_oepo bautiza
boka'uy? —Pabloa o'mana'nok,

—Juanen e'manmadika' oknop_oenok
bautiza mogka'uyne. —Huaknop_oe'eria
o'nona'uyate.

⁴—Aratbut e'nopo'koreade'te
Juananayo bautiza o'magkika'uyate.
Bautiza o'magka'depo “Noga o'tiakde
Diosa kentaj kurudya' o'ta'mona'uyate.
Kentaj yanoknop_oe'.” O'manika'uyate.
—Kenda Pabloa huaknop_oe'eritaj
o'mana'uyate.

⁵Pablotaj daka'da on'peedenok
kenpa'ti Jesús Huairi o'paknok
bautiza o'magka'uyate. ⁶Kenoka'
Pabloa e'batiba'ta'tete Diosen
Nokirega o'manopo'toenok nogen
hua'ate on'baapakuyate. Kenda Diosen
Nokirega huaboa'da o'manop_oea'denok
on'manbatia'pakuyate. ⁷Doce
huabokerek Jesucristotaj
o'noknop_oe'uyate.

⁸Bapa' puuga' Pablo judfoen
huaitake' jakyo aya' okmapie'ahuaddik
huame'noete o'kudika'po Jesús
Huairitaj oknop_oe'dik mo'e
o'manbatia'pakika'po mididhue'ada
o'manika'po daka' o'manop_oea'uyate.

⁹Sue'ada Jesús'taj e'nigpeeta' pakhue'
o'nepo Jesús'taj e'manmadika'
huakka'da egkupopakya' dakhuea'da
on'batia'pakonhua'uyatenok.
Konigepo Pablo o'bakhua'po
Tirannoen huamanmadika' jakyo
huaknop_oe'eritaj o'batohua'uyate.
Aya'da huame'noe Jesús Huairien
hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'uyate.

¹⁰Ken botta' huabayok Jesús Huairien
hua'a o'manbatia'pakonhuahuika'nok
aya'da Asia huadaribayo hu_ae'eri Jesús
Huairitaj e'manmadika' on'p_ee'uyate.
Judío hu_ae'eri nog aratbutere
on'p_ee'uyate. ¹¹Diosa Pablotaj teyda
o'ea'nok konig Diosyo'da ka'dik o'enig
o'kika'po dakhue'taj o'bayarea'po.
¹²Kena'po yudtata' on'nejpo kenpa'ti
yudtaj joktega' on'nejdepo on'tohua'po,
aratbut e'digpaktaj kenpa'ti
dakhue' ee'taj ke'na on'manejpo
on'bayarea'uyate. Kenpa'ti dakhue' toto'
nokireg'taj on'makmaoroka'uyate.

¹³Sue'da judío nogyo nogyo
huahuae'eri toto'taj huamakmaoroka'eri
o'nepo, toto' a'makmaoroka'po
Jesúsendik dikka'dik o'ene on'nop_oepo,
—Yanorok. Jesús'taj Pabloa
o'manbatia'pakika'. Jesús'a o'paknok
yanorok. —Kenomeya' toto'taj
on'mana'uyate.

¹⁴Ken konig Escevaen huasi'poa
on'da'uyate. Esceva judío sacerdote
huairi o'uyate. Ke'nen sietesi'poa kenda
on'da'uyate. ¹⁵Kenpa' e'manade'te,
—Jesús'taj okiey. Pablotaj okiey.

Opuđtaj okiehue' o'ey. ¿Be mo'et?
—Toto'a o'mana'uyate.

¹⁶Kenda o'mana'depo kenbokereka
Escevaensi'potaj aya'tada teynanada

o'magka'nok jakya' on'mamonpo, jura'bayo' kenpa'ti dakhuea' huaso' egka' on'mamon'uyate. ¹⁷Kenda aya'ada Efeso huakka' jak huag'eri judío nog aratbutere huakka' on'me'pukpo. Huadakda Jesús Huairi o'e' on'oknopondepo on'batia'pakuyate.

¹⁸Kenpa'ti huakka'da Jesústaj huaknopoe'eriomey on'kupopakuyate. Aratbut men'pee'po nogda nogda nama'da ijkikamey on'mana'uyate. ¹⁹Huakka'mona tidig ogkikame'te. Tidig huaka' huanopoe' beroba' en'batotiakde'te huakka'ada on'tiahuaypo on'mama'huiga'uyate. Ken beroba' e'bae'nayo quinientos gramos de oro yokdik o'e. ²⁰Ken konig nogyā' nogyā' huakka'ada Jesús Huairien huadak hua'a huabo'ada on'oknopoe'uyate. Kenpa'ti 'uru'ada on'nigpeika'po Diosen on'nigkika'uyate.

²¹Nogok Pablo Jerusalényo e'huata' o'pakpo, "huakkuru Macedonia huadaribayo ijbata'huadunhua'apoy kenpa'ti Acaya huadaribayokon ijbata'huadunhua'apoy. Jerusalénya' Romayo ijhua'apoy." Pabloa oa'uyate. ²²Macedoniayo Timoteo Erastoere huatihuapokeritaj o'mata'mona'depo nogiti Asiayo Pablo o'un'uyate.

Efeso aratbut ogkupopakpo digda on'huadiaypo diga'da o'dokoyonhua'uyate.

²³Kenoka' Efesoyo Jesús en huadak hua'a on'manmadikika'nok huakka' aratbut ogkupopakpo diga'da on'mahuadiaypo diga'da o'dokoyonhua'uyate. ²⁴Demetrio huabokerek siro jaksi'po diosen jakonig huaka'eri o'uy. Efeso aratbut aya'ada dios Dianataj o'noknopoe'uyate. Ettone' diostaj o'dikka'uyate Diana. Demetrio huakka' nog huabokerekere Dianataj huakka' siro e'ketka' jaksi'po ogkika'uyate. On'bahuaya'po huakka'

huakupe on'bae'ika'uyate. ²⁵Huakka' siro jaksi'po huaka'eri nog siro e'ketka' huaka'eri Demetrio o'bakupopakpo,

—Huairiomey, Dianataj siro jaksi'po huakka'da o'kika'ne kenpa'ti siro e'ketka' dios o'kika'ne. Huakka' huakupe o'bae'ikay opuda mo'nopoe. ²⁶"Huabokerekada e'ka' siro e'ketka' dios hueretda Dios ehue' o'e." Pabloa nogyo nogyo Asiayo iyo Efesoyokon o'hua'epo kenda huakka'tada o'mana'nok Cristotayo'da huakka'ananada on'oknopoe. Kenda mo'batiahuaydene kenpa'ti mo'matipeedene. ²⁷Kenda oro'tehuapa' dakhue'da o'e. Onte'ti oro'en siro e'ketka' jaksi'po kenpa'ti oro'en siro e'ketka' aratbut pakhue'dik o'neapo. Bahuayahue'dikda mo'eapone. Kenpa'ti aratbuta 'uru dios Dianaen jaktone'ta' pakhue' o'neapo. Oy dios Dianataj huakka'ada Asiaya' on'pak kenpa'ti nobbaya' nobbaya' on'pak. Kenomeya ona'ti dios Dianata' pakhue' o'neapo. —Demetrio a' mana'uyate.

²⁸Kenda on'peedepo diga'da on'mahuadiayonpo, —Efeso aratbuten dios Diana huadakdapita' huairi o'ika'. —Efeso aratbuta 'utta'da o'dokoy'uyate.

²⁹Efeso huakka' jakyo huabada aratbut konig o'ka'apoy nopoe'hu'e'ada o'nepo diga'da o'dokoypo Gayotaj Aristarcoeretaj on'bata'koyonpo Efeso aratbuten huaitake' jakyo on'batotokonhua'po nopoyo on'maboa'uyate. Ken Gayo Aristarcotere Pabloa nogyo nogyo o'batohua'ika'uyate. Gayo Aristarcoere Macedonia huadaribayo huag'eri o'nyate. ³⁰Huakka' aratbut egkupopakyo Pablo e'kudta' e'paktada Jesús en huaknopojika'eria Pablotaj on'toenok kudhue'dik o'uyate.

³¹Kenpa'ti sue'ada Asia huadaribayo

huairi Pabloen huadi' o'nepo Pablotaj ka'none'po o'mata'mona'nok, "Hua¹itake' jakyo kudhue' yae'." O'nona'uyate.

³²Hua¹itake' jakya' nogda huadik nogda huadik 'utta'da o'dapo nopo²ehuedada 'utta'da o'da'po mena'po ogkupopak nopo²ehue' o'nuy. ³³Alejandro judío huabokerek o'uy. Ken aratbuta ogkupopaknig Alejandrotaj on'nopo²a'depo aratbut nopoyo judío aratbuta Alejandrotaj on'tohua'nok e'manbatia'pakta' o'pakpo Alejandro apakhue' ka'ne'po o'manigba'tenig'a. ³⁴Ke'na judío aratbut o'e on'nokotpo dos horas 'utta'da on'basagkia'epo, —Efeso aratbuten dios Diana huadadapita' huairi o'e. —'Utta'da on'basagkia'e'uyate.

³⁵Ken gobierno huairien huamadoya'eri o'bodpo aratbuttaj o'baa'batika'depo o'mana'po:

—Huairiomey Efeso hua²e'eri 'uru jak dios Dianaen oro' on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopo². Kenpa'ti Diana e'ketka' dios kurudya' o'kotuynig. Oro'a on'tioka'ika' aya'baya'da aratbut on'nopo². ³⁶Kenda buttida o'e aya'ada huaa'dik o'ne yan'batik, basagkia' ehue' yane'. Nopo²ehue'ada ahue' yane'. Daka'da yan'nopo²epo yagka'.

³⁷Kenomey huabokerek bo'totiakdenig dakhuea' kahue' o'ne. Kenpa'ti opudomeyen diostaj dakhuea' huaahue' o'ne. ³⁸Demetrioere huabaa'eria betapi' e'huaa'ta' e'paknayo daka' huanopoika'eri huairitaj hua'dik o'nika'. Huanopoika'eri huairia me'pee'po huayahuya batia'pakdik o'ne. ³⁹Nogda e'ka'ta' e'paknayo huakka' jak gobierno huairi egkupopakya' batia'pakdik mo'epet. ⁴⁰E'kupopakya' 'utta'da o'da'paknok kenpa'ti on'bake'tenok, "Dakhuea'da bo'kame'te." Roma huakhuairi a'dik o'e. Kateapi' a'tokhue'dik o'epet oro'a. —Huairien huamadoya'eria o'mana'uyate.

⁴¹Kenda o'mana'depo, "yan'bahuati'," o'manan'uyate.

Macedonia huadaribayo kenpa'ti Grecia huadaribayo Pablo o'hua'uyate.

20 ¹'Utta'da ea'pak en'batikde'te Pabla huanigpeika'eritaj a'maboroayonya'po o'bakupopaka'uyate. O'manmadika'depo, "ijhua'dey," o'mana'depo Macedonia huadaribayo o'bakhua'uyate. ²Macedonia huadaribayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo o'bata'huadunhua'po Jesústaj huanigpeika'eritaj daka'da o'maboroaypo o'manmadikanhua'uyate. Nogoka' Grecia huadaribayo okye'uyate. ³Keyo bapa' puug o'mata'unhuahua'po Siria huadaribayo hua'dikda e'eada kusi'petone'yo huakuddik e'eada judío aratbut Pablotaj a'arakenya'po onokkupobonok Pablo o'nopo²edepo kusi'petone'yo huahue' o'uyate. Konigepo hua'ite onte'ti Macedonia huadaribayo ijhua'apoy, huaboa'da o'nopo²e'uyate. ⁴Nogda huakka' jakeri kenpa'ti nogda huadaribayo hua²e'eri Pabloere on'hua'uyate. Sópater Berea jak hua²e'eri o'hua'uy. Tesalónica jak hua²e'eri, Aristarco kenpa'ti Segundo on'bahua'po, Derbe jak hua²e'eri Gayo kenpa'ti Timoteo on'bahua'po Asia huadaribayo hua²e'eri Tíquico Trófimoere on'tahua'uyate. ⁵Dagte huakkuru kenomey on'hua'depo huakka' jak Troasy oro'taj monige'uyate. ⁶Filipos huakka' jakyo judfoen fiestate oro' o'bape'uy. Kenda fiestate judío aratbut biahue' pan bape'dik o'nika'. Fiesta o'pokandepo kusi'petone'yo o'hua'uy. Cinco huame'noe e'pogte o'hua'unhua'po Troas huakka' jakyo okye'depo Troasy siete huame'noe o'un'uy.

Troas huakka' jakyo Pablo o'ta'un'uyate.

⁷Domingote pan a'bapeya'po konig Jesúsen huata'moneri ogkika'uyatenig oro' ogkupopakpo, Pabla oro'

huanigpeika'eritaj monmadikanhua'po. Eme'te ijhua'apoy o'nopoepo ijhue'da monbatia'pakonhua'po nopote sikyoda monbatia'pakbeduyn. ⁸ Jak kutaya'nada e'bakariya' o'kupopakuy. Keyoda huakka' huakjeysi'po o'bakpaknok. ⁹ Huabo o'epo huaboendik Eutico ventanate o'huadpo ijhue'da Pablo o'manbatia'pakbednok ken huabo diga'da taytaya' oa'po o'tayonpo jak kutaya' o'kotuy. E'bueyon' o'dupaka'po jakyo on'hueda'uy. ¹⁰ Ken Pablo o'huarakdepo huabotaj huikudate o'tihuadato'po o'doko'epo,

—Me'pukhue' yane', huabo o'noe.
—Huama'buy huaknopoe'eritaj o'mana'uy.

¹¹ Ken ona'ti jak kutayo o'behuikonpo pan o'pohuese'a'po o'batobape'depo onte'ti o'manbatia'pakpo o'tokme'uy. O'batikdepo o'bakhua'uy. ¹² Huabotaj e'noe' on'tohua'nok aya'ada durugnanada on'mae'uy.

**Troasya' Mileto huakka' jakyo
Pablomey on'hua'uy.**

¹³ Oro' huakkuruda o'hua'uy. Asón huakka' jakyo Pablotaj a'eya'po kusi'petone'te o'hua'uy. Pablonayo hua'ite e'hua'ta' o'pakuyate. ¹⁴ Asón jakyo Pablotaj o'huahuydepo kusi'petone'yo o'bakudonpo Mitilene huakka' jakyo o'hua'uy. ¹⁵ Keya' o'hua'uy. Eme'te Quío huagkuta'mejte o'pokonhua'po adme'ta' Samos huakka' jakyo o'tiakuy. Trogiloyo okmapiahuaduy. Eme'te Mileto huakka' jakyo o'tiakuy. ¹⁶ Efeso huakka' jak Asia huadaribayo o'e. Jerusalényo Pablo ida e'hua'ta' o'pakpo judío aratbuten fiesta Pentecostéste e'bape'ta' o'pakpo. Konigepo ida e'hua'ta' o'pakpo Asiayo ijhue'da ee'ta' pakhue' o'epo Efesoyo e'hua'ta' pakhue' o'uy.

**Pabloa Efeso huaknopoe'eri
huairitone'taj
o'manbatia'pakonhua'uy.**

¹⁷ Miletoyo Pablo o'epo, Efeso huanigpeika'eri huairitaj kan'totiake'po

o'mata'mona'uy. ¹⁸ Ken huairi en'batiakde'te

—Asiayo yokye'depo huakkurutedda huame'noeyte huadakda ijikika'uy. Ta'pota'tion huadakda ijikikamey. Opuda kenda daka' mo'nopoene. ¹⁹ Botbayoka' opudere ijikamey. Huadaknopo'da Diostaj ijnigpeika'po Diosen ijikika'uy. Opud Diostaj daka' kan'nigpeike'po huakka' yonhuikonhua'uy. Judío aratbut do'taj e'arakta' on'pakpo dakhuea'da me'nogkika'uyne opuda Efeso huairi kenda mo'nopo. ²⁰ Daka'da e'manmadika' opudtaj a'tihuapokya'po o'nonmadikika'uyne. Jak kurute huakka' aratbuta e'peete o'nonmadikika'uyne kenpa'ti opuden jakya' o'nonmadikika'uyne. ²¹ Dakhuea' e'ka' yan'batik Diostaj yan'no'porea', Jesucristo Huairitaj yanoknopoe'. Judíotaj kenpa'ti nog aratbuttaj o'nona'ika'uyne. ²² Oy Jerusalényo ijhua'apoy. Diosen Nokirega be'ta'mona'nok ijhua'apoy. Keya' menpapi' me'nogka'apone nopoehue'da ijhua'apoy. ²³ Keya' huabakuda' jakyo bo'kuda'apone. Pai'da ijnopo'eapone. Diosen Nokirega mena'ne. ²⁴ Kenda menogka'apone ijnopoepo mepu'kehue'dikda ijje. Do'huedda huabidda e'noeta' pakhue' ijje'po kenyo'da durugda Diostaj ijje'po ke'nenyo'da huadakhuapa a'kaya'po kika'dik ijje. Diosen kakike'po me'ta'mona'uynok kenpa'da e'dakea'ta' ijpaki. Diosa di'nanada o'epo Jesús'a mo'nigbuey'uynok aya'ada nopo'korea'dik ya'nepo kenpa'ti dakhuea' e'ka' Diosa o'bakkahuea'apet. Kenda nogyo nogyo durugteda ijmanbatia'pakonhuauika'poda e'kuhuitta' ijpaki, ken.

²⁵ Ken Dios huairitaj nigpeika'dik mo'e. Kenpa'ti Jesústaj huadak hua'a opudere ijmanbatia'pakikamey. Opudomey do'taj onte'ti tiahuyhue'dik

o'neapone. ²⁶⁻²⁷ Aya' Diosba' daka'da o'nonmadikikame'ne. Be'api' oknopogehue' ee'nayo "Pablo Diosba' daka' onmadikahue' mo'ika'ne'," ahue'dik o'ne. ²⁸ Opudada huadaknopo'da yan'toika'. Opudada daka' yan'nopoepo yan'nigpeika'. Huata'da yan'tioka'ika'. Aya'da huaknopog'eritaj Jesucristo o'manigbuey'uyatenok konigepo Jesúsenyo' o'tamae. Aya'da Cristoen huanigpeika'eritaj daka'da yan'manigtoika'. Diosen Nokirega kenda mona'uyne opudtaj. ²⁹ Do'hua e'nokhuade'te nama'da huamanmadika'erikon opudere a'eya'po Jesúsen huanigpeika'eritaj Diostaj eknopogebatika'ta' on'eretpakpo yan'batiakapet. Konig dubakuhua ovejataj e'barakta' on'pakpo o'nika' konigti nama'da huamanmadika'eria opudtaj Diostaj e'maknopogebatika'ta' yan'eretpakapet. ³⁰ Sue'da huanigpeika'eria opud e'huaiykaya'da huaboa'da nama'da huadik monmadika'apet. Jesúsen huaknopog'eritaj kenda kan'nigpe'e'po kan'kike'po. ³¹ Nama'da huamanmadika'eritaj keyoj, ijjay. Bapa' huabayok huame'noe kenpa'ti sikyo batikhue'da opudtehuapa' Diostaj yonhuikpo Jesúsen huadak hua'a on'maboroayonhuahuika'ne. Aya'tada opudtaj o'nonmadikikame'ne. Kenda okkahuehue' yanikati'. ³² Ken, opudtehuapa' Diosa daka' kabatiokike'po Diosen di'da hua'a kamanopo'tog'po ken hua'ataj mo'nigpeika'po teyda moknopoe'po, Diosen huanigpeika'eriene mo'noeonhuahuika'apo. ³³ A'nenda opudere ijjunhuahuika'uy. Do'tehuapa' opuden huakupe opuden yudtapi' pakhue' ijjikamey. ³⁴ Do'tehuapa' kenpa'ti doere

huamanmadika'eritehuapa' ijbaikamey. Opuda kenda daka' mo'nopoene. ³⁵ Kenda ijbaika'po pai'da aratbuttaj ijbayokikamey opud konigti yan'baapo pai'da e'nahue'taj yan'bayokikati'. "Katetehue' huabayokeria durugnanada o'nika'. Eyokte huabae'erinayo sue'da durugda o'ne." Kenda Jesús Huairia oa'uyate. —Pablo Efeso huanigpeika'eri huairitaj o'mana'uyate. ³⁶ Kenda oa'depo Pablo huikudate on'bahuadpo aya'da Efeso huanigpeika'eri huairiere o'tiona'pakuyate. ³⁷ Pablotaj aya'ada on'ta'bahuikpo on'doko'epo kenpa'ti konig kenomey ogkika'uyng konigti on'buyuke'uyate. ³⁸ "Onte'ti do'taj tiahuyhue' o'neapone," Pablo o'mana'denok suhue'nanada on'mae'uyate. Kenoka' kusi'petone'te on'tahua'uyate.

**Jerusalényo Pablo
o'hua'onhuahua'uyate.**

21 ¹ Huama'buytaj o'bakhua'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Cos huagkuta'mejyo meyopi' bethue'da butukda o'hua'uy. Eme'te huakka' jak Rodasyo o'hua'uy. **Keya'** huakka' jakyo Pátarayoy o'hua'uy. ² Pátara nog kusi'petone' Fenicia huadaribayoy huahua' o'huahuay'uy. O'kudpo o'hua'uy. ³ E'hua'te huagkuta'mej Chipre o'tiahuy'po opetopen o'hua'po Siria huadariyo o'hua'uy. Tiro huakka' jakyo katapi' o'batatohua'po batabakotandik o'epo o'betuy. ⁴ Tiro huakka' jakyo Jesúsen huaknopog'eritaj o'bahuahuaydepo kenomeyere siete huame'noe o'unhua'uy. Diosen Nokirega huaknopog'eritaj kenda o'manopogea'nok "Jerusalényo huahue'dik yae', Pablo." Huaknopog'eria o'nona'uy. ⁵ Ken siete huame'noe o'edepo a'huaya'po

o'orok'uy. Huakka' jak kurute aya'ada Jesúsen huaknopoe'eri ettone'ere huasi'poere bo'ta'tiakuyne. Kuhuadte huikudate o'bahuadpo Diostaj o'tiona'pakuy. ⁶“Yanhuaui,” e'mabajbajte mona'uyne. “Yan'maeti,” o'mana'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Kenomey ke'nen jakyo on'bahua'uyate.

⁷Ken huakka' jak Tiroya' o'bakhua'uy. E'pogyo kusi'petone'yo o'hua'uy. Tolemaida huakka' jakyo o'betuy. Jesúsen huaknopoe'eritaj o'bahuahuaypo nogme'noetida kenomeyere o'mata'eahuaduy. ⁸Eme'te Pablo oro'ere o'hua'uy. Cesarea huakka' jakyo okye'uy. Cesareayo Felipeen jakyo o'hua'uy. Felipe Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'pakika'po nogya' nogya' o'manbatia'pakika'uyate. A'nenda siete'a huabatihuapokika' on'baktie'ea'uy. Ke'na nogtida o'uy. Kenere o'eonhua'uy. ⁹Felipeen botta' botta' huayobu o'tauy. Toepakhuedyo' o'tauyate. Kenomeytaj Diosa o'manopoea'nok kenda on'manika'uyate. ¹⁰Huakka' huame'noe e'ede'te Diosenba' huamanbatia'pakera Judeabaya' okye'uy. Ke'mendik Agabo o'uy. ¹¹Oro'taj a'ta'huadya'po o'tiakuy. Agabo maka'bij Pablotada jobjijeato'po huata' o'itinukupo kenpa'ti o'ba'tinukupo o'batia'pakpo, —Jerusalényo judío huairia Pablotaj in konig o'nogka'apo. Kenpa'ti Roma aratbuttaj on'bayokapo. Diosen Nokirega mename'ne. —Agaboa oro'taj mona'uyne.

¹²Kenda o'peedepo oro' kenpa'ti Cesarea huaknopoe'eria Pablotaj ona'po, “Jerusalényo huahue' yae'.” Diga'da ona'uyinig'a. ¹³Pablonayo mona'po,

—¿Mena'po dota' mo'bahuik? ¿Mena'po pai'da on'nopo'ea'? Do'taj kudā'dik me'nene kenpa'ti Jerusalén huakka' jakyo Jesús Huairien hua'a

ijmanbatia'pakika'nok bueydik ijjepe bueydik ijje. —Pabloa mona'uyne.

¹⁴Pablo oro'taj nigpeehue' mo'enok, —Kate Jesús Huairia e'kata' o'pak megke'. —Ona'depo okbatikon'uy oro'.

¹⁵Ken katepi' e'tae' kutamayo o'bahue'udpo Jerusalényo o'hua'uy. ¹⁶Sue'ada Jesústaj huaknopoe'eria Jerusalényo bo'tahua'uy. Mnasónere o'hua'po ke'na Chipreyo huae'eri o'uy. Jesúsen huanigpeika'eri o'ika'uyate. Mnasónen jakyo Jerusalényo bo'tohua'uyne. Keyoda o'ika'uy.

Pablo Jacobotaj on'ta'huade'uyate.

¹⁷Jerusalényo e'tiakde'te Jesucristotaj huaknopoe'eri huama'buya durugteda bo'edyne oro'taj. ¹⁸Jacobotaj a'ta'huadya'po eme'te oro'ere Pablo o'hua'uy. Jacoboere aya'da Jesucristoen huaknopoe'eri huairitone' on'mauy. ¹⁹“Ijtiaki,” Pabloa o'manato'depo, Diosa daka' be'tihuapoknok Jesúsen huadak hua'a o'manbatia'paknok huakka'nada nog aratbut huaboa'da on'nopo'korea'po Jesús Huairitaj o'noknopoeme'. Kenda Pabloa o'manbatia'pakuy. ²⁰Kenda on'peedepo, huadakda o'e Dios, 'urua'da o'kadhuahuame'te Diosa, on'batia'pakdepo, Pablotaj o'nona'po: —Huadakda huama'buy. Huakka'nada miles judío huaknopoe'eri iyoda e'eda Moisésenkon aya'ada nigpeika'dik oda'ika'. ²¹Judío aratbuttaj nog aratbutenbaya' nama'da Pabloa o'manmadikika'. Kenda Moisésa o'mana'uyate kahue'dik o'ne. Kenpa'ti huabokereksi'po huasi'dak oktegi'kahue'dik o'ne. Kenpa'ti konig judío aratbut ogkika'uyatenig kakahue'dik o'ne. Kenda i'manmadikika'nig ontaj judío huaknopoe'eria mo'tipeeme'te. ²²¿Konigepo oro' kate ka'dik o'e?

Kenomey judío huaknopoe'eri Pablo o'tiakde on'peedeпо kupopakdik o'neapo. ²³ Konig yag'kati' o'nonapone: Oro'en botta' botta' huabokerek mo'ene. Ken konig o'ka'apoy buttida Diostaj o'noname'tenigda. Kenda ka'dik o'ne. ²⁴ Yan'batohuati'. Kenomeyere Diosen jakte konig Moisésa o'mana'uyatenigda Diostaj yan'bayokti'. Kenomeytaj oveja 'uhua ka'de'po huakupe yabayokti'. Oveja 'uhua Diostaj e'batiarakade'te kuserena'da kupie'dik mo'maeapet. Kenda eka'nayo judío aratbut huaknopoe'eri opudtaj bo'tiahuaypo noga nama'da on'huaa'me'te on'nopoapo kenpa'ti Moisésenba' o'kika', on'nopoapo, ken. ²⁵ Kenpa'ti nog aratbut huaknopoe'eritaj o'manigmadoya'uy. Kenda ka'dik e'huae' o'manigmadoya'uy oroa. Konig judíomey ogkika'nigtaj kikahue'dik ee'tada ken huaen dios e'ketka'taj e'yokde' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti mimipi' bapehue'dik yanika'. Kenpa'ti e'huerenpitiduku'te e'buay bapehue' yanika'. Kenpa'ti nogen huatoe'taj bakdejhue'dik yanika'. Kenyo'da o'manigmadoya'uy. —Jacobomeya Pablotaj o'nona'uy.

**Diosen huamanmadika' jakya'
Pablotaj on'torokuy.**

²⁶ Ken Pabloa botta' botta' huabokerektaj o'batohua'po eme'te kenomeyere onokteyo' Diostaj 'uru'dikyo' ogka'uyate. Siete huame'noe nige'dik o'nepo kenoka' Diostaj ovejapi' vacapi' o'nigarakapet kenda sacerdotetaj a'na'ya'po Diosen huamanmadika' jakyo on'kudonme'te.

²⁷ Ken siete huame'noe huapokdikte ee'te sue'da judío aratbut Asia huadaribaya' Diosen jakyo Pablotaj on'tiahuaydepo huakka'da aratbut egkupopakte Pablotaj dakhuea' on'batia'pakdenok Pablotaj on'epo. On'toe'uy. 'Utta'da on'mana'po:

²⁸ —Bo'tihuapok Israel huabokerek. In huabokerek nogbayo nogbayo o'huae'ika'po, oroen e'manmadika' dakhue'da o'e o'manmadikika'po, Moisésenba'taj peehue'dik yanika' o'manmadikika', kenpa'ti in Diosen jaktaj dakhue'da o'huaa'po kenpa'ti nog aratbuttada Diosen jakyo o'bakuda'nok Diostaj tahuiriga'da ogkika'po. —Nogbayo judío huabokereka 'utta'da on'mana'uyate. Nama'da on'mana'uyng'a. ²⁹ Jerusalényo 'ikken Pablo Trófimoere judíoa on'tiahuayme'te. Diosen jakyo Pablo Trófimo Efeso huae'eritaj o'tokudtaj judíomey nama'da on'nopoepo nama'da on'huaa'uyng'a. ³⁰ Aya'da Jerusalén jak huae'eri on'peedeпо, on'diayonpo, on'huaketonyakpo on'kupopakpo. Pablotaj on'toeпо Diosen jak kurute on'torokonpo. Diosen huamanmadika' jak idada o'nokhuikuy. ³¹ Kenoka' Pablotaj e'arakta' on'pakpo, aya'da jak huae'eri 'utta'da on'maboya'. Kenda Roma sorotataj huairi o'matipeundepo, ³² idada sorotataj sorotataj huairiere ogkupopakonpo aratbut egkupopakyo on'baketonyakuy. Aratbuta huairitaj sorotatare on'batiahuaydepo Pablotaj e'tuktukada on'batikon'uy. ³³ Sorotataj huairia Pablotaj ibodteda o'huatiakdeпо o'toeato'po, “Botta' sirobia yan'tinuku',” o'mana'po, Kenta' o'mana'po: “¿Be'a ya'e'?” “¿Kate yaka'?” o'mana'nig'a. ³⁴ Huairitaj peehue'ada huakka'da nogda nogda huadik on'mana'po huairia nopogkahue' o'epo kenigda o'mana'uy. “Oro'en jakyo yan'tohua.” O'mana'uy. ³⁵ Sorotataen jak huabeuikyo e'gede'te aratbuta Pablotaj dakhuea'da egkata' on'paknok sorotataj Pablotaj kutayo huabagkutope'te baktohua'dik o'ny. ³⁶ Kenpa'ti —Yanarak ke'na kabueye'. —Huakka'ada ta'poyen o'dadyakuy.

**Huakka' aratbuttaj Pabloa
huata' o'mantia'pak'uyate.**

³⁷ Huakpayo huakuda'dikte ee'te huairitaj Pabloa ona'po: “¿Menpa' on'ere batia'pakdik ijje'?” Pabloa ona'uy.

—¿Griegoen hua'ate menpa' i'no_po_e? ³⁸A'nenda Egipto_yo hua_e'eri huabokerek Roma huairitaj e'enta' o'pakpo kente aratbut ehue' e'ika'yo cuatro mil huabarakeri o'batohua'uyate. ¿Ke'na ehue' i'e'? —Sorotataj huairia Pablotaj ona'uy.

³⁹—Do judío aratbut ij_jey. Cilicia huadaribaya' huaboro'mon Tarso huakka' jak hua_e'eri ij_jey. Aratbuttaj e'mana'ta' ijpaki. —Pabloa ona'uy.

⁴⁰“Mana'dik i'ene.” Sorotataj huairia ona'nok Pablo huabehuikte o'bopo, o'manigba'tepo. Ken soata' e'ne'te en'batikde'te kenomeyen hua'a hebreo hua'a o'mana'po:

22 ¹—Kenda ijkadhua_huikamey o'nontia'pakapone. Daka' men'pe_e', egomey pogomey. —Pabloa huaboa'da o'mana'denok ²hebreo hua'a kenomeyen hua'ate Pabloa o'mana'nok aratbut on'pe_edepo nogitinateda soata'da o'nenok,

³—Judío aratbut ij_jey. Cilicia huadaribayo Tarso huakka' jakyo ijsi'po_e'uy. Iyo Jerusalényo ijkerekuy. Huamanmadika'eri Gamaliela me'nonmadika'onhua'ika'uyne. Aya'da adhuea'pane'en e'mana' ogkika'nok daka'da yoknopoika'uy. Kenpa'ti Diosen e'kata' ijeretpakpo ijkika'uy konig opud oy bo'kika'nig. ⁴A'nen Cristoen huaknopo_e'eritaj ijbaukikamey. E'barakta' ijpakpo, ijbapo ijbakudikamey. Huabokerektaj ettone'tabeta' ijkika'uy. ⁵Sacerdote huairi kenpa'ti aya'ada huatone' huairi huakupopakeria do'taj mentiahuayika'uyne konigti onbatia'pakdik mo'ene. Kenpa'ti Damasco huakka' jakyo judío huama'buytaj kan'batotiake'po men'nigmadoya'uy. Ken beroba' do'taj men'yokuyne. Kenda ijtohua'uy. Ayo Cristoen huaknopo_e'eritaj a'baukya'po ijhua'uy. Jerusalényo a'batotiakya'po

kan'mabitbite'po kan'bakude'po ijhua'uy.

**Konig Jesús Huairitaj
ijnopo'korea'uy, Pabloa
o'batia'pakuy.**

(Hch. 9.1-19; 26.12-18)

⁶Ken dagte ijhua'po Damasco huakka' jakyo meyhue'da e'ede'te tokhuad e'huadte idada kurudya' huakjeytone' do'taj be'tita'tenok ⁷sorokte ijhu_ekon'uy. “¿Mena'po diga' megka'ne, Saulo?” Ijpe_e'uy. ⁸“¿Be'a i'e, Huairi?” Yona'uy. “Jesús Nazareteri ij_jey. Kentaj diga' igka'ne.” Jesús Huairia mena'uyne. ⁹Kenomey doere on'hua'uy_{nig}'a huakjey on'tiahuaypo on'me'pukonpo Jesústaj 'uruda pe_ehue' o'ne'uy. ¹⁰“¿Kate ka'dik ij_jey, Huairi?” Yona'uy. “Yabo', Damascoyo yahua'. Keya' kenda ka'dik i'e_aponig noga mona'apone.” Jesús Huairia mena'uyne. ¹¹Huaboro' huakjeya bekpohuiukan'uy_{nok}. Kenomey doere on'hua'uy_{nig}'a do'taj men'ta'koypo men'tohua'uyne. Ken Damascoyo men'tokye'uy.

¹²Ken Damascoyo nogbokerektida o'epo huadik Ananías o'uy. Ke'na Apagba' Moisés e'madoya'ba' daka'da o'nigpeika'uyate. Aya'da judío Damasco hua_e'eria Ananías huadakda o'e on'huaa'ika'uyate. ¹³Ananías do'taj behuatiakuyate. “Huaboa'da ona'ti tiahuaydik yae'.” Mena'uyne. Kenpa' ena'te ona'ti huadakda ij_tiahuay'uy. Kentaj ij_tiahuay'uy. ¹⁴Kenpa' mena'po: “Oro'en Apag Dios a'ennada ontaj bektie'ea'uy. Konig Apag Diosa o'paknig kaknopo_e'po, Cristo kenpa'da huadk huakika'eritaj on be'tiahuay'epo kenpa'ti Jesús Huairitaj hua'ada me'pe_e'po Diosa oktie'ea'uyate. ¹⁵Nogbaya' nogbaya' aya'da i'tiahuaymetnig aya'da i'pe_emetnig i'batia'pakonhuahuika'apo,

Jesucristoen
i'manbatia'pakonhuahuika'apo. ¹⁶¿Oy
mena'po ijhue'da i'huad? Yabo'. Bautiza
yaka'. Jesucristotaj yaknopoe'po
e'tiona'pakte Diosa o'nen dakhuea'
e'ka'taj menopo'tihueke'apone.
Bekkahuea'apone," Ananías
mena'uyne.

**Konig nog aratbutyoda do'taj Diosa
me'ta'mona'uy. Pabla o'batia'pakuy.**

¹⁷Ken, Jerusaléno ij kumejdepo
Diosen jakyo ijtiona'pakpo konig
e'yorokpa' ijtiahuay'uy. ¹⁸Huairitaj
ijtiahuay'uy. Mename'ne: "Jerusaléna'
idada yabakhua' kenda do'taj
i'manbatia'paknig iyō aratbut e'peeta'
pakhue'da mo'eapone." ¹⁹"Aya'da
huaknopoe'erien huaitake' jakyo
ijbahuhua'uy. O'nen huaknopoe'eritaj
huabakuda' jakyo ijbathua'po,
ijmabitbitdepo ijbakuda'uy. In
aratbut kenda on'nopoe. ²⁰O'nen
huamanbatia'pakeri Esteban
kenoka' en'arakte do kenteda ijbopo
Estebantaj huaarakeri huadakda ogka'
ijnopoe'uy kenpa'ti huaarakerien
yudtaj ijmatatōepo ijje'uy." Jesús
Huairitaj yona'uy. ²¹"Judío ehue'taj nog
aratbutte o'ta'mona'apone. Yahua'ti."
Jesús Huairia mena'uyne. —Kenda
Pabla huakka' judío egkupopakte
o'mana'uy.

**Pablotaj sorotataj huairia
o'mektōe'uy.**

²²Kenda ea'te judío aratbuta
Pablotaj on'peenig'a huaboa'da 'utta'da
on'basagkia'uy.

—In huabokerek kabueye'.
Noikahue'dik ka'e. —'Uta'da
on'basagkia'uy.

²³Batikhue' on'basagkia'udhua'po
kenpa'ti on'huadiaypo yudtaj
o'nokhuinhuinpo sorokog' kurudyō
o'nene'po ²⁴"Sorotataen jakyo

yan'kuda'," kenpa'ti "mena'po judío
aratbut kentaj 'utta'da on'basagkia'enok
kenda e'nopoe'ta' ijpaki Pablotaj
yan'bitbit." Sorotataj huairia o'mana'uy.

²⁵A'bitbitya'po en'tinuku'ete,
—Roma huae'eritaj huairia Roma
gobiernoen aratbuttaj peehued e'eada
mabitbithue'dik o'e. Roma huadariyo
huae'eri ijje' do. —Ken capitántaj
Pabla ona'uy.

²⁶Kenda enade'te capitán sorotataj
huairitaj o'hua'po onato'po:
—Keyoj, katea' i'mana'. In
huabokerek Roma huadariyo huae'eri
o'e. —Capitána ona'uy.

²⁷Huairi Pablotaj o'huatiakonpo,
ona'po,
—¿Buttida Roma huadariyo huae'eri
ije? —Sorotataj huairia ona'nok,
—E'e. —Pabla ona'uy.

²⁸—Romayo huae'eri a'eya'po
huakka' huakupe ijbayokuy. —Huairia
ona'nok,
—Roma huadariyo donayo ijsi'poe'uy.
—Pabla ona'uy.

²⁹Kenomeya Pablotaj on'bitbitaynig
o'nokbahua'uy. Kenpa'ti huairia Pablo
Romayo huae'eri o'e on'nopoe'po
o'me'pukpo okhua'uy.

**Judío Sacerdote Huairitaj
kenpa'ti judío huairitone'taj
Pabla o'mana'uy.**

³⁰Eme'te kate Pabla yakame'te
judío huairia kenda kan'huae'po
sorotataj huairia e'nopoe'ta' o'pakpo
Pabloen sirobij e'tinuku' o'kujpo
kenpa'ti judío sacerdote huairitaj
kenpa'ti judío huairitone'taj
kagkupopake' o'bahua'po. Ken
on'kupopakdepo kenomey
egkupopakyo Pablotaj o'tohua'uy.

23 ¹Ken sacerdote huairitaj
kenpa'ti judío huairitone'
huairitaj Pabla o'batiahuaypo
o'mana'po:

—Huadakda ijikika'mey oyda kenpa'ti. Diostaj huadakda ijjepe durugnopoda ijikay. —Pabloa o'mana'uy.

²Pablo kenda ea'te, "Huakittata' yan'bogbas." Sacerdote Huairia Ananiasa o'mana'uy. Pablotaj meyhue'da huata'boeritaj e'mana'tada,

³—Diosa ontaj o'bogbasapo. On nama'da huanopoe'eri i'epo konig Moisesenba'te o'uyatenig do'taj pee'dik o'ene. On'nayo konig Moisesenba' o'mana'ika'nig kenda nigpee'ehue'ada do'taj yan'bogbas nama'da i'mana'ne. —Pabloa ona'nok.

⁴—Kenpa' Diosen Sacerdote Huairitaj dakhuea' ina'. —Kente meyhue'da huaboeria Pablotaj o'nona'nok.

⁵—Ke'na Sacerdote Huairi o'e nopoe'hue' ijjepe ijjay, egomey. Apagba'te oa'po, "Opuden huairitaj dakhuea' ahue'dik mo'ene." Apagba'a kenpa' oa'. —Pabloa o'mana'uy.

⁶⁻⁸Aratbut on'bueydepo ona'ti noyhuadhue' o'neapo kenpa'ti Diosen huata'moneri ehue' o'ne kenpa'ti nokiregpi' ehue' o'e. Kenda saduceo aratbut oda'ika'. Aratbut on'bueydepo ona'ti on'noyhuadapo, Diosen huata'moneri o'ne, kenpa'ti nokireg o'e. Kenda fariseomeynayo oda'ika'.

Sue'da huakka' judío huairitone' saduceo o'nuy. Nogomey sue'da huakka' judío huairitone' fariseo o'nuy. Pablo kenda o'nopondepo 'utta'da o'mana'po:

—Fariseo ijjej. Do'hued huabetkudakente fariseo o'ne. Aratbut on'bueyika'nig ona'ti on'noyhuadapo yoknopoika'nok iyoda opud huairia on'totiakne, do'hued egomey. —Pabloa o'mana'uy.

Kenda eade'te fariseo noyhuaddik o'ne oda'nok saduceoata noyhuadhue'dik o'ne oda'nok huayahuaya on'maboy'uy. Kenomeya huayahuaya kenda e'manpeeta' pakhue' o'nuy. ⁹Kena'po huayahuaya

'utta'da on'maboydepo sue'da Apagba' e'mana' huamanmadika'eri fariseo huaknopoe'eria on'mana'po:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'ika'. Kentaj nokiregapi' ya'batia'pakuyetpi' kentaj Diosen huata'moneria ya'batia'pakuyetpi'. Diostaj dakhuea' ogkahue' mo'ne. —Fariseo huaknopoe'eria on'mana'uy.

¹⁰Huiyoka'da huayahuaya on'maboynok Pablotaj dakhue'da yanogka'apet sorotataj huairia o'nonopno diga'da o'tome'pukpo, "Judío huairi nopoyo yanhua'. Pablotaj yan'torokpo sorotataen jakyo yan'tohua'." Sorotataj o'mata'mona'uy.

¹¹Eme'te esikde'te Pablotaj Jesús Huairi o'tibopo,

—Teyda yaika'po me'pukhue' yaika'. Iyo Jerusalényo do'taj 'uruu'da i'manbatia'pakme'ne huakka' jak Romayakon konigti manbatia'pakdik i'epone. —Jesús Huairia Pablotaj ona'uyate.

Pablotaj mon'arak. Sue'ada judío huayahuaya on'batia'pakuyate.

¹²Eme'te sue'ada judío aratbuta "Pablotaj mon'arak." Aya'ada on'nopoe'po oda'po:

—Pablotaj arakhued oro' bapehue'dik o'epone kenpa'ti mayhue'dikda o'epone. E'pe'nayo e'mai'nayo oro' dakhue'da mae'dik o'epone. Nogpa'dakon adhue'dik o'ene. —Aya'ada onpayo' oda'uyate.

¹³Ken konig Pablotaj o'arakapoy nogiti cuarenta e'pok huabokereka on'batia'pakuyate. ¹⁴Sacerdote huairitaj judío huate'ne huairitere on'bahuahua'po on'mana'po:

—Pablotaj arakhued oro' e'bapudhua'nayo oro'taj Diosa dakhue'da ogka'dik mo'ene, oro' aya'ada kenpa' oa'mey. ¹⁵Sorotataj huairite yan'mata'mona'. Pablotaj

nogiti e'peeta' o'paki. Eme'te oro'taj monigtotiak. Nama'da yanati'. Oro'nayo dagte en'totiatke iyo tiakhued dagta' a'arakya'po o'nige'apoy.

¹⁶Pablotaj on'arakapo judío huabokereka kenda Pabloen huatoa'yo o'mapepo Pablotaj a'batia'pakya'po sorotataen jakyo o'huahua'uyate. ¹⁷Pablo kenda o'pepo sorotataj Capitántaj ona'po:

—In huabotaj sorotataj huairite yatohua'. Huairitaj e'batia'pakta' o'pak. —Pabloa sorotataj capitántaj ona'uyate.

¹⁸Sorotataj capitána Pabloen huatoa'yotaj sorotataj huairite o'tohua'depo,

—In huabo ontaj ka'batia'pake'po sorotataj huairitaj yatohua'. Pabloa mena'ne. —Sorotataj capitána ona'uy.

¹⁹Sorotataj huairia huabotaj o'ta'koyonpo sue'da adyon o'tohua'depo,

—¿Katea' do'taj e'batia'pakta' i'pak? —Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

²⁰—Judío arabutua konigyo' on'pakpo, “Eme'te judío sacerdote huairitaj judío huatone' huairieretaj Pablotaj monigtotiak. Nogiti daka'da Pablotaj e'peeta' o'paki.” Nama'da ontaj mona'apone. ²¹Kenomeytaj manigpeehue' yae'. Cuarenta e'pok huabokereka o'nokmairegiregapo Pablotaj a'arakya'po on'nigeapo “Pablotaj arakhued oro' e'bape'nayo Diosa oro'taj dakhuea'da ogka'dik mo'ene.” Aya'ada kenpa' odame'te. Kenpa'ti oyeddapi' eme'tepi' ijta'mona'apoy o'na ea'te on'pepo ekpoe' mo'nigeapone. —Pabloen huatoa'yoa sorotataj huairitaj ona'nok.

²²“Do'taj kenda huaboda ona'nig be'tapi' manahue' yae'. Kenigda yahuati.” Sorotataj huairia Pabloen huatoa'yotaj ona'uyate.

**Gobierno huairi Félixte
Cesareayo sorotataj huairia
Pablotaj o'ta'mona'uyate.**

²³Ken huabo e'huade'te sorotataj huairi botta' capitántaj o'manokoypo.

E'tiakde'te, “Bisik nuevete Cesarea huakka' jakyo a'huaya'po doscientos sorotataj yan'kupopak. Kenpa'ti setenta sorotataj caballote huahua' yan'kupopak kenpa'ti doscientos sorotataj huabarak sirohui'dakbet yan'kupopak. ²⁴Kenpa'ti Pablo huahua'd caballo yan'nigtotiak. Gobierno huairi Félixte dakda yan'tohuati'. Daka' yan'tiokadhua'po yan'tohuati'.” Sorotataj capitántaj o'mana'uyate. ²⁵Sorotataere o'nigta'mona'po beroba' o'nigmadoya'po,

²⁶“Judea Gobierno huairi Félix huadakda i'ene. Saludos o'huaa'ne.

Do Claudio Lisias o'nigmadoya'ne. ²⁷Judío arabut in huabokerektaj on'ta'koypo a'arakya'po. Roma huape'eri o'e huaboa'da ijnopoedepo do'hued sorotataere ijbahua'po ijbaktiparatmey. ²⁸¿Kate Pabloa o'ka'?

¿Katea'ti yan'huapet? e'nope'ta' ijpakpo sacerdote huairitaj judío huatone' huairi egkupopakyo ijtohua'mey. ²⁹Judío arabut en beroba' e'mana'taj Pabloa dakhuea'da o'ka' on'huame'. Oro'en gobierno beroba' e'mana'taj dakhuea' kahue' o'енок arakhue'dik o'ne. Kenpa'ti huabakuda' jakyopi' kudahue'dik o'e. ³⁰Pablotaj mon'arak. Judío arabutua oda' huaboa'da ijmatipepo ontaj ijnigta'monay. Kenpa'ti Pablo dakhuea' o'ka'. Judío huairi kan'huaa'e'po nogok onte ijmata'mona'apoy katepi' Pabloa dakhuea' o'ka' ontaj huaa'dik ya'neapet. Kenpa'da ijjay.” Beroba'te sorotataj huairia o'nigmadoya'uyate.

³¹Ken sorotataj on'nigpepo Pablotaj on'toepo sikyo on'tohua'beduyate. Sikyo Antípatrisyo o'noky'euyate.

³²Eme'te sorotataj hua'ite huahua'eri jakyo on'kume'uyate. Sorotataj caballote huahua'eri Pabloere on'huayate. ³³Cesareayo o'nokyedepo gobierno huairitaj beroba' on'yokato'po

kenpa'ti sorotataj huairitaj Pablotaj on'yokuyate. ³⁴Beroba' huairia o'tiahuaydepo, "¿Meya' i'si'poe'po i'kerekuy?" Pablotaj ona'uy.

"Cilicia huag'eri ijjej." Pablo jenak huairia o'peedeipo, ³⁵Ona'po,

—On'tiakdepo Judfoa ontaj dakhuea' enhuaa'te ijmapeeapoy. —Gobierno huairia Pablotaj ona'uy. "Herodes huairien jakyo yan'tohua'. Keyo sorotataj kan'to'ej." O'mana'uyate.

**Pabloa Félix huairitaj kenda
ijkadhuahua'uy on'batia'pakuyate.**

24 ¹Ken cinco huame'noe e'pokde'te sacerdote huairi Ananíasere huatone' huairi kenpa'ti aratbuttaj huairitaj huamanigbatia'pakeri huadik Tértuloere Cesareayo o'nokyepo gobierno huairitaj on'huahua'uy. Pablo dakhuea'da o'kika' e'huua'ta' on'pakpo. ²Pablotaj en'totiakde'te Pabloa dakhuea'da o'kika' Tértuloa huaboa'da Félixtaj o'huua'po:

—Oro'omey daka' o'noikay, me'pukhue' o'epo o'noey. Huakka'da i'nopoepo 'urua'da i'manika'. Ontaj gobierno huairi dakiti o'ay. ³Kenda 'urua'da oro'taj o'nigkika'ne. Huadakda i'ene, Félix huairi. Nogitnada dakiti huairi. ⁴Sue'da e'batia'pakta' ijpaki. Daka' mepeeti'. ⁵Pablo dakhuea' huakka'eri o'e. Nogbayo nogbayo o'hua'epo judfo aratbuttaj o'bapoespakea'po nogpa'da o'manmadikika'nok nogded judfotaj o'maknopoea'. Kenpa'ti Jesús Nazareterien huaknopoe'eri huairi o'e. ⁶Diosen jakyo nog aratbuttada e'batokudta' o'pakpo, Diosen huamanmadika' jaktaj dakhuea'da konig tahuirigda e'kata' o'pakme'te. Konigepo oro'a Pablotaj o'toemey. Konig Moisésenba' o'ika'nigda menpa' dakhuea' yakiketpi' e'nopo'e'ta' o'pakpo

o'toem'e'nig'a ⁷sorotataj huairi Lisias o'kudonpo huiyokda o'epo bokayonpo boktohuame'ne. ⁸"Pablo dakhuea' o'ka' huaa'eri Félixte yanhuati'." Lisiasa moname'ne. O'nadakon Pablotaj yabatia'pak. Ke'na dakhuea' o'ka' buttida on'batia'pak i'nopoapone. —Kenpa' Tértuloa Félixtaj ona'uy.

⁹Nog judfo huairi kenteda on'maepo, "Aya'da Tértulo oa'nig buttida oa'." O'nona'uy. ¹⁰Pablotaj yabatia'paka' huairia ba'ba' o'nenok,

—Kenda ijkikame'nig durugteda ontaj ijbattia'pakapoy. Indaribayo aratbuttaj huairi i'unhuahuika'nok.

¹¹O'nada yamana'. Jerusalényo yokyeme'nig doce días be'tipokdene. Diostaj 'urua'da akaya'po ijhua'mey.

¹²Diosen jakya' huaitake' jakya' kenpa'ti nogya' nogya' e'maboyte be'api' huahuayhue' me'nikame'ne. Huakka' aratbuttaj dakhue' e'bahuaa'te be'api' tiahuyhue' me'nikame'ne.

¹³Huadakda ijkika'nok dakhuea' o'ka' be'api' huahue'dik me'nene.

¹⁴Diostaj ijnigpeikay. Diostaj oro'en huapane'kudak on'nigpeika'uyate. Diostaj huanimanopo'yarea' huaboda e'manmadika' ijnigpeikay. Kenpa'ti Diosenba' Moisésa o'madoya'uyate kenpa'ti Diosen huamanbatia'pakeriba' yoknopoeipo ijnigpeikay. ¹⁵Aya'ada onte'ti on'noeapo. Aya' huadak huaka'eria kenpa'ti dakhuea' huaka'eria on'noyhuadpo onte'ti on'noika'apo. Kenda yoknopoiikay konigti judfo huairia kenda on'nopoika'. ¹⁶Konigepo huadakda e'kika'ta' huanopoya' ijjeretpakpo ijkikay. Dioserea huabokereka kenda tiahuydik me'nika'ne.

¹⁷Nogbayo nogbayo nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huakka' huabayok ijhua'eonhuahuika'depo huaboa'da ona'ti do'huedbayo ijkumejdepoy pai'da huama'buytaj nog

huaknopoe'eri nog huaknopoe'eri
huama'buyen huakupe a'bayokya'po
kenpa'ti Diostaj a'yokya'po ijkumejmei.

¹⁸Kenda e'kade'te sue'ada judío
aratbut Asiabaya' Diosen jakyo do'taj
menhuahuayme'ne. Dakhuea' e'ka'
e'nighuedade'te Diostaj konig oveja
'uhua e'arakde' menhuahuayme'ne.
Huakka' aratbut kupopakhue' ee'te
kenpa'ti be'api' dakhuea' oka' huaahue'
ene'tada. ¹⁹Ke'na Diosen jakyo, do'taj
men'huahuayme'ne dakhuea' do'taj
e'batia'pakta' e'paknayo iyo kan'tiake'
iya' gobierno huairitaj kan'batia'pake'.
²⁰Kenomey tiakhue' ee'nayo judío
huairitone' ogkupopakya' do ee'teda
nama'da do e'ika'nayo ontada
mone'. ²¹“Aratbut e'bueyada ona'ti
on'noyhuadapo yoknopoi'ka'nok iyoda
opud huairia on'totiakne.” Kenyo'da
huairitone'taj 'utta'da ijmana'mey.

—Pabloa Félixtaj ona'uy.

²²Kenda o'peedepo Félix
kenda Jesúsen huanigpeika'eria
o'noknopoi'ka'nigtaj huadakda
o'nopoe'po nogda Pablotaj e'kata'
pakhue' o'epo,

—Lisias sorotataj huairi o'tiakdepo
nogiti menbatia'pakapone. Pablotaj
nogiti yoknokotapoy. —Félix
o'mana'uyate.

²³“Pablotaj jakyo yatoe'
orokhue'dikda yatoe'. Tinukuhue'
yae'. Jakya' katapi' e'kata' o'pakpo
ka'dik ka'e kenpa'ti ke'nen huadi'a
on'pakpo ta'huade'dik ka'ne' kenpa'ti
aypo bayokika'dik ka'ne'.” Capitántaj
ona'uyate Félix huairia.

²⁴Sue'da huame'noe e'pokde'te
Cesarea huakka' jakyo onte'ti
Félix huairi okye'uyate huatoe'ere.
Huatoe' o'dikka' Drusila. Drusila
judío aratbut o'uy. “Jesucristotaj
menbatia'pake' Pablotaj monigtotiak.”
Félix o'mana'uyate. ²⁵Aratbut
huadaknopo'da o'nepo Diosenyo'da

kika'dik o'ne. Huaso'a katapi'
o'pakika' kahue' yanika'. Kene'huaya'
huame'noete oknopoe'hue' huae'eritaj
dakhuea' ogkika'uynok Diosa castiga
o'magka'apo. Kenda Félix o'peepo
o'me'pukudpo,

—Oyeda kenpa'da ijpeedey. Yahuati'.
Nogok katapi' kahue' e'huae'oka'
o'nokoypo on'taj o'peeapone. —Félix
ona'uyate.

²⁶Kenpa'ti e'oroka'huayak
huakupe huaoroka' Pabloa beyokapet
Félix o'nopoe'po nogok nogok
a'batia'pakya'po Pablotaj o'nokoyika'uy.
²⁷Ken konig o'adhua'huika'po botta'
huabayok o'pokpo Félix kenpa'da
o'orokuyate. Porcio Festo huabo
gobierno huairi o'uyate. Félix judío
huairitaj huadi'da ee'ta' o'pakpo konig
jakyo Pablotaj orokahuedada Félix
okhua'uyate.

Huairi Porcio Festoa Pablotaj o'boa'uyate.

25 ¹Cesareayokon gobierno huairi
a'eya'po Festo okye'uyate.
Bapa' huame'noe o'undepo Jerusalényo
o'hua'uyate. ²Jerusalényo sacerdote
huairiere judío huairiere Festotaj:
“Pablo dakhuea' o'kika'uyate,” nama'da
o'nona'po. ³Dagta' Pablotaj mon'arak.
Huakkuruda judío huairi soatayo'
on'batia'pakdepo, “Oro' o'paknok
Cesarea huakka' jakya' yata'mona'. Iyo
Jerusalényo Pablotaj mo'nigtotiake'.”
Festotaj judío huairia o'nona'nig'a.

⁴“Keje'.” Festoa o'mana'po,
—Pablotaj Cesareayo ijtoey a'ti ayo
ijhua'apoy. ⁵Opuden huairi Cesareayo
doere hua'dik mo'ene. Pablo dakhuea'
eka'nayo aya' huaa'dik mo'eapone.
—Festoa judío aratbuttaj o'mana'uyate.

⁶Jerusalényo ocho diezpi'
huame'noe Festo o'edepo ona'ti
Cesareayo o'kume'uyate. Eme'te
kente egkupopakte gobierno huairi

apon huahuadte o'huadpo, "Pablotaj yan'totiak." O'mana'uyate. ⁷Pablo e'kudde'te judío huairi Jerusalénya' on'tiakdepo Pablotaj on'huahua'po, Pablo nogda nogda dakhuea' o'ka'uyate nama'da on'huaa'nig'a buttida huaahue' o'ne huairi o'nopo'e'uyate.

⁸—Dakhuea' kahue' ijje'uy. Judíoen e'mana' e'madoya'taj dakhuea' kahue' ijje'uy. Diosen jaktaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenpa'ti Roma gobierno huakhuairitaj dakhuea' kahue' ijje'uy. —Pabloa ona'uyate.

⁹Festo huadakda o'e. Judíomeya e'huaa'ta' o'pakpo,

—¿Ontaj daka'da me'tipe'e'po menpa' Jerusalényo e'hua'ta' i'pak? —Festoa Pablotaj ona'uy.

¹⁰—Roma huakhuairien huairitaj ijtibopo iyo kenda menhuaa'nig pee'dik o'ene. Judíomeytaj dakhuea' kahue' ijje'uy. Sigpi' dakhuea' kahue' ijje'uy. Kenda daka' i'nopo'e. ¹¹Doa dakhuea' eka'nayo bueydik ijje'ayetnig'a, kenda judío menhuaa'ne buttida ehue' ee'nayo be'api' kenomeytaj bayokhue'dik me'nene. Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'eapone. —Pabloa Festotaj ona'uyate.

¹²Festoen huanopo'e'eritaj Festoa o'batia'pakdepo,

—Roma huakhuairi do'taj pee'dik me'eapone, ia'nok kentaj i'hua'apo. —Festoa Pablotaj ona'uyate.

**Agripa nog gobierno huairitaj
Pabloa o'tibo'uyate.**

¹³Nogok sue'da huame'noe gobierno huairi Agripaen huaidpo Berenice Agripaere Festotaj a'batia'pakya'po Cesareayo on'hua'uyate. ¹⁴Sue'da huakka' huame'noe kenteda o'nunhua'nok Pablotaj Festoa o'tia'pakpo:

—Pablo huabakuda' jakyo Félix huairia okhuame'. Pablo iyoda o'e.

¹⁵Jerusalényo do Festo ijjedenek, "Pablo dakhuea' o'kadhuahua'uyate. Kentaj kadarake." Judío sacerdote huairi judío huatone' huairierea do'taj moname'ne. ¹⁶"Be'api' Roma gobierno huairi ida arakhue'dik o'ne. Dakhuea' o'ka' huaso'teda huaa'dik yane'. Ke'na huaso'teda kenda kahue' ijjemey a'dik o'e. Kenda huakkuruda gobierno huairia daka' pee'dik o'e." Judío huairitaj ijmana'mey. ¹⁷Kena'po judío huairi iyo en'tiakde'te ida eme'te gobierno jakte enkupopakte ijhuadpo huairien apon huahuadte ijhuadmey. "Pablotaj yan'totiak." Ijmana'mey. ¹⁸O'tiakdenok Pablo dakhuea'da o'kadhuahuame'te judío huairia yanhuua'apetpi' ijnopo'epi' kenda huaahue' o'neme'. ¹⁹"Konig oro'en adhuae'pane' on'kika'uyatenig Pablo kikahue' o'uyate. Nogpa'da o'kika'uyate. Kenpa'ti Jesús o'buey'uyate onte'ti o'noe'uy. Pabloa o'manmadika'onhuahuika'uyate." Judío huairia me'noname'ne. ²⁰Pablotaj kate ijka'apet nopoehue' ijje'po, "¿Judío huairia ontaj dakhuea' bo'huaa'nok do gobierno huairia onta' me'tipe'e'po menpa' Jerusalényo e'huata' i'pak?" Pablotaj yona'mey. ²¹"Roma huakhuairi Augustote kahue'po ke'na men'pee'." Pabloa mename'ne. Kena'po Pablotaj ijto'epo nogok Roma huakhuairitaj ta'mona'dik ijje'po ijta'mona'apoy. —Festo huairia Agripataj ona'uy.

²²—Do kenpa'ti Pablotaj e'peeta' ijipaki. —Agripa Festotaj ona'uy.

—Eme'te i'pee'apo. —Festoa ona'uy.

²³Eme'te huairi Agripa Bereniceere 'urua'da yudtaj huairied yudtaj on'otpo enkupopakyo on'kudnok 'urua'da on'bae'uy kenpa'ti on'kudpo sue'da huakka' sorotataj huairi kenpa'ti Cesarea jak huairiere on'kudpo. On'kuddepo, "Pablotaj yan'tokud." Festoa o'mana'uy. ²⁴En'tokudde'te Festoa Agripaomeytaj o'mana'po:

—In huabokerektaj yan'tiahuay', Agripaomey. Huakka' judío aratbut kentaj dakhuea'ada on'huaa'po iyo Cesareayo kenpa'ti Jerusalényo "Kabueye" mona'ika'nig'a. ²⁵Kenda Pabla o'ka'uyate dakhue' ehue' o'énok arakhue'dik mo'et ijnopoe'po, "Roma huakhuairite e'huata' ijpaki." Pabla oa'nok kente ijta'mona'apoy. ²⁶Roma huakhuairitaj beroba' e'ta'mona'ta' ijpaknig'a katepi' e'timadoya' nopoe'ehue' ijje'po opudtaj ijtotiaki kenpa'ti huairi Agripa ontaj ijtotiaki. Kentaj yan'batia'pakpo kenpa'ti yan'pee'. Kenda Pabla dakhuea' yakuyetpi' a'ta'monaya'po timadoya'dik ijje'apoy. ²⁷Roma huairite Pablotaj e'ta'mona'te dakhue' ya'kiketnig beroba'te ta'monahue' ee'nayo dakhue'da e'dik o'e ijnopoe'y. —Festoa Agripaomeytaj o'mana'uyate.

Pabla huairi Agripataj kenda o'kika'uyate on'batia'pakuyate.

26 ¹—Kenda i'kiketnig e'batia'pakta' e'paknayo mona'. —Huairi Agripa Pablotaj ona'uyate.

Pablo huairi Agripataj o'manigba'tepo,

²—Dakhuea' o'kadhuahua'uy Judíomeya men'huaa'nok ontaj, huairi Agripa, durugda o'nonbatia'pakapone.

³Kenda judío aratbut o'noknopoe'po on'kika'. Kenpa'ti kenda kenomeya on'batia'pakika'nig o'na huadakda i'nopoenok do'taj daka' men'pee'.

Pabla Cristotaj nopo'koreahued o'epo kenda konig o'kika'uyatenig on'batia'pakuy.

⁴Huakka' jak kente ijsi'poe'uy aya'da ijkika'uynig kenpa'ti Jerusalényo isi'poted aya'da ijkika'uynig aya'da judío aratbuta on'nopoe'. ⁵Huasi'poted fariseoen huaknopoe'eri ijjunhuahuika'uy.

Judío aratbut fariseonayo Apagba' e'mana' on'deretpakpo ogkika'. Kenda judío on'nopoe' kenpa'ti ea'ta' e'paknayo a'dik mo'ene. ⁶“Aratbut e'bueytaj onte'ti ijmanoyhuada'apoy.” Oro'en adhuea'pane'taj Apag Diosa o'mana'uyate. Kenda yoknopoenok gobierno huairia do'taj kan'pee'po men'totiakne. ⁷Oro'en Israel doce onaratbutyo' kenda o'noknopoe'. Aratbut e'bueytaj onte'ti Diosa o'manoyhuada'apo. Kenda oro' judío o'nopoe' kena'po huame'noe kenpa'ti sikyo Diosen ogkika'po. Kenda do'huakon yoknopoenok sue'da judío aratbuta dakhuea'da Pablo o'kika' nama'da men'huaa'po, huairi Agripa. ⁸¿E'bueytada Diosa noyhuada'dik o'e mena'po opudomeya oknopoe'ehue'dik mo'e?

Konig Pabla a'nenda Cristoen huaknopoe'eritaj o'magkika'uyate.

⁹Jesús Nazareteritaj

huaknopoe'eritaj a'nenda dakhuea'da magkika'dik ijje'y ijnopoe'depo

¹⁰Jerusalénya' ijkika'uy. Judío sacerdote huairia kenda huaka' o'madoya'po be'yoknok huabakuda' jakyo huakka'tada ijbakudika'uy.

Jesústaj huaknopoe'eritaj ijbakudika'uy. Kenoka' en'barakde'te 'urua'da ogka' do kenpa'ti ijnopoe'ika'uy.

¹¹Jesucristotaj kanoknopoe'batike'po huakka' kenomeytaj ijmanibititika'uy. Nogda nogda judíoen huaitake' jakya' ijmanibititika'uy. Huakka' ijbahuadiaypo nog aratbuten jakyo a'mabitbitya'po ijbahuahuika'uy.

Pablo Cristotaj o'no'po'korea'uyatenigkon o'manbatia'pakuy.

(Hch. 9.1-19; 22.6-16)

¹²Kena'po huaknopoe'eritaj bakuda'dik beroba' judío sacerdote

huairia bo'yokuynok Damasco huakka' jakyo ijhua'depo. ¹³Dagte e'hua'ete, huairi Agripa, tokhuad e'huadte niokpo huaboro'mon huakjey kurudya' do'taj be'tita'tepo. Kenpa'ti doere nogomeytaere bo'tita'tepo. ¹⁴Ken oro' aya'da sorokte okmahue'kuy. Hebreoen hua'ate ijpeepo, "¿Do'hued aratbuttaj mena'po i'magka', Saulo? O'na huata'da dakhuea' igka'ne. Diga'da igka'ne." Kenpa' ijpee'uy. ¹⁵"¿Be'a i'e, Huairi?" Yona'uy. "Jesús ijje'y. Do'taj digda megka'ne. ¹⁶Yabo', o'na do'hued kakike'po o'tiahuayea'ne kenpa'ti onte'ti do'taj i'tiahuayaponigkon kenda yamanbatia'pakika'. ¹⁷Ontaj judío aratbut nog aratbutkon egkataj o'tioka'apone kenpa'ti nog aratbutte o'ta'mona'ne. ¹⁸Kenomeya do'taj konig okpohue'a kanoknopenke'po, dakhuea' e'kika'ada kan'nopo'kore'po konig Diosen huakjeyyo kan'hua'epo, onte'ti toto'taj nigpee'hue' ka'nike'po, Diostaj kan'nigpeike'po, do'takon kanoknopoe'po, Diosa dakhuea' e'ka' o'bakkahuea'po kenpa'ti Diosen 'uru aratbutere Diosere kan'noeonhuahuike'po kenomeyte o'ta'mona'ne." Jesúsa kurudya' mena'uyne.

**Kenda Pabloa o'tiahuay'uy
ni'gpeike'po.**

¹⁹Ken konig Jesúsa mena'uyne ijpee'uy huaboada' ijikika'uy, huairi Agripa. ²⁰Huakkuruda Damasco huakka' jak huae'eritaj ijmanmadika'po nogok Jerusalén huae'eritakon kenpa'ti aya' Judea huadaribayo kenpa'ti nog aratbuttaj ijmanmadika'po, Diostaj yan'nopo'korea' onte'ti dakhuea' kahue' yane' onte'ti huadakda yag'kika'. Huadakda boka'nok aratbut opudtaj on'tiahuaypo on'nopo'korea'de on'nopoeapo. Ken konig ijmanmadikika'uy. ²¹Kena'po Diosen

jakyo judío aratbuta men'toe'uyne kenpa'ti do'taj e'arakta' men'pakpo. ²²Diosanayo do'taj mentihuapoknok oyda kenpa'ti daka'da ijmanmadikikay aya'tada huairitaj pai'da aratbuttabeta'. Kenpa'da kenda o'eapo Moisés kudak Diosen huamanbatia'pakeriere on'timadoya'uyate kenda ijmanmadika'ikay. ²³Cristo pai'da nopoe'dik o'eapo kenpa'ti nogok bueydik o'eapo kenpa'ti huakkuruda Diosa e'bueytada o'noyhuada'apo. O'noyhuaddepo, oro'en judío aratbuttaj nog aratbuttaere Diosa o'manopo'tihueke'apo kenpa'ti onte'ti kurudyo o'manoeanhuahuika'apo, kenda Cristo o'manbatia'pakapo. Kenda Moisésere Apagba' huamanbatia'pakeria on'timadoya'uyate. Kenda ijmanmadika'onhuahua'uy. —Pabloa huairi Agripaomeytaj o'mana'uy.

**Jesucristotaj oknopoe'dik
yae' huairi Agripa. Pabloa
o'pakpo ona'uyate.**

²⁴Pablo huata'da e'tia'pakte Festoa o'okoypo:
—Konig huaseg i'epo nama'da ia', Pablo. Huakka'da i'madoya'ika'uyatepo nama'da ia'. —Festoa 'utta'da ona'uy.
²⁵—Huasegda ehue'ada nama'da ahue' ijje'y, 'uru huairi Festo. Huadakda ijmanay. Buttida ijmanay. ²⁶Agripa huairi iyo o'e. Aya'da ijmanbatia'paknig ke'na huadakda o'nopoe. Kentaj daka'da ijmanbatia'pakpo me'pukhue' ijje'po ijmanbatia'paknok iregireg kahue'ada kena'po huairi Agripa aya'da o'nopoe daka' ijnopoe'y.
²⁷¿Kenda Diosen huamanbatia'pakeria on'mana'uyate menpa' i'nopoe, Agripa huairi? O'nopoe ijnopoe'y. —Pabloa o'mana'uyate.
²⁸—'Urua'da enapi' oknopoe'hued ijje'y. —Agripa Pablotaj ona'nok.

²⁹—Idamonpi' konig Cristotaj yoknopoika'nig o'nakon kenpa'ti nogomey men'peenig yanoknopoika' huabakudá' jakyo ehue'ada. —Pabloa o'mana'uy.

³⁰Pablo kenda e'manade'te Agripa huairi, Festoere Bereniceere kenpa'ti aya'da kente on'bahuadpo on'bopo ³¹nogyon o'nokbahua'uyate. A'batia'pakya'po o'nokbahua'uyate. Huayahuaya on'batia'pakpo:

—In huabokerek dakhuea' kahue' o'e'uy, bueyahue'dik o'ene. Kenpa'ti kudahue'dik o'ene. —On'batia'pakuy.

³²—“Roma huairia do'taj me'pee'po ijhua'apoy.” Pabloa ahue' e'eme'nayo kenpa'da oroka'dik ijjeayyet. —Agripa Festotaj ona'uy.

Romayo Pablotalaj o'ta'mona'uy.

27 ¹Italia huadaribayo do Lucastaj Pabloteere nogomeyeretaj oy mon'mata'mona' huabo'a'da on'nope'depo sorotataj huairitaj oro'taj bo'yokuyne. Sorotataj huairien huadik Julio. Kenomey sorotataj Augusto sorotataj o'nuy. ²Huaboro' kusi'pe o'epo huakka' jak Adramitio huae'ried o'uyate. Huahua'diktada ee'te o'tiakatodepo o'kuduy. Oro' Aristarcoere o'kuddepo o'hua'uy. Aristarco Tesalónica huakka' jakyo huae'eri o'uy. Tesalónica Macedoniabay o'e. Asia huadaribayo hua'dik o'uy. ³Eme'te huakka' jak Sidón huaboro' e'pogte o'betuy. Pablotalaj huadi'da Julioa o'enok Pablo huadi'enbayo Pablo huahua'dik o'uy. Pablotalaj katepi' o'paknok aratbuta yokdik o'ne'uy. ⁴Nogok Sidónya' o'hua'uy kusi'petone'te o'hua'uy. Bapoka bo'huatiakpo Chipre huagkuta'mej ope'topen okpokuy. ⁵Huadariba Cilicia kenpa'ti Pamfilia o'pokonhua'po, Mira huakka' jakyo o'tiakuy. Mira Liciabay o'e. Mirayo o'betuy.

⁶Ayo sorotataj huairia nog kusi'petone' o'huahuay'uy. Ken Alejandría kusi'pe Italia huadaribayo o'hua'apopo. Italia huadaribayo a'huaya'po ken kusi'peyo oro'taj bo'kuda'uy. ⁷Sue'da huame'noe ijhue'da o'hua'uy. Ida huahue'dikda nogok Gnido huakka' jak o'pokuy. Huakka' o'bapoknok konig o'huatiaknok nogyon okhua'dik o'epo Creta huagkuta'mej huadariba adpen o'hua'po Salmón huakka' jak o'pokuy. ⁸Creta huagkuta'mejte kusi'peyo o'hua'po, huakka' o'bapoknok daka'da o'hua'po kente o'dikkika' Buenos Puertos o'betuy. Huakka' jak Lasea ibodte o'uy.

⁹E'hua'onhuahuade'te huakka' huame'noe e'pokonhuade'te kenme'noe judío aratbut bapueh'e'dik fiesta ogkika' e'pokde'te kenok e'pogte diga'da bapokdik o'enok kusi'petone'te huiyokda o'e. Ta'kotdik o'e. Pabloa o'nopoepo 'uruda o'manopoe'apo:

¹⁰—Oro' e'pogte o'hua'po dakhue'da o'epo ijnopoe'uy huairi. Kusi'pe ehue' o'epo, kenda kusi'peyo o'batohua'nig ehue'da o'epo. Kenpa'ti oro' ta'kotdik o'epoy. —Pabloa sorotataj huairitaj ona'uynig'a.

¹¹Sorotataj huairia kusi'petone' huatae'eritanayo o'nigpee'uy. Kenpa'ti kusi'pe huatohua' huairitaj o'nigpee'uy Pablotalaj sigpi' peehue' o'nuy.

¹²Kenpa'ti huahujok kusi'pe kente huabeta' dakhue'da o'uy. Hua'dik ee'nayo Fenice huakka' jak Creta huadariyo e'pogte kente sue'da bapoka o'enok Feniceyo huakka'ada e'hua'ta' on'pakuy.

E'pogte diga'nanada o'babokonhuahua'uy.

¹³Ken e'pogya' daka'da o'babokpo ona'ti hua'dik o'ene on'nope'uy. Ken o'hua'po meyhue'da Creta huagkuta'mejyo o'hua'uy. ¹⁴Ijhuiti ehue'

e'pogte e'hua'te huiyokda o'bapokuy. Diga'da o'bapokuy. Ken bapokataj on'dikka'uy Nordeste. Huagkuta'mejyan' o'tiakuy. ¹⁵Oro'taj teyda monbapoknok e'bapokte huahue'dik o'epo ogkumeonnok bapokada oro'taj montohua'uy. ¹⁶Huagkuta'mej Clauda adpente e'pokonde'te bapoka sue'pi' o'batikuy. Kusi'pesi'po e'tohuika' diga'da on'baa'po hue'e'yya' on'behuika'po huaboro' kusi'peyo on'hueda'uy. ¹⁷On'behuika'depo e'bijtone' kusi'petone'taj on'tihuiyigepo teyya'da ogka'uy. Kuhuadte e'pog burujda o'ika' kentaj o'dikkika' Sirte. Kusi'petone' kuhuadte o'beta'apo on'mame'pukpo cuperinatone' hueypate e'betika' bapoka' kusi'pe huatohua' on'huaraka'uy. Kenpa'da bapoka kusi'pe o'tohua'uyate. ¹⁸Eme'te bapoka sue'pi' batikhue' o'enok teyda o'bapokpo kenda kusi'petone' o'tohua'nok katepi' huaboa'da e'pogyo on'maenapo, ¹⁹adme'ta' kusi'petone'en kuperina e'bijtone'ere nogda nogda e'pogyo o'maena'uy, oro'en huaba'a o'maenapo. ²⁰Huakka' huame'noe niokpo kenpa'ti siokpo tiahuayhue'da kenpa'ti diga'da o'bapoknok oro' aya'da o'bata'kotapoy o'nopo'e'uy.

²¹Huakka'da huame'noe bapehue' o'enok Pabla o'bopo, o'mana'po:
—¿Mena'po do'taj nigpeehue' mo'eme'? ¿Mena'po Creta huakka' jakya' bo'tiakme'? Nama'da o'orokme'ne. Oro' 'ikken Creta orokhue' ee'nayo oro'taj keypada ehue' o'eynig'a kenpa'ti aya'da o'maena'nig maenahue' o'eyaynetnig'a. ²²Oynayo me'pukhue' mo'ene. Kusi'petone'nayo ehue'da o'eaponig'a opudanayo sigpi' bueyhue' mo'epone. ²³Do Diosensi'po ijjejo Diosen ijkikay. Bisik Diosen huata'moneri do'te o'tiakpo, ²⁴“Me'pukhue', Pablo. Roma huairitaj hua'dik i'e kenpa'ti tibo'dik

i'e. Ontaj Diosa daka'da bo'tioka'nok aya'da in kusi'peyo onere o'nenig mabueyhue' o'neapo.” Diosen huata'moneria mename'ne. ²⁵Kena'po yan'manopo'noey'. Dios buttida oa', daka'da ijnopoe'po. Kenda oa'nig kenda o'epo. ²⁶Huagkuta'mejyo bapoka bo'tohua'apo kusi'pe o'betpo o'sakapo. —Pabla o'mana'uy.

²⁷Botta' semana oro' e'pogte o'hua'po Adria e'pogte o'hua'po bapoka nogyon nogyon oro'taj mon'tohua'uy. Nopote sikyo kusi'pe huatohua'eria huadari akta'bogpe meyhue'da o'ede on'nopo'e'uy. ²⁸E'pog odda huanigdikaj on'nigdika'depo treinta y seis metros odda o'uy. Nog adyon onte'ti on'nigdikapo veintisiete metros odda o'uy. ²⁹Sipana'tone'a e'pogy'a kusi'petone' ya'sakapet on'nopo'e'po 'uru siro kusi'pe huabeta' e'bijtone' e'tinuku'tada huata'pakta' e'pogyo on'maena'uy. Huata'pakte on'tinukuppo on'maena'uy. Botta' botta' on'maena'po onmame'pukpo eme' o'nonmabo'uy. ³⁰Kenoka' mehued o'epo kusi'pe huatohua'eria kusi'pesi'pote e'monta' on'pakpo huaboa'da kusi'pesi'po on'huaraka'po konig kusi'pe huo'ojpate siro kusi'pe huabeta' e'enapa' nama' ogka'po.

³¹—Kusi'pe huatohua'eri kusi'petone'yoda ehue' ee'nayo e'huepa' menpa' ehue'dik mo'ene. —Pabla sorotataj huairitaj sorotataretaj o'mana'uy.

³²Ken sorotataj kusi'pesi'po huato'e'bij o'nokte'gpo kusi'pesi'po o'kotnok o'tohua'uy.

³³Sikyoedda aya'da bape'dik mo'ene. Pabla o'mana'po:

—Botta' semana mo'eonhuahua'po bapehue' kenpa'ti tayhue' mo'eonhuahua'po. ³⁴Sue'pi' yan'bape' o'nona'ne. Huagkuta'mejyo madopi'dik mo'ene nogtatipi' dakhuea' ogkahue'

mo'ēapone. Nogtipi' bueyhue' o'ēapone.
—Pabloa o'mana'uy.

³⁵Kenda o'mana'depo pan o'bapadpo dakiti Diostaj o'tiona'pakpo. Aya'ada kenteda en'tiahuayte dakiti o'tiona'pakdepo o'posakea'depo huaboa'da pan o'bape'uy. ³⁶Kenda on'tiahuaydepo aya'ada on'durugpakpo on'bape'uy. ³⁷Kusi'petone'yo huakka'da o'ne'uy. Doscientos setenta y seis o'ne'uy. ³⁸Dapoteya' on'bape'depo aypo bapehued e'pogyo on'maena'uy. Kusi'petone' pogkajda ka'e'po on'maena'uy.

Kusi'petone' o'sakdepo o'ta'kotuy.

³⁹Ome'depo kusi'pe huatoe'eria huagkuta'mejtaj okiahue'ya e'eada konig iako huakud kenpa'ti kuhuadba' on'tiahuaypo menpa' ayo hua'dik o'ey on'nopo'epo kuhuad iakoyo a'betya'po monhua', on'batia'pakpo. ⁴⁰E'bijtone' o'noktega'po kusi'pe siro huatoe' e'pogyo on'maeanpo kusi'pe huabutuka remo on'kuj huaba'te on'toepo kenpa'ti kuperina huaojpayon hueypate on'betpo huaboa'da bapoka kuhuadbayon kusi'petaj o'tohua'depo. ⁴¹O'hua'po kente bothuepura e'pirukpak e'pog burujda o'epo iakoyed kuhuadte kusi'petone' o'pa o'huadato'po. Kenteda o'uy. Menpa' tohuahue'dik o'ne'uy. Huata'pakte huahuea' asakya'po huaboa'da o'saka'depo huata'pakpen. ⁴²Titikonhue'dik ka'ne'po sorotataj huabakudg' jakyo huae'eritaj e'barakta' on'paknig'a ⁴³Pablotapi' e'arakta' pakhue' o'epo sorotataj huairia, "barakhue' yane'," o'mana'po "kenpa'ti kenomey e'dopie' mo'nopo'e huakkuruda yag'kot e'pogyo kuhuadte kan'hua'epo ⁴⁴nogomey ta'pote kusi'pe huaentej kenpa'ti kusi'pe hueypate yan'betpo kuhuadte ya'nonhua'." Sorotataj huairia o'mana'uy. Ken

ta'kothue' o'nepo huagkuta'mejyo aya'da on'bahua'uy.

Huagkuta'mej Maltayo Pablo o'unhua'uy.

28 ¹Oro' sue'pi' ta'kothue' o'epo kuhuadte o'epo huagkuta'mej o'dikkika' Malta huaboa'da o'nopo'e'uy. ²Nog aratbut kenteda o'nika'po oro'taj 'urua'da mo'toe'uyne. Ehui' kenpa'ti juju'da o'enok huaboro ta'ak ogka'depo "ibodte yan'tibo," mona'uyne. ³Ken sue'da ito'pi e'ay o'be'eadpo ta'akyo o'tibahuedapo Pabloa. Ta'ak jukda o'enok bihui o'orokpo Pabloen huabata' o'bokpo o'tidteyye'uy. ⁴Huagkuta'mejyo aratbut huag'eria Pabloen huaba'taj bihui o'tidteyyepo o'tiononok on'tiahuaydepo,
—Ke'na aratbuttaj huabarakeri ya'etpi' e'pogyo ta'kothue' ee'tada dakhuea' ogka'nok bueydik o'e.
—Huayahuaaya on'batia'pakuy.

⁵Pablonayo huaba'a onhuinoka'po bihui ta'akyo o'kotuy. Pablo menpa'pi' ehue'da o'e'uy. ⁶O'iyokapo, o'bueyapopi' on'nopo'epo on'nigunhua'po ijhue'da on'nigunhua'po iyokhue'da kenpa'ti bueyhue'da on'tiahuaypo konogpa'da on'nopo'epo, "ke'na nogtida oro'en dios o'e," huaboa'da on'batia'pakuy.

⁷Huagkuta'mej huairien ta'ba ibodteda o'uy. Huairien huadik Publio o'e. Ke'nen jakyo oro'taj bo'tohua'uyne. Keyo bapa' huame'noe o'ika'po aypo bo'tobapudhua'uyne.

⁸Publioen apag dakhue'da o'epo o'digpakpo kenpa'ti o'me'surukpo onpahueduy. A'tiahuaya'po Pablo o'huahua'po. O'tiona'pakdepo o'tibata'tedepo o'yaread'uy.

⁹Pabloa e'yareadde'te aratbut on'tiahuaydepo nogda huagkuta'mej huag'eri dakhue'da o'nepo Pablotaj on'huatiakdenok kenomeytakon o'bayaread'uy. ¹⁰Katetehue'da

huakka'da mo'bayokuyne oro'taj. O'hua'po kusi'petone'yo o'kudpo oro'aya'da katepi' e'tohua'ta' o'paknok mo'bayokuyne.

Romayo Pablo okye'uy.

¹¹Ken huagkuta'mejyo bapa' puug o'ika'depo kusi'petone'yo o'kuduy. Ken kusi'petone' juju'ok kenteda o'eonhuahua'uy Alejandria huakka' jakya' o'tiakuy. Kusi'petone' huajpate e'ketka' dios Cástor kenpa'ti e'ketka' dios Pólux o'uy. ¹²Siracusa huakka' jakyo o'tiakuy. Siracusa kusi'pe huabeta' o'uy. Kenteda bapa' huame'noe o'uy. ¹³Ona'ti o'hua'po kubogte meyhue'da o'hua'po Regio huakka' jakyo o'tiakuy. Eme'te huata'pakyan o'bapoknok ida o'hua'po eme'te Puteoli huakka' jakyo okye'uy. ¹⁴Keyoda sue'da huama'buy Cristo huaknopoe'eritaj o'huahuaynok. "Oro'eri nogtida semana yanika'." Mona'uyne. Nogok Romayo dagte oro' o'hua'uy. ¹⁵Pablomey dagte on'tiakpo huaknopoe'eri huama'buya Romaya' on'tipeedepo oro'taj dagte a'deja'po Romaya' o'norokpo Foro Apio huakka' jakyo sue'da huakka'mon on'tiakuyate. Noga Tres Tabernasyo on'tiakuyate. O'batiahuaydepo Diostaj dakiti oa'uy Pabla kenpa'ti Diostaj o'durugpakuy. ¹⁶Romayo o'tiakdepo sorotataj huairia huamatojka'eritaj guardia huairitaj o'bayokuy. Pablotanayo bayokhue' o'uy. Nog aratbuten jakyo Pablo ika'dik yae' huairia ona'nok nogtida sorotataj o'tojka'uy.

Romaya' Pabla o'manmadika'uy.

¹⁷E'tiakde'te bapa' huame'noe e'pokde'te, "judío huairitaj yan'batotiak." Pabla o'mana'uy. On'kupopakondepo, —Judío aratbuttaj dakhuea' kahue' ee'tada kenpa'ti kenda oro'en

adhuea'pane' ogkika'uyate dakhue' huaahue' ee'tada judfomey do'taj teyda men'toepo Roma huairitaj Jerusalényo men'yokuy, egomey. ¹⁸Roma gobierno huairi do'taj o'batia'pakdepo do'a dakhuea' kahue' ijjenok bueyhue'dik ijjenok do'taj e'oroka'ta' e'pakada ¹⁹Roma gobierno huairitaj "keje', orokahue' yane'," judíoa o'nona'nok, "Huakhuairitaj Romayo be'ta'mona'. Ke'na do'taj me'pee'," yona'uy. Judío aratbuttaj katepi' dakhuea' ogka' ahue' ee'pi' kenpa' yona'uy. ²⁰Konigepo opudtaj kan'tiake' onhuaa'ne. Opuudtaj a'batiahuayya'po a'manbatia'pakya'po kan'tiake' onhuaa'ne. Konig oro' judío aratbut oknopoe'po o'bueydepo nogok onte'ti o'noeapoy, oknopoe'y, do'huakon kenda yoknopoenok iya'kon do'taj sirobia on'tinuku'ika'. —Pabla o'mana'uy.

²¹—Judea huadaribaya' ontaj e'timadoya' beroba' ba'ehue' o'emey kenpa'ti judío aratbut Judeaya' on'tiakme', "Pabla dakhuea' o'ka'," nogatipi' huaahue' mo'emene. ²²Nogyon nogyon nog huakka' jakyo nog huakka' jakyo huabada Jesucristoen huaknopoe'eritaj dakhue'da o'ne on'bahuaa'nok kena'po kenda iknopoenig oro' e'peeta' o'paki. —Judío huairia Pablotaj o'nona'uy.

²³Nog huame'noete o'tiakapoy, o'nona'po. Ken huame'noe emede'te Pablo e'huage'yo judío on'batiakuy. Sikyoedda huabo'da o'manbatia'pakpo bisik o'batikuy. Aratbuta Jesús Huairitaj yan'nigpejka'apet. Moiséskudaka kenpa'ti Apagba' huamanbatia'pakeria Jesússtaj on'timadoya'uyate. Pabla o'mana'uy. ²⁴Noga buttida oa' o'noknopoe'uy. Nogomeyanayo buttida oa' oknopoe'ueh' o'nuy. ²⁵Onpapayo' nopoe'hue' o'nepo huabo'da yan'bahu'apet, Pabla o'nopepo nogitimon o'mana'po:

—'Urua'da Isaías oro'en
adhuea'pane'taj o'mana'uyate, Isaías
Diosen huamanbatia'pakeritaj Diosen
Nokirega o'nopoega'nok Isaías
o'mana'po:

²⁶ Judío aratbutte yahuati' in konig
yamanati': Ona'ti ona'ti do'hued
hua'a mo'peunhuahuika'aponig'a
nophonkahue'
mo'ika'apone. Ona'ti ona'ti
bo'tiahuayonhuahua'aponig'a
nopogkahue' mo'ika'apone.
²⁷ Opuđ eknopoe'ta' pakhue'
mo'ene. Nigpeehue' mo'ene.
Diosen hua'a e'tiahuayta'
pakhue' mo'ene. Kena'po
tiahuyhue'dik mo'ene,
peehue'dik mo'ene
nopenkahue'da mo'ene.
O'nen dakhuea' e'ka'
me'nopo'tihueke'po Diostaj
nopo'koreahue' mo'ene.

Isaías o'mana'uyate. ²⁸ Oy
judío ehue' nog aratbuttaj
Diosa o'manopo'korea'apo
o'manopo'tihueke'apo onte'ti kurudyo
o'manoeanhuahuika'apo. Kenomeynayo
on'nigpeika'apo. Kenda yan'nopoika'.

—Pablo judío huairitaj o'mana'uy.

²⁹ Pablo kenda eade'te judío
huayahuaya on'batia'pakonpo
on'bahua'uy.

³⁰ Ken jakyo e'tayhuayyak ke'nen
huakupe o'yokika'po o'ika'uy.
Botta' huabayok o'ika'uy. Kenomey
a'ta'huadeya'po en'tiakte yan'kud
o'mana'ika'uyate. ³¹ Me'pukhue'da
o'epo Jesús Huairitaj yan'nigpeika'.
O'mana'ika'uyate. Kenpa'ti
daka'da Jesucristo Huairitaj
huadak hua'a o'manmadikika'uy,
'uruada o'manmadika'po. "Kenda
manmadikahue'dik ya'e'." Be'api'
onahue' o'nuyate, ken.